

Samen één om het kind heen

Een doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen binnen een toekomstig kindcentrum

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	4
Samenvatting.....	5
1 Aanleiding en doelstelling.....	6
1.1 Aanleiding tot het onderzoek.....	6
1.2 Stand van zaken.....	6
1.3 Vooronderzoek.....	7
1.4 Verbeterwens.....	9
1.5 Onderzoeksdoel.....	9
1.6 Onderzoeksvraag en deelvragen.....	9
2 Theoretische onderbouwing.....	10
2.1 Het jonge kind.....	10
2.1.1 Visie op het jonge kind.....	10
2.1.2 Ontwikkelingsgericht aanbod voor het jonge kind...	11
2.2 Integraal kindcentrum.....	12
2.3 Veranderingsprocessen binnen een team.....	13
2.4 Eerder onderzoek.....	14
3 Onderzoeksmethodologie.....	15
3.1 Onderzoeksstrategie.....	15
3.2 Respondenten.....	15
3.3 Instrumenten.....	16
3.3.1 Observatie.....	16
3.3.2 Focusgroep.....	16
3.3.3 Vragenlijst.....	17
3.4 Fundamentele eisen.....	17
3.4.1 Betrouwbaarheid.....	17
3.4.2 Validiteit.....	17
3.4.3 Triangulatie.....	18
3.4.4 Ethiek.....	18
4 Data analyse.....	19
4.1 Deelvraag 1.....	19
4.2 Deelvraag 2.....	20
4.3 Deelvraag 3.....	22
5 Conclusie.....	25
5.1 Conclusie.....	25
5.1.1 Deelvraag 1.....	25
5.1.2 Deelvraag 2.....	26
5.1.3 Deelvraag 3.....	27
5.1.4 Onderzoeksvraag.....	28
5.2 Discussie.....	29
5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen.....	30
Literatuurlijst.....	31

Bijlage 1 - Vragenlijst vooronderzoek.....	34
Bijlage 2 - Uitkomsten vooronderzoek.....	36
Bijlage 3 - Observatiemodel spel 0-3 jaar.....	42
Bijlage 4 - Observatiemodel spel vanaf 2 jaar.....	44
Bijlage 5 - Vragenlijst 'Visie op het jonge kind'	47
Bijlage 6 - Vragenlijst 'Gezamenlijk aanbod'	49
Bijlage 7 - Observaties school A en opvang B.....	51
Bijlage 8 - Mening van kinderen.....	67
Bijlage 9 - Notulen focusgroep.....	68
Bijlage 10 - Transcripties focusgroep.....	74
Bijlage 11 - Presentatie teambijeenkomst.....	84
Bijlage 12 - Uitkomsten vragenlijst visie.....	88
Bijlage 13 - Thema 'Feest met kikker'	93
Bijlage 14 - Thema 'Ik ben boer'	98
Bijlage 15 - Uitkomsten vragenlijst aanbod.....	103
Bijlage 16 - Belevingswereld jonge kind.....	106

Voorwoord

Voor u ligt mijn praktijkgericht actieonderzoek dat vanuit privacyoverwegingen geheel is geanonimiseerd.

Op deze plaats wil ik mijn ouders, man en kinderen bedanken voor hun liefdevolle aanmoediging. Mijn studiebegeleider en werkplekbegeleider bedank ik voor alle feedforward. Ook dank ik directieleden en leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B voor hun inbreng en samenwerking. De focusgroepleden bedank ik daarbij in het bijzonder. Mede dankzij onze overtuigingen, liefde voor het jonge kind en enthousiasme opent ons kindcentrum C in de toekomst zijn deuren.

Figuur 1: kindcentrum C opent zijn deuren
Foto: Polet, 2017

Samenvatting

De vorming van een kindcentrum is een uitdaging die steeds meer schoolbesturen en kinderopvangaanbieders, al dan niet in opdracht van de gemeente, samen aangaan in Nederland. Het gaat om integrale voorzieningen waar opvang, onderwijs en eventueel zorg intensief samenwerken vanuit één visie en met één team. Ook ontwikkelingsgerichte school A en kinderopvang B staan voor de kans om gezamenlijk het traject tot kindcentrum C vorm te geven in een dorp in de Randstad. Het traject is een veelzijdig proces en vergt een goede samenwerking tussen verschillende beroepsgroepen. Dit onderzoek richt zich op een gedeelte van het traject tot kindcentrum C, namelijk de doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen van nul tot zes jaar.

In het onderwijs volgen vernieuwingen elkaar snel op, zonder dat er een gewenst resultaat ontstaat (Stevens 2004 in Korthagen & Vasalos, 2007). Daarnaast zijn school en kinderopvang nu twee verschillende takken en zit er in de ontwikkeling van jonge kinderen een knip wanneer zij met vier jaar van de kinderopvang naar de basisschool gaan. In Finland en België heb ik ervaren dat dit anders kan. Persoonlijk zie ik de meerwaarde van een doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen en boor daarom de kwaliteit van binnenuit aan en laat het van daaruit opbloeien. De onderzoeksvraag luidt:

Hoe kan ik vanuit 'multi-level learning' (Korthagen & Vasalos, 2007), de 'self-determination theory' (Ryan & Deci, 2000) en positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) de 'golden circle' (Sinek, 2011) inzetten om met kinderen, leerkrachten en pedagogisch medewerkers te komen tot een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind binnen toekomstig kindcentrum C?

We doen dit voor de kinderen, zij zijn de 'why' uit onze 'golden circle' (Sinek, 2011). Vanuit observaties op school A en kinderopvang B en meningen van jonge kinderen is de 'Belevingswereld jonge kind' letterlijk in kaart gebracht (bijlage 16). 'How' wordt gevormd door de gezamenlijke visie op het jonge kind die vanuit een focusgroep is geformuleerd. De focusgroep heeft daarnaast 'what' ingevuld door een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod te ontwerpen. De gezamenlijke visie en ontwikkelingsgerichte aanbod zijn gepresenteerd aan leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B. De inzet van bovenstaande theorieën uit de onderzoeksvraag hebben er toe bijgedragen dat medewerkers van school A en kinderopvang B zich kunnen vinden in de gepresenteerde visie op het jonge kind en enthousiast worden van het ontworpen ontwikkelingsgerichte aanbod. Daarnaast blijkt, na analyse van de onderzoeksuitkomsten, dat de meningen en overtuigingen van leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B nagenoeg overeenkomen. Dit is een mooie basis voor het opbouwen van de doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen binnen kindcentrum C. Vanuit een gezamenlijke visie op het jonge kind en een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod is het uitgangspunt van pedagogisch medewerkers en leerkrachten met ouders binnen toekomstig kindcentrum C:

‘Samen één om het kind heen’

1 Aanleiding en doelstelling

*'A vision is like a dream - it will disappear unless we do something with it.
Do something big or do something small. But stop wondering and go on an adventure.'*
(Sinek, 2016)

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

De gemeente van een dorp in de Randstad heeft besloten dat in iedere wijk een kindcentrum gerealiseerd moet worden. De invulling hiervan is aan de scholen en kinderopvang zelf. De directie van ontwikkelingsgerichte school A heeft samen met de aanbieder van kinderopvang B besloten de handen ineen te slaan om samen het traject tot ontwikkeling van een kindcentrum in te gaan. Het traject heeft een doorlooptijd van twee jaar. Ondanks de wisseling van bestuur- en directieleden tijdens het traject, is het streven om vanaf schooljaar 2018-2019 te kunnen starten als kindcentrum C en vanuit een gezamenlijke visie het aanbod van onderwijs en opvang te verzorgen. Hiertoe is een 'stuurgroep kindcentrum' gevormd, bestaande uit betrokkenen van school A, kinderopvang B en een externe procesbegeleider.

Dit onderzoek richt zich op één van de pijlers die door de stuurgroep is vastgesteld. Het gaat om een doorgaande ontwikkeling voor nul- tot zesjarigen binnen toekomstig kindcentrum C vanuit een gezamenlijke visie op jonge kinderen. Parallel hieraan onderzoekt een leraar in opleiding binnen dezelfde context de mogelijkheden van een warme overdracht van peuter naar kleuter binnen toekomstig kindcentrum C.

1.2 Stand van zaken

In het dorp waar school A en kinderopvang B zijn gesitueerd, zijn de afgelopen jaren meerdere wijken bijgebouwd. In 2003 is het gebouw waar school A en kinderopvang B deels zijn gehuisvest, geopend in de toen nieuwe wijk. De wijken bestaan uit voornamelijk eengezinswoningen, voornamelijk koopwoningen en deels huur. Veel bewoners komen uit het dorp zelf, maar ook uit grotere steden uit de buurt. De gezinnen zijn over het algemeen tweeverdieners met een gemiddeld inkomen. School A is een school die werkt volgens de principes van Ontwikkelingsgericht Onderwijs (OGO) die gebaseerd zijn op de leertheorie van Lev Vygotsky (1896-1934). Om deze reden kiezen ook ouders uit andere wijken of dorpen bewust voor deze school.

Figuur 2: Historische achtergrond kindcentra
Bron: Een KINDcentrum (Vervoort & Van Velsen, 2017)

School A is gehuisvest in een zogenaamde 'multifunctionele accommodatie', waar ook een andere basisschool, kinderopvang B, kinderopvang van een andere aanbieder en een buurthuis gevestigd zijn. Tegenover dit gebouw staat een semipermanent gebouw voor school A en kinderopvang B. In 'Een KINDcentrum' (Vervoort & Van Velsen, 2017) wordt de geschiedenis van kindcentra in beeld gebracht (figuur 2). Het bevestigt de ervaring van school A; een multifunctionele accommodatie met onderwijs, opvang en zorg onder één dak mag dan misschien kostenbesparend zijn, het heeft niet de door de overheid voorspelde samenwerking op gang gebracht.

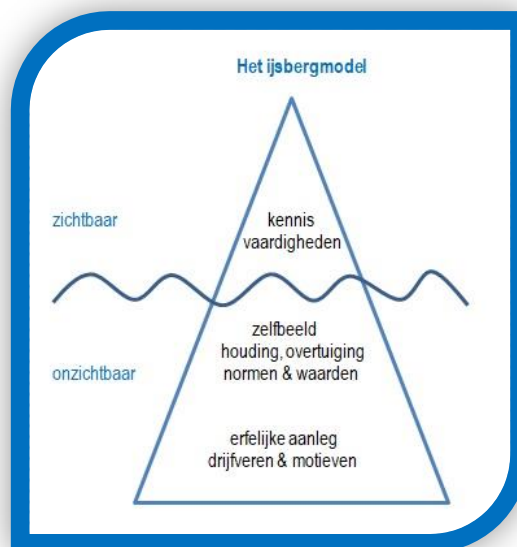
Die samenwerking is er wel binnen integrale kindcentra waar de scheidslijn tussen onderwijs, kinderopvang en peuterspeelzaal zijn opgeheven (Doornenbal, 2012). Dit is dan ook wat school A en kinderopvang B nastreven binnen toekomstig kindcentrum C, zodat kinderen van nul tot twaalf jaar zich in een doorgaande lijn optimaal kunnen ontwikkelen. De ontwikkeling tot kindcentrum is geen makkelijke weg, zo vormen wisselingen in bestuur en directie van school A en kinderopvang B één van de uitdagingen waarmee men te maken krijgt.

Dit onderzoek richt zich op een deel van het grote traject tot kindcentrum: de doorgaande ontwikkelingslijn nul- tot zesjarigen. Kinderen groeien maar één keer op, het liefst in een zo vloeiend mogelijke beweging. Voor hen is het belangrijk om als pedagogisch medewerkers en leerkrachten de uitdaging tot kindcentrum aan te gaan. Kinderen vormen direct of indirect de kern van de betrokkenheid (Korthagen & Vasalos, 2007) voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers. Kinderen zijn de 'Why' uit hun 'golden circle' (Sinek, 2011). Binnen kindcentrum C zullen school A en mogelijk ook kinderopvang B werken vanuit de principes van Ontwikkelingsgericht Onderwijs (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017). Deze praktijktheorie vormt het kader voor dit onderzoek. Kinderopvang B werkt met de methode Uk & Puk (Zwijsen) en deze kan binnen Startblokken van Basisontwikkeling (Hagenaar & Vingerhoets, 2011) als bronnenboek worden ingezet.

Het onderzoek raakt veel kernconcepten van het domein 'begeleiden' binnen de opleiding Master Educational Needs. Als intern begeleider van de onderbouw van school A ben ik nauw betrokken bij het traject tot kindcentrum. Het is een ingrijpende schoolontwikkeling, niet veel trajecten binnen scholen hebben deze mate van impact. In samenwerking met de directie en medewerkers van kinderopvang B, trachten wij als school te komen tot een gezamenlijke kwaliteitsontwikkeling op gebieden als aanbod en zorg. Het begeleiden van een focusgroep vraagt van mij persoonlijk leiderschap. Het onderzoek ligt mij nauw aan het hart omdat het raakt aan twee pijlers waar mijn expertise en liefde voor het vak liggen. De ene is de kwaliteitsontwikkeling; vanuit mijn rol als intern begeleider komen tot een ononderbroken leerlijn zodat kinderen zich optimaal ontwikkelen. De andere pijler is de doelgroep; kinderen van nul tot zes jaar. Voor de leesbaarheid van dit onderzoek zal vanaf hier gesproken worden van 'het jonge kind' als het gaat om de doelgroep 'kinderen van nul tot zes jaar'.

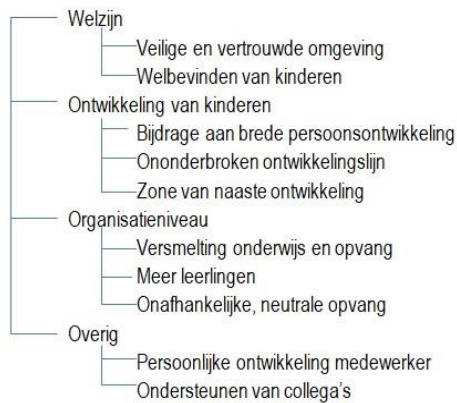
1.3 Vooronderzoek

Als vooronderzoek is alle betrokken medewerkers van toekomstig kindcentrum C gevraagd om een vragenlijst (bijlage 1), gebaseerd op het ui-model (Korthagen & Vasalos, 2007) in te vullen. De vragenlijst is uitgezet onder vijftig medewerkers van school A en eenentwintig medewerkers van kinderopvang B. Er zijn zes open vragen gesteld over de betrokkenheid bij de ontwikkeling van het kindcentrum. Doel van dit vooronderzoek is het verkrijgen van antwoorden die 'onder de waterspiegel liggen' in het voorbeeld (figuur 3) van de ijsberg van McClelland (Spencer & Spencer, 1993). Tweeëntwintig medewerkers vanuit school A en dertien medewerkers vanuit kinderopvang B hebben de vragenlijst geretourneerd. Het open karakter van de vragenlijst blijkt enerzijds lastig; sommige vragen blijven onbeantwoord. Anderzijds voelen medewerkers zich ook vrij om uitgebreide antwoorden te geven die meerdere antwoordvlakken raken. In bijlage 2 zijn de uitkomsten van het vooronderzoek kwantitatief in beeld gebracht, na achtereenvolgens open en axiaal coderen (De Lange, Schuman & Montessori, 2012). Meest opvallend in de uitkomst is het percentage antwoorden dat ontkennend of niet beantwoord wordt. Op het moment van het afnemen van de vragenlijst loopt het traject tot kindcentrum veertien maanden. Toch geeft 31% van de respondenten (N=35) aan niets tegen te komen met betrekking tot het kindcentrum. En 40% doet nu nog niets

Figuur 3 De ijsberg van McClelland
(Vrij naar: Spencer & Spencer, 1993)

Codeboom 'Vooronderzoek vraag 6'

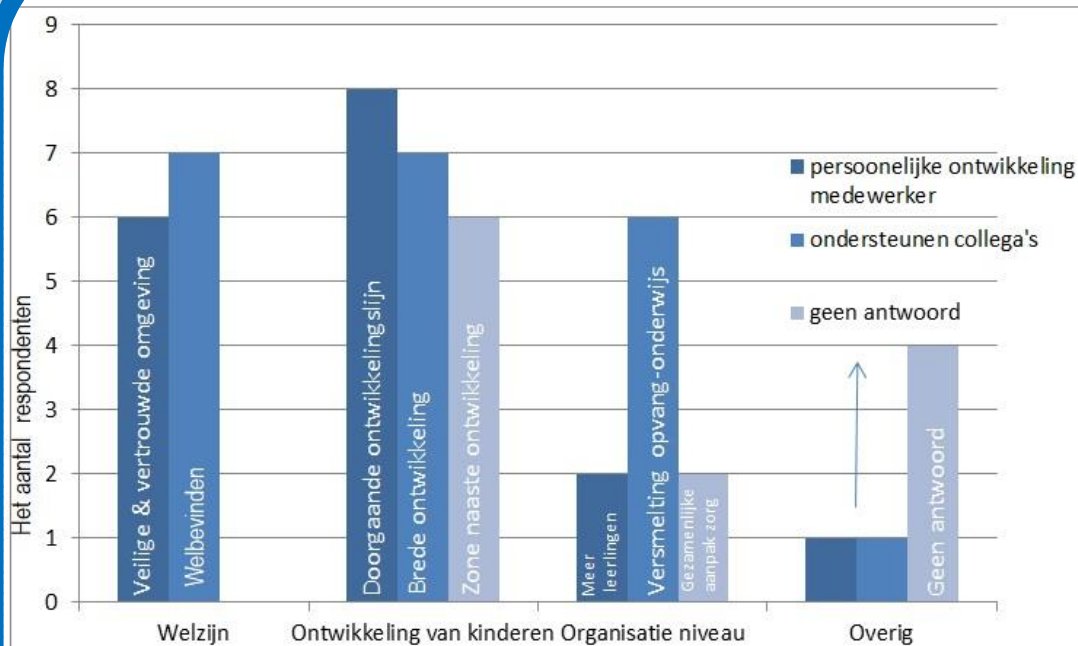
Figuur 4 Codeboom vooronderzoek kernvraag

met het kindcentrum. Voor het vervolg van het onderzoek is het belangrijk om de relatief lage mate van betrokkenheid van medewerkers bij het toekomstige kindcentrum in acht te nemen.

De kwalitatieve antwoorden op de kernvraag 'Waar doet u het allemaal voor? Wat is uw doel, uw missie?', zijn na open coderen, axiaal gecodeerd en weergegeven in een codeboom (figuur 4). De antwoorden van de respondenten (N=35) op deze vraag zijn verwerkt in een staafdiagram (figuur 5). Door het open karakter van de kernvraag zijn naast antwoorden horende bij één tak, ook antwoorden gegeven uit meerdere takken van de codeboom. In dat laatste geval zijn de meervoudige antwoorden ook verwerkt in het staafdiagram. De meeste antwoorden

gaan over 'ontwikkeling van kinderen' en 'welzijn van kinderen'. Deze twee onderwerpen zijn voor leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B het belangrijkste. Acht personen noemen de 'doorgaande ontwikkeling' als hun doel of missie binnen het onderwijs of de opvang. Bij zeven medewerkers gaat het om een brede persoonsontwikkeling van kinderen, voor nu en in de toekomst. Zes medewerkers zetten in het hier en nu in op de 'zone van naaste ontwikkeling' (Bodrova & Leong, 2007). Dit onderzoek heeft als uitgangspunt om de doorgaande ontwikkeling van jonge kinderen na te streven binnen toekomstig kindcentrum C. Daarbij worden het welzijn van kinderen, de 'zone van naaste ontwikkeling' en een brede persoonsontwikkeling als belangrijke kernwaarden vanuit de medewerkers meegenomen.

Vooronderzoek vraag 6: 'Betrokkenheid in beeld'

Figuur 5 Antwoorden op de kernvraag uit het vooronderzoek (N=35)

1.4 Verbeterwens

Vanuit de positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) is dit onderzoek gebaseerd op een verbeterwens in plaats van een probleem. Het is de wens om voor jonge kinderen binnen toekomstig kindcentrum C een doorgaande ontwikkelingslijn te creëren doordat er gewerkt wordt vanuit dezelfde visie op het jonge kind en met gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod.

1.5 Onderzoeksdoel

Het doel van dit onderzoek is een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind binnen toekomstig kindcentrum C die ontstaat door een gezamenlijk gedragen visie op het jonge kind en vanuit een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod.

1.6 Onderzoeksvraag en deelvragen

Vanuit bovenstaand vooronderzoek, de wens en het onderzoeksdoel vloeit de volgende onderzoeksvraag voort:

Hoe kan ik vanuit 'multi-level learning' (Korthagen & Vasalos, 2007), de 'self-determination theory' (Ryan & Deci, 2000) en positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) de 'golden circle' (Sinek, 2011) inzetten om met kinderen, leerkrachten en pedagogisch medewerkers te komen tot een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind binnen toekomstig kindcentrum C?

Deelvraag 1:

Hoe ontwikkelen jonge kinderen zich nu binnen kinderopvang B en school A en wat zijn hun behoeften binnen toekomstig kindcentrum C? (Why)

Deelvraag 2:

Hoe ziet de gezamenlijke visie op jonge kinderen, ten behoeve van een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind, er binnen toekomstig kindcentrum C uit? (How)

Deelvraag 3:

Wat wordt het gezamenlijke ontwikkelingsgerichte aanbod van thema's, ten behoeve van een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind, binnen toekomstig kindcentrum C? (What)

In het volgende hoofdstuk wordt aan de hand van de kernbegrippen 'het jonge kind', 'integraal kindcentrum' en 'veranderingsprocessen', de theorie beschreven die mijn onderzoek ondersteunt.

2 Theoretische onderbouwing

'The mind can be convinced but the heart must be won.'
(Sinek, 2016)

2.1 Het jonge kind

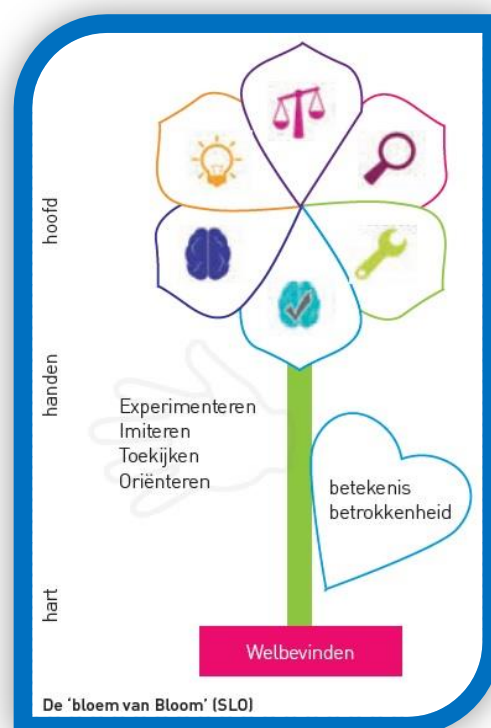
In het kader van dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van literatuur ten behoeve van een gezamenlijke visie op jonge kinderen en een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod binnen toekomstig kindcentrum C. In de volgende paragraaf worden verschillende theoretische inzichten rondom het jonge kind belicht. De daarop volgende paragraaf is gewijd aan het ontwikkelingsgericht aanbod voor het jonge kind.

2.1.1 Visie op het jonge kind

Voor de ontwikkeling van jonge kinderen wordt uitgegaan van het holisme, een totale betrokkenheid van het kind, omdat jonge kinderen leren met hoofd, hart en handen (Singer & Kleerekoper, 2009). Jonge kinderen zijn van nature nieuwsgierig, zij willen leren en ontdekken. Ontwikkeling is een doorlopend proces, waarbij ruimte moet zijn voor verschillen in ontwikkeling bij jonge kinderen (Boland, 2015). Binnen Ontwikkelingsgericht Onderwijs geven 'ontwikkelingsperspectieven' (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017) de vloeiende beweging van ontwikkeling aan. Ontwikkeling van kinderen laat zich stimuleren en volwassenen kunnen er voorwaarden voor scheppen. De ontwikkeling doormaken moet een kind zelf doen. Richt je daarom op ontwikkelingsprocessen en minder op leerdoelen (Brouwers, 2010). Piaget en Vygotsky zijn het niet eens over de verdeling tussen leren en ontwikkelen (Brouwers, 2010). Volgens Piaget kan leren pas wanneer de ontwikkeling op dat gebied ver genoeg is gevorderd. Vygotsky ziet een wisselwerking tussen leren en ontwikkelen. Leren kan de ontwikkeling ook stimuleren.

In lijn met Vygotsky hebben Leont'ev en Elkonin (in Bodrova & Leong, 2007) leidende activiteiten voor kinderen uiteen gezet. Kinderen ontwikkelen zich door veel verschillende activiteiten, echter de leidende activiteit is cruciaal voor het ontstaan van ontwikkelingsmijlpalen. Baby's ontwikkelen zich voornamelijk door emotionele interacties met hun zorgverleners thuis of in de opvang, het zogenaamde contactspel. Bij één- tot driejarigen worden dat objectgeoriënteerde activiteiten in manipulerend spel. Drie- tot vijfjarigen hebben als leidende activiteit het 'doen-alsofspel'. Rond de leeftijd van zes- of zevenjarigen gaat dit over in een bewuste leeractiviteit. Binnen het te plannen gezamenlijk aanbod van toekomstig kindcentrum C zullen deze leidende activiteiten in acht moeten worden genomen.

Dat kinderen van nul tot ongeveer zeven jaar het meest leren en ontwikkelen door spelen wordt naast Vygotsky door veel anderen onderschreven zoals Van Oers, Janssen-Vos, Singer en Laevers. Het gaat jonge kinderen zelf niet om de zin van hun spel (Kohnstamm, 2009). Jonge kinderen spelen vrijwillig, vanuit het plezier dat zij uit spel halen. In spel is alles, wat voor jonge kinderen belangrijk is, te leren (Van Oers, 2013). De grootste voorwaarde voor jonge kinderen om tot spel, en dus tot ontwikkeling, te komen is welbevinden (Laevers & Depondt, 2004). Het is de voedingsbodem om als kind tot bloei te kunnen komen aldus Beets-Kessens (2015). Zij geeft in het Bloemmodel (figuur 6) de ontwikkeling van jonge kinderen met hoofd, hart en handen weer. Het hart staat naast het

Figuur 6 Het Bloemmodel

Bron: Spelen is leren met hoofd, hart en handen.
(Beets-Kessens, 2015) HJK 43

welbevinden van kinderen symbool voor de benodigde samenhang tussen de betekenis van de activiteit voor kinderen en de betrokkenheid die zij bij de activiteit ervaren. De hand staat symbool voor de leerstrategieën die kinderen op verschillende momenten kunnen inzetten. Het gaat hierbij om experimenteren, imiteren, oriënteren en toekijken. Het hoofd is gebaseerd op de taxonomie van Bloom (Brouwer & Ahlers, 2011) en omvat zowel de cognitieve vaardigheden onthouden, begrijpen en toepassen als het analyseren, evalueren en creëren van hogere orde. Beets-Kessens (2015) zet het Bloemmodel in ter verbetering van de kwaliteit van het spelen met ontwikkelingsmaterialen. Het kan eveneens dienen ter verbetering van het spel in spelhoeken. Het vormt een samenvatting van de visie op jonge kinderen zoals hierboven beschreven en kan een bouwsteen zijn om met de medewerkers van school A en kinderopvang B tot een gezamenlijke visie op het jonge kind te komen.

2.1.2 Ontwikkelingsgericht aanbod voor het jonge kind

'Startblokken' voor peuters en 'Basisontwikkeling' voor de onderbouw van het basisonderwijs zijn de uitwerking van het Ontwikkelingsgericht Onderwijs dat door Janssen-Vos en Van Oers is geïntroduceerd in 1997. Het is afgeleid van de pedagogische ideeën van Vygotsky en gaat uit van spel als leidende activiteit. In dit spelgeoriënteerde curriculum spreekt men van 'lerend spelen' (Van Oers, 2018). *Betekenisvolle (spel)activiteiten* zijn daarbij van belang. Wanneer je gebruik maakt van de wil van kinderen om mee te willen doen aan 'het echte leven', leren ze vanuit intrinsieke motivatie. Als activiteiten betekenisvol zijn voor kinderen, zijn zij meer betrokken bij activiteiten (Brouwers, 2010). Die betrokkenheid (Laevers & Depondt, 2004) leidt er toe dat kinderen intrinsiek gemotiveerd zijn; zij kiezen bewust voor een activiteit en weten waarom het belangrijk is om de activiteit op dat moment te doen. Het maakt kinderen meer autonoom, omdat daarentegen bij extrinsieke motivatie het kind deelneemt aan een activiteit om goedkeuring van de ouder of leerkracht. Samenhang in ontwikkeling is volgens de ontwikkelingstheorie van Vygotsky van belang (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017) daarom worden binnen Ontwikkelingsgericht Onderwijs activiteiten aangeboden binnen thema's en de kernactiviteiten.

Figuur 7 Bemiddelende rol van de volwassene
Foto: Polet, 2017

Binnen Ontwikkelingsgericht Onderwijs is de *bemiddelende rol van de volwassene* ook van groot belang (figuur 7). Zowel Hagenaar & Vingerhoets (2011) benadrukken dit voor baby's en peuters als Janssen-Vos & Van der Meer (2017) voor peuters en de onderbouw van het basisonderwijs. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten zijn 'de spil' waar alles omtrent de ontwikkeling van jonge kinderen om draait. Kinderen hebben volwassenen nodig om hen te helpen met dingen die zij nog niet zelfstandig kunnen. De volwassene helpt kinderen naar Vygotskys 'zone van naaste ontwikkeling' (Bodrova & Leong, 2007). Betrokkenheid bevindt zich in de 'zone van naaste ontwikkeling', want dat biedt een kind uitdaging en leidt tot verdere ontwikkeling. Activiteiten die te moeilijk zijn leiden tot frustratie en wanneer het te makkelijk is leidt het tot verveling (Laevers & Depondt, 2004). Met concrete suggesties en aanmoedigingen kunnen volwassenen het kind een stapje voor blijven en verder helpen (Kohnstamm, 2009).

Tot slot streeft het Ontwikkelingsgericht Onderwijs een *brede ontwikkeling* van kinderen na (Van Oers, 2018). Het gaat om een

brede persoonsontwikkeling voor nu en voor de toekomst door middel van spelactiviteit en gespeelde praktijken. Met alleen de nadruk leggen op de kerndoelen van het onderwijs zijn we er niet voor de huidige generatie kinderen die nu opgroeit (Thijs, Fisser & Van der Hoeven, 2014). De 21^e-eeuwse vaardigheden genoemd in het curriculum komen grotendeels overeen met de brede ontwikkelingsdoelen zoals genoemd binnen Basisontwikkeling. In het vooronderzoek wordt een brede persoonsontwikkeling voor kinderen door vier (N=35) medewerkers genoemd als zij aangeven waar zij in geloven binnen een kindcentrum. Zeven (N=35) medewerkers hebben brede ontwikkeling specifiek genoemd als hun doel binnen het onderwijs of de opvang.

Samenvattend kan worden gesteld dat het voor jonge kinderen binnen toekomstig kindcentrum C belangrijk is om betekenisvolle activiteiten aangeboden te krijgen waarin de volwassene een bemiddelende rol heeft zodat wordt bijgedragen aan een brede persoonsontwikkeling van het kind.

2.2 Integraal kindcentrum

De ontwikkeling tot kindcentra is een ontwikkeling die zich inmiddels over Nederland uitrolt. De kopgroepen van 'Kindcentra 2020' (Van Rozendaal et al., 2015) streven naar integrale voorzieningen, geïntegreerde kinderopvang en onderwijs, voor alle kinderen zodat die zich optimaal kunnen ontwikkelen. Zij willen een wettelijke verankering van kindcentra. Tijdens mijn studiereis in het najaar van 2017 heb ik geleerd dat school en opvang in Finland onder hetzelfde ministerie vallen. In Nederland is dit niet het geval, al zou het een kansrijke optie zijn (Sardes, 2015). De verschillen in regelgeving zorgen voor uitdagingen in het proces om tot kindcentra te komen. In hun meta-analyse concluderen Fukkink, Jilink & Oostdam (2015) dat de opbrengsten van voor- en vroegschoolse educatie (VVE) nihil zijn ten opzichte van reguliere groepen. Zij refereren daarom aan het feit dat er steeds vaker gesproken wordt van een integraal kindcentrum met een samenhangend aanbod voor kinderen waarbij de hele ontwikkeling van het kind centraal staat en niet alleen 'de zorg' in de kinderopvang en 'het leren' in het onderwijs. Die samenwerking tussen opvang en onderwijs mag echter niet tot verschooling van het aanbod van nul- tot vierjarigen leiden (Van Rozendaal et al., 2015). In Finland heb ik ervaren hoe waardevol het is wanneer 'zorg' en 'leren' vloeiend samengaan en kinderen van nul tot zeven jaar vanuit een breed aanbod een doorgaande ontwikkeling doorlopen met pedagogisch medewerkers en leerkrachten aan hun zijde.

Kindcentra zijn het antwoord op veranderingen in de wereld van kinderen en de wereld waarin zij opgroeien (Doornenbal, 2012). Kinderen kunnen maar één keer opgroeien en hoe mooi zou het zijn als dat zou kunnen in een vloeiende beweging in plaats van opgeknipt in stukjes. Verschillende locaties voor school en opvang zorgen voor een 'verknijpte' dag voor kinderen en een organisatorische uitdaging voor werkende ouders. Daarnaast wordt de ontwikkeling van het jonge kind dat lerend speelt 'doorgeknipt' omdat het kind met vier jaar van de opvang naar de basisschool gaat. Dit in tegenstelling tot landen als Finland en België. In Finland start 'Basic education' vanaf zeven jaar, aldus mevrouw Niittymäki (Simonkallion päiväkoti, Helsinki, oktober 2017). Nul- tot vijfjarigen kunnen gebruik maken van 'early childhood education and care' gevolgd door 'pre-primary education' voor zesjarigen. Doordat de meeste ouders gaan werken als hun kind één jaar is, maken veel ouders daar gebruik van. In België gaan veel kinderen met tweeëneenhalf naar 'de kleuterschool', aldus mevrouw Verheyen (Sint-Franciscus, Turnhout, april 2018). In het jaar dat kinderen zeven worden gaan zij naar de 'lagere school'. Tijdens een bezoek aan de scholen in Helsinki en Turnhout is het verschil tussen onderwijs aan 'nul- tot zesjarigen' en aan 'zeven jaar en ouder' goed te zien. Bij de eerste is spel de bron van leren (Singer & de Haan, 2017), daarna begint het meer schoolse leren. Kijkend naar deze voorbeelden vanuit Finland en België in combinatie met de inzichten van Leont'ev en Elkonin (in Bodrova & Leong, 2007) is het bijzonder dat in Nederland in 1985 gekozen is voor een basisschool vanaf vier jaar. De overstap van opvang naar school is een heftige (Sardes, 2015) en door verschooling van de kleutergroepen wordt kleuters tekort gedaan in hun spelbehoefte. Een integraal kindcentrum lijkt de oplossing voor deze problemen, mits de doorgaande leerlijn voor nul- tot zevenjarigen spelgeoriënteerd wordt ingericht. Van Rozendaal et al. (2015) stellen voor om onderwijs en opvang in een nieuwe organisatievorm te gieten die meer lijkt op de inrichting zoals in Finland.

De meerwaarde van een integraal kindcentrum is groter dan alleen de doorgaande lijn (figuur 8). Tiemes in Doornenbal (2012) geeft een

Figuur 8 Definitie van een kindcentrum
Bron: Opgroeien doe je maar één keer.
(Tiemes in Doornenbal, 2012)

complete definitie van een kindcentrum. Door in toekomstig kindcentrum C als onderwijs en opvang samen te werken vanuit één pedagogische visie met een breed aanbod en met eenduidige communicatie richting ouders, dan komt dit de ontwikkeling van kinderen als geheel ten goede. School A en kinderopvang B maken als toekomstig kindcentrum C een waardevolle stap door de vorming van een doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen.

2.3 Veranderingsprocessen binnen een team

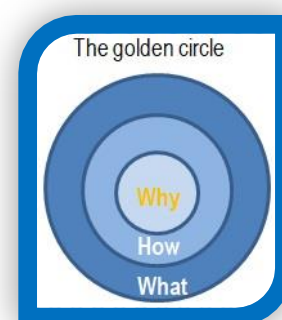
Het traject om tot een kindcentrum te komen is een ingewikkeld en veelzijdig proces. Ondanks het feit dat dit onderzoek zich slechts op een gedeelte van dit proces richt, is het synchroon lopen en kruisen van andere onderdelen onvermijdelijk, omdat verschillende onderdelen invloed hebben op elkaar. Een sterke leidende coalitie is volgens Kotter (2012) onmisbaar bij grote veranderingen. Deze groep mensen moet in de juiste samenstelling zijn, met het juiste vertrouwensniveau en werken vanuit een gezamenlijk doel. Door wisselingen in zowel het bestuur als de directie van school A en opvang B halverwege het lopende traject komen deze factoren in het gedrang. De mensen in de nieuwe coalitie werken vanuit persoonlijke overtuigingen en drijfveren (Spencer & Spencer, 1993) en moeten, ondanks het lopende traject, elkaar eerst vinden en opnieuw tot een gemeenschappelijk gedragen visie komen. De vertrouwensrelatie tot elkaar en met medewerkers moet nog worden opgebouwd.

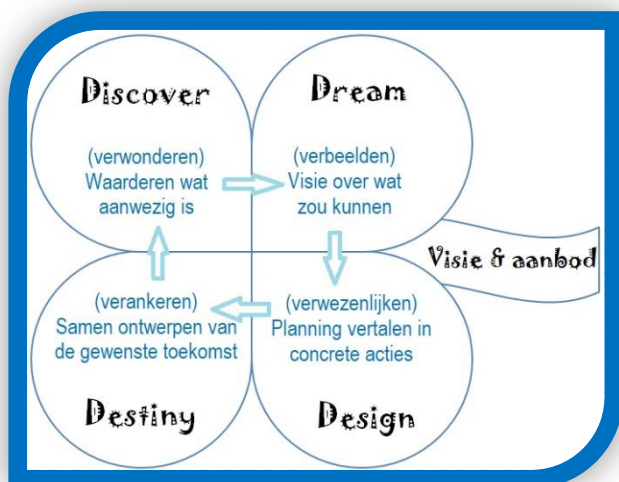
Figuur 9 Het ui-model (Korthagen & Vasalos, 2007)

Voor het succesvol inzetten van een veranderingsproces zetten Korthagen & Vasalos (2007) de theorieën van positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000), multi-level learning (zie ui-model figuur 9) en self-determination theory (Ryan & Deci, 2000) in. Omdat dit onderzoek gebaseerd is op een verbeterwens zijn deze theorieën in het onderzoeksproces van grote waarde. Tijdens het onderzoek is het belangrijk dat leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van opvang B, die samenkomen in een zogenaamde focusgroep, zowel dicht bij zichzelf blijven (autonomie) als echt in contact gaan met elkaar

(relatie). Dan kan men kijken naar de invloed die je kan hebben op het proces en hoe we ieders capaciteiten (competentie) kunnen inzetten (Ryan & Deci, 2000). Wanneer de focusgroep dit opbouwt vanuit de diepere lagen van het ui-model (Korthagen & Vasalos, 2007) zal de kwaliteitsverbetering van de doorgaande leerlijn van binnenuit komen en van daaruit opbloeien. Het meenemen van de overige leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van opvang B in dezelfde flow (Nakamura & Csikszentmihalyi, 2009) is de uitdaging. Een cirkel die, in tegenstelling tot het ui-model (Korthagen & Vasalos, 2007), van binnenuit naar buiten werkt is de 'golden circle' (Sinek, 2011 zie figuur 10). Volgens Sinek is het belangrijk om te beginnen met het waarom, met waar men in gelooft en wat de drijfveren zijn. Het is waardevol om met medewerkers van school A en kinderopvang B van binnenuit te beginnen, zodat vanuit gezamenlijke drijfveren het 'how' en 'what' kan worden ingevuld. De 'golden circle' (Sinek, 2011) is daarnaast een kapstok om de deelvragen van dit onderzoek aan op te hangen. De kern ('why') zit in de kinderen. Zoals in het vooronderzoek naar voren kwam is de ontwikkeling van kinderen en hun welzijn voor zowel leerkrachten als pedagogisch medewerkers erg belangrijk. Een doorgaande ontwikkelingslijn komt de ontwikkeling van jonge kinderen ten goede. De manier ('how') om een doorgaande ontwikkelingslijn te bereiken is te werken vanuit een gezamenlijke visie op jonge kinderen. Die visie

Figuur 10 De golden circle (Vrij naar: Sinek, 2011)

Figuur 11 De 4D-cyclus
(Vrij naar: Tjepkema & Verheijen, 2012)

wordt zichtbaar in wat men doet ('what'), in het gezamenlijk aanbod aan jonge kinderen.

De 4D-cyclus (Tjepkema & Verheijen, 2012) kan als model de focusgroep houvast bieden om visueel te maken wat er nu is en wat men zou willen binnen toekomstig Kindcentrum C. Bij *Discovery* zoeken we eerst naar de positieve kern. Bij *Dream* kijken we naar de toekomst die we wensen. Vervolgens wordt bij *Design* een ambitie geformuleerd. Tot slot helpt *Destiny* concrete acties op te zetten, te beginnen en anderen te betrekken (figuur 11).

2.4 Eerder onderzoek

Vergelijkbaar onderzoek is bijvoorbeeld het ontwerpgericht onderzoek van Bertels (2017) naar de samenwerking tussen leerkrachten en pedagogisch medewerkers in de beginfase van een kindcentrum. Eveneens in de beginfase van een kindcentrum heeft Vis (2009) onderzoek gedaan naar geschikte middelen om de samenwerking tussen leerkrachten en pedagogisch medewerkers van kinderen tussen nul en zes jaar te verbeteren.

Huijberts (2016) heeft de doorgaande leerlijn in woordenschatontwikkeling binnen een lopend kindcentrum onderzocht. Eveneens binnen een lopend kindcentrum heeft Sanders (2017) een ondersteuningsstructuur voor kinderen van nul tot vier jaar opgezet ten behoeve van een doorgaande lijn voor kinderen van nul tot zeven jaar. Ook Winter (2014) heeft onderzoek gedaan naar het verbeteren van de ondersteuningsstructuur voor nul- tot zesjarigen. Uit deze onderzoeken blijkt dat de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang de nodige inzet vergt en dat de opbrengst van een kindcentrum te vinden is in doorgaande lijnen (op diverse gebieden) voor wat betreft de ontwikkeling van kinderen.

In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksmethodologie uiteen gezet.

3 Onderzoeksmethodologie

'It doesn't matter when we start. It doesn't matter where we start.

All that matters is that we start.'

(Sinek, 2016)

3.1 Onderzoeksstrategie

Om dit kwalitatief praktijkgericht onderzoek vorm te geven is gekozen voor actieonderzoek. Het actieonderzoek is volgens Van Swet & Munneke (2017) een veranderingsgerichte onderzoeksstrategie die het handelen onderzoekt en aanzet tot het verbeteren van de praktijk. Het vergt een goede samenwerking tussen alle betrokken partijen omdat alle betrokkenen deelnemer zijn in het veranderingsproces. Als onderzoeker ben ik mij bewust van de verschillende rollen binnen dit actieonderzoek. Naast onderzoeker ben ik professional met mijn collega's en heb ik ook de rol van moderator (De Lange, Schuman & Montessori, 2012) binnen de focusgroep. Als onderzoeker zal ik mij steeds bewust moeten zijn van deze rollen en op de juiste momenten de meest relevante rol moeten aannemen.

Dit actieonderzoek past binnen het paradigma van de kritisch-emancipatoire stroming. Een goede reflectie op eigen visie, onderzoeksonderwerp, rol als onderzoeker en invloed op het onderzoeksproces zijn volgens Van Swet & Munneke (2017) hierbij van belang en zullen door mij als onderzoeker in acht worden genomen.

3.2 Respondenten

De informatie die nodig is om antwoord te geven op de onderzoeksvraag binnen dit onderzoek wordt gegeven door verschillende personen (Van Swet & Munneke, 2017). Het gaat om kinderen en leerkrachten van school A en kinderen en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B. Om de belevingswereld van de huidige groep jonge kinderen in kaart te brengen worden zevenendertig jonge kinderen geobserveerd in drie voorschoolse groepen van kinderopvang B, twee kinderdagverblijfgroepen (in verschillende gebouwen) en één peuterspeelzaalgroep (N=37). Daarnaast worden in drie kleutergroepen van school A achtentachtig kinderen geobserveerd (N=88). Dit in het bijzijn van twee pedagogisch medewerkers per groep van kinderopvang B en één leerkracht per groep van school A. Zeventien kinderen binnen school A en kinderopvang B wordt naar hun mening gevraagd. Jonge kinderen naar hun behoefte vragen binnen een toekomstig kindcentrum is moeilijk. Daarom wordt hen gevraagd 'wat zij het liefste doen, op de allerleukste school'.

Binnen de focusgroep 'Doorgaande ontwikkelingslijn jonge kind' worden twee medewerkers vanuit school A en twee pedagogisch medewerkers vanuit kinderopvang B betrokken (N=4). Hier heeft de onderzoeker in de voorbereiding de rol van begeleider. Tijdens de focusgroep is de onderzoeker zowel moderator als professional. Na de focusgroep zal de informatie door de onderzoeker worden verwerkt en geanalyseerd. Feedback en input voor het vervolg van het onderzoek wordt gegeven door achttien leerkrachten van school A en vijftien pedagogisch medewerkers van opvang B. Dit doen zij naar aanleiding van de presentatie van uitkomsten van de focusgroep in het kader van de gezamenlijke visie op het jonge kind en het gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod (N=33). Het gaat zowel om leerkrachten en pedagogisch medewerkers die met jonge kinderen werken als die met oudere kinderen werken of met beide leeftijdsgroepen, omdat binnen kindcentrum C werken vanuit één team belangrijk is.

3.3 Instrumenten

3.3.1 Observatie

Om jonge kinderen 'een stem' te geven in dit onderzoek worden observaties gedaan op zowel school A als kinderopvang B. In iedere groep wordt zowel gestructureerd gekeken naar spelsituaties als minder gestructureerd met een open blik (De Lange, Schuman & Montessori, 2012). Voor de gestructureerde aanpak wordt gebruik gemaakt van observatiemodellen van de eigen schoolomgeving binnen www.horeb-po.nl (Handelingsgericht Observeren, Registreren en Evalueren van Basisontwikkeling, 2007). Er wordt gebruik gemaakt van 'Observatiemodel spel binnen, buiten, in de ruimte/spelzaal voor kinderen van nul-twee/drie jaar' (bijlage 3) en 'Observatiemodel voor spelactiviteiten. Manipulerend spel en rollenspel' (bijlage 4) voor kinderen vanaf twee jaar. Deze lijsten worden gebruikt om vanuit 'dezelfde bewoordingen' te kijken naar alle jonge kinderen. Daarnaast zal de onderzoeker feitelijke aantekeningen maken, waar pas na de observatie betekenis aan gegeven wordt. Dit is een kwalitatieve onderzoeksmethode en zal op die manier worden geanalyseerd en gerapporteerd.

De observaties binnen de kleutergroepen van school A en de voorschoolse groepen van kinderopvang B zullen, tezamen met de mening van jonge kinderen en bevindingen uit het literatuuronderzoek, leiden tot het beantwoorden van de eerste deelvraag. De conclusie wordt letterlijk in kaart gebracht met behulp van de 'Atlas van de belevingswereld' (Van Swaaij & Klare, 2004).

3.3.2 Focusgroep

Door middel van het focusgroep-interview zullen twee leerkrachten en twee pedagogisch medewerkers kennis, opvattingen en overtuigingen delen over de visie op de ontwikkeling van het jonge kind en een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod binnen toekomstig kindcentrum C. De focusgroep speelt hierdoor een rol binnen de beantwoording van de tweede en derde deelvraag. Informatie die binnen de focusgroep wordt gedeeld, is relevant en betekenisvol (De Lange, Schuman & Montessori, 2012) en wordt middels een presentatie gedeeld met andere medewerkers van school A en opvang B. De uitkomsten van de focusgroep zullen op verschillende manieren worden vastgelegd en op kwalitatieve wijze worden gerapporteerd.

Datum	Activiteit
30-08-'17	Teambijeenkomst – input 13.00-14.30
13-09-'17	Focusgroep 1 – 13.15-15.15 uur
01-11-'17	Focusgroep 2 – 13.15-15.15 uur
17-01-'18	Focusgroep 3 – 13.15-15.15 uur
07-03-'18	Focusgroep 4 – 13.15-15.15 uur
14-03-'18	Presentatie gedeelte school A
29-03-'18	Presentatie opvang B - KDV
05-04-'18	Presentatie opvang B - Peuterspeelz

Figuur 11 Tijdsschema focusgroep

Er zijn vier bijeenkomsten met de focusgroep, zoals weergegeven in het tijdsschema van figuur 11. Van elke bijeenkomst worden notulen gemaakt. Ook worden van drie bijeenkomsten geluidsopnamen gemaakt. Middels transcripties zal van deze bijeenkomsten tien minuten worden opgenomen in de bijlagen van dit onderzoek. De volledige geluidsopname is opvraagbaar en zal vernietigd worden na afronden van het onderzoek. Tijdens de eerste bijeenkomst worden vanuit ethische overwegingen geen geluidsopnamen gemaakt. De eerste bijeenkomst zal

leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van opvang B naast kennismaken ook direct gevraagd worden naar antwoorden die 'onder de waterspiegel liggen' als in de ijsberg van McClelland (Spencer & Spencer, 1993). Het zich vertrouwd en veilig voelen binnen de nieuwe focusgroep en zich vrij voelen om eerlijke antwoorden te geven acht de onderzoeker belangrijker dan het maken van de geluidsopname van de eerste bijeenkomst.

3.3.3 Vragenlijst

Door vertraging binnen het traject tot kindcentrum is het niet mogelijk om de presentatie van de gezamenlijke visie op het jonge kind en het gezamenlijk aanbod op één moment te doen. Dit komt omdat binnen de nieuwe leidende coalitie (Kotter, 2012) van de 'stuurgroep kindcentrum' het vinden van een gezamenlijkheid vanuit persoonlijke overtuigingen en drijfveren (Spencer & Spencer, 1993) moeilijker blijkt dan verwacht. De leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B wordt tijdens verschillende teambijeenkomsten (figuur 11) via twee vragenlijsten gevraagd hun mening te geven op enerzijds de gepresenteerde visie op jonge kinderen (bijlage 5) en anderzijds het gepresenteerde gezamenlijk thematisch aanbod (bijlage 6). Dit leidt mede tot het beantwoorden van deelvragen twee en drie en geeft input voor het vervolgetraject. Beide vragenlijsten bevatten stellingen waarbij middels een multiple-choice vraag antwoord gegeven wordt op schaalniveau. In de vragenlijsten wordt afgeweken van de klassieke Likert-schaal (De Lange, Schuman & Montessori, 2012) door uit te gaan van een vierpuntschaal. In het vooronderzoek is een groot aantal antwoorden niet ingevuld of ingevuld met 'Ik weet het niet'/'niets'. De onderzoeker wil met deze vragenlijsten de respondenten uitdagen om 'kleur te bekennen'. Naast de vierpuntschaal blijft er wel de veilige mogelijkheid om te kiezen voor 'Weet ik niet'.

De vragenlijst 'Visie op het jonge kind' bevat naast de schaalvragen drie vragen met daarin een rangordening met betrekking tot leervoorwaarden, leerstrategieën en cognitieve vaardigheden, omdat jonge kinderen leren met hoofd, hart en handen (Beets-Kessens, 2015). Hoe belangrijker het antwoord, hoe meer punten dat antwoord krijgt. Bij vraag zes en zeven worden voor de leervoorwaarden en leerstrategieën één tot vier punten toegekend per antwoord. Bij vraag acht worden voor de cognitieve vaardigheden één tot zes punten toegekend.

De vragenlijst 'Gezamenlijk aanbod' bevat naast de schaalvragen twee multiple-choice vragen, waarvan de antwoorden te herleiden zijn tot respectievelijk een vier- en vijfpuntschaal.

Beide vragenlijsten bieden middels een open eindvraag de respondenten de mogelijkheid om toevoegingen te doen op de visie op het jonge kind of het gezamenlijk aanbod. De grotendeels kwantitatieve vragenlijsten worden zowel kwantitatief als kwalitatief geanalyseerd en gerapporteerd.

3.4 Fundamentele eisen

3.4.1 Betrouwbaarheid

De term betrouwbaarheid zegt iets over de kwaliteit van het onderzoek en het uitsluiten van toevallige factoren (Van Swet & Munneke, 2017). Door dit onderzoek zo helder en expliciet mogelijk te beschrijven wordt een zo groot mogelijke betrouwbaarheid nagestreefd. Als onderzoeker ben ik mij bewust van de 'toevallige factoren' die invloed kunnen hebben op de uitkomst van focusgroepen, zoals de samenstelling van deze groep mensen. Een andere groep mensen voert dezelfde soort gesprekken maar door verschillen in eigenschappen, overtuigingen en drijfveren (Spencer & Spencer, 1993) kan de uitkomst verschillen.

De aanwezigheid van de onderzoeker bij de kinderopvang, peuterspeelzaal en in de kleutergroepen kan bij jonge kinderen en pedagogisch medewerkers of leerkrachten leiden tot ander gedrag van deze partijen. Daarnaast zijn de observaties die in kaart worden gebracht momentopnames wanneer je die afzet tegen de tijd die kinderen doorbrengen bij de kinderopvang of in de kleutergroepen.

De onderzoeker is van mening dat een andere onderzoeker met dezelfde instrumenten, vraagstelling en respondenten, op dezelfde plek, nagenoeg dezelfde uitkomst zal bereiken binnen het onderzoek.

3.4.2 Validiteit

Bij validiteit gaat het om de consistentie binnen dit onderzoek en de geldigheid van antwoorden op de gestelde onderzoeksvragen (Van Swet & Munneke, 2017). In dit onderzoek wordt getracht de onderzoeksvraag en bijhorende deelvragen zo goed mogelijk te beantwoorden in een helder onderzoeksverslag. Voor de methodologische validiteit wordt op logische en gestructureerde wijze van vraag naar antwoord toegewerkt (Van Swet & Munneke, 2017). De in paragraaf 3.3 beschreven instrumenten zijn door de onderzoeker met zorg

gekozen ten gunste van de constructvaliditeit. Elk van de instrumenten wordt geacht te beschrijven of te meten wat de onderzoeker beoogt te meten. De democratische en dialogische validiteit genoemd door Anderson, Herr & Nihlen in 1994 (in Van Swet & Munneke, 2017) zijn zeker van toepassing binnen dit onderzoek. Dit onderzoek wordt verricht in samenwerking met betrokken medewerkers van school A en kinderopvang B. Daarbij wordt naast het vormen van een doorgaande leerlijn, het gezamenlijk gedragen belang van het welzijn van kinderen in beschouwing genomen. Dit onderzoek bevordert zowel tijdens als na het onderzoek een reflectieve dialoog tussen medewerkers van school A en kinderopvang B ten behoeve van toekomstig kindcentrum C.

3.4.3 Triangulatie

Tijdens dit actieonderzoek is het van belang om informatie vanuit verschillende groepen respondenten te verzamelen en informatie op verschillende manieren te verzamelen. Dit wordt triangulatie genoemd en verhoogt de betrouwbaarheid en de validiteit binnen het onderzoek (Van Swet & Munneke, 2017). In dit onderzoek is sprake van triangulatie bij de respondenten; zowel de inbreng van leerkrachten van school A, pedagogisch medewerkers van kinderopvang B als jonge kinderen binnen school A en kinderopvang B wordt meegenomen in dit onderzoek. Daarnaast is er ook sprake van triangulatie binnen de onderzoeksmethoden. Zowel de observaties, de focusgroep als de vragenlijsten bepalen naast het literatuuronderzoek de uitkomst van dit onderzoek.

3.4.4 Ethiek

Bij het doen van goed onderzoek is het belangrijk om aandacht te besteden aan de ethiek rond het onderzoek, omdat het een samenwerken is tussen verschillende betrokkenen (De Lange, Schuman & Montessori, 2012). Er worden binnen dit onderzoek vijf gedragsregels in acht genomen zoals beschreven door Andriessen, Onstenk, Delnooz, Smeijsters & Peij (2010). De onderzoeker dient met dit onderzoek het maatschappelijk belang van de ontwikkeling van school en kinderopvang tot kindcentrum. Ik richt mij op een relevant thema binnen mijn beroepspraktijk door een doorgaande ontwikkeling voor het jonge kind binnen toekomstig kindcentrum C te bewerkstelligen. Ik houd op een respectvolle manier rekening met privacy, rechten, opvattingen en belangen van alle betrokken medewerkers van school A, kinderopvang B en geraadpleegde bronnen. Het verzamelen van de data is binnen dit onderzoek geheel geanonimiseerd. Om de privacy van kinderen te waarborgen worden bijvoorbeeld de foto's verwijderd uit de presentatie in de bijlage. Op een zorgvuldige manier houd ik rekening met het op de juiste wijze inzetten van onderzoeksmethoden en daarbij horende methodologische regels. Het rapporteren binnen dit onderzoek gebeurt zo compleet, nauwkeurig en navolgbaar mogelijk. Mijn integriteit is terug te zien in de kritisch onderzoekende houding, de openheid en navolgbaarheid van de bronnen, het autonoom zijn in de analyses en de onpartijdigheid bij de rapportage. Dit onderzoeksverslag is een verantwoording van de door mij gemaakte keuzes en mijn gedrag tijdens dit onderzoek.

In het volgende hoofdstuk wordt de verzamelde data geanalyseerd.

4 Data analyse

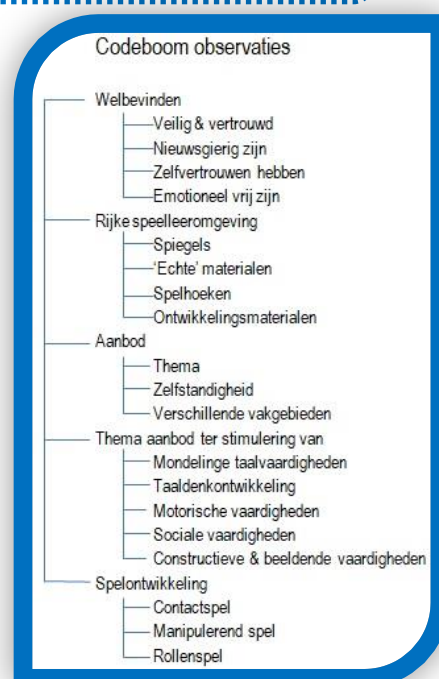
'The best way to find out if it will work is to do it'
(Sinek, 2016)

4.1 Deelvraag 1

Hoe ontwikkelen jonge kinderen zich nu binnen kinderopvang B en school A en wat zijn hun behoeften binnen toekomstig Kindcentrum C?

Door het doen van observaties bij twee kinderdagverblijfgroepen en één peuterspeelzaalgroep van kinderopvang B in combinatie met observaties bij drie kleutergroepen van school A is veel gezien van de beleavingswereld van jonge kinderen op deze locaties. De feitelijke observaties gedaan met 'open blik' aangevuld door observaties met observatiemodellen (bijlage 3 & 4) zijn uitgewerkt in bijlage 7. Het geheel van de bevindingen vanuit de observaties is na open coderen axiaal gecodeerd en weergegeven in een codeboom (figuur 12).

Bij de nul- tot vierjarigen binnen kinderopvang B valt de '*rijk ingerichte speelpleeromgeving*' (figuur 13) op. De kinderen in alle drie de geobserveerde groepen hebben veel verschillende en uitdagende materialen tot hun beschikking om te verkennen en mee te spelen. Er zijn geen hoeken of materialen gerelateerd aan het '*thema*' geobserveerd. De pop Puk uit methode 'Uk & Puk' (Zwijsen, z.d.) is zichtbaar aanwezig op alle groepen en maakte op de geobserveerde dagen geen deel uit van het dagprogramma met de kinderen. De pedagogisch medewerkers bieden de kinderen '*veiligheid*' en leren hen '*zelfstandig*' dingen te doen. De verwondering van de kinderen bij de '*spiegels*' die aanwezig zijn is opvallend. Op de peuterspeelzaal worden naast de tijd voor de zindelijkheid van kinderen, of de pogingen daartoe, ook gezamenlijke kringmomenten als leermomenten ingezet

Figuur 12 Codeboom observaties

Figuur 13 Voorbeeld leeromgeving kinderopvang
Foto: Polet, 2017

en boeken ter bevordering van de '*taalontwikkeling*' van kinderen.

In de kleutergroepen op school A hebben de '*thema's*' een meer prominente plek en zijn herkenbaar in '*verschillende vakgebieden*'. Er zijn één of meerdere themahoeken waarbinnen ook uitwisseling kan bestaan. In de spelhoeken worden waar mogelijk '*echte materialen*' ingezet. Aan het '*manipulerend- en rollenspel*' van kinderen zijn meer regels. Ook zijn er verplichte activiteiten voor kinderen.

De mening van zeventien jonge kinderen over wat zij het liefst willen op de allerleukste school, is opgenomen in bijlage 8. Zo zegt meisje A (3 jaar) bijvoorbeeld; "Daar ga ik de hele tijd spelen".

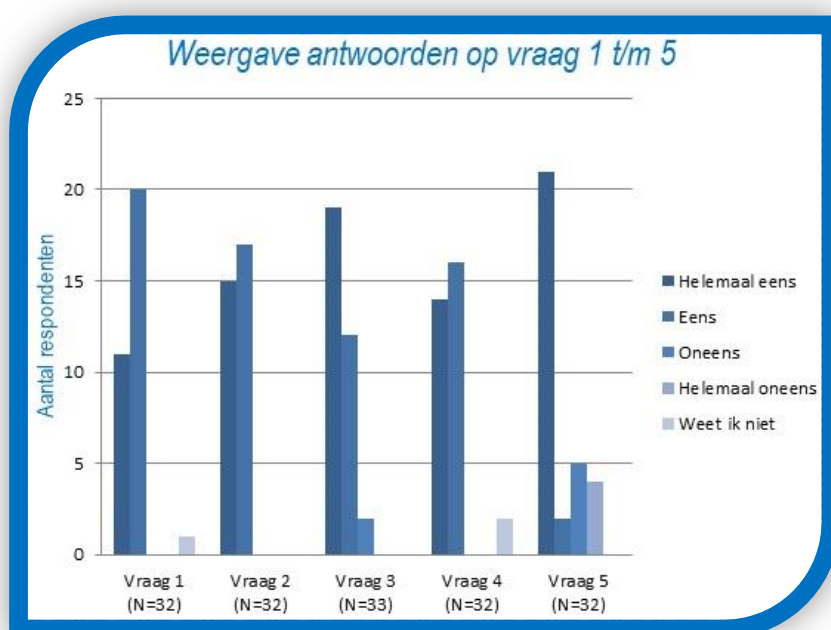
4.2 Deelvraag 2

Hoe ziet de gezamenlijke visie op jonge kinderen, ten behoeve van een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind, er binnen toekomstig kindcentrum C uit?

Binnen vier bijeenkomsten van de focusgroep is gesproken over onze gezamenlijke visie op jonge kinderen. Er is gestart vanuit de 'golden circle' (Sinek, 2011). 'Met z'n allen om het kind' en 'Het kind mag altijd zichzelf zijn en is welkom op alle plekken' worden genoemd. Wanneer er door een 'roze bril' dromend naar de toekomst wordt gekeken, willen we 'Twinkelende ogen bij nieuwsgierige, betrokken jonge kinderen'. 'Samen één om het kind heen' is een uitspraak die het meest is teruggekomen binnen de focusgroep. Het geeft aan dat we als één team, met één visie en één aanbod met leerkrachten, pedagogisch medewerkers en ouders om het kind heen willen staan. Meermaals is aangegeven dat eenieder binnen de focusgroep die kans om samen verder te gaan wil grijpen omdat men geloofd in de meerwaarde die het wordt voor alle betrokken partijen. Een samenvatting van de bijeenkomsten van de focusgroep is na te lezen in bijlage 9. Van drie bijeenkomsten van de focusgroep zijn transcripties opgenomen in bijlage 10. Na open coderen is data axiaal gecodeerd (figuur 14).

Figuur 14 Codeboom visie

Figuur 15 Uitkomsten 'Visie op het jonge kind' vraag 1-5

weergegeven in figuur 15. Opvallend is het grote aantal respondenten dat bevestigend antwoordt, daarom is gekozen de uitkomsten als één team weer te geven. In principe geldt N=33, echter wanneer een respondent op één vraag meerdere antwoorden heeft aangekruist is dat antwoord uitgesloten. Bij vraag een, twee, vier en vijf geldt daarom N=32. Op de eerste vraag of binnen het kindcentrum school en kinderopvang moeten werken vanuit een gezamenlijke visie op het jonge kind antwoordt 97% van de respondenten bevestigend. Op de tweede stelling of een gezamenlijke visie bijdraagt aan een doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen is dit zelfs 100% van de respondenten. Als derde wordt gesteld dat pedagogisch medewerkers en leerkrachten onmisbaar zijn voor de ontwikkeling van jonge kinderen en 94% van de respondenten antwoordt hierop bevestigend. Een gezamenlijke visie binnen het kindcentrum leidt tot kwaliteitsverbetering vindt 94% van de respondenten (vraag

De visie van de focusgroep op het jonge kind binnen toekomstig Kindcentrum C is op verschillende momenten op dezelfde wijze gepresenteerd aan medewerkers van school A en kinderopvang B. De presentatie is opgenomen in bijlage 11. Middels het invullen van vragenlijst 'Visie op het jonge kind' geven de aanwezige respondenten (school A N=18 en kinderopvang B N=15) hun mening. De volledige antwoorden zijn in verschillende tabellen uitgewerkt in bijlage 12. Vandaaruit zijn grafieken samengesteld. Antwoorden op vraag één tot en met vijf zijn

4). Op de vraag of kinderen altijd spelend mogen leren zijn de antwoorden meer verdeeld. Waar 72% van de respondenten bevestigend antwoordt, antwoordt 28% van de respondenten ontkennend. Deze uitslag zou een vertekend beeld kunnen geven omdat de antwoorden op de stelling in omgekeerde volgorde weergegeven waren dan de vragen ervoor. Respondenten die de antwoorden niet goed hebben gelezen kunnen in de veronderstelling zijn geweest dat zij wel 'eens' aankruisten. De respondenten die voor de antwoordmogelijkheden 'helemaal eens' en 'eens' hebben gekozen hebben dit bewust gedaan omdat dit in lijn ligt met de bevestigende antwoorden op de overige vragen.

De antwoorden van de vragen zes, zeven en acht worden weergegeven in figuur 16. Dit zijn vragen waarbij waardes zijn toegekend. Het totaal van de toegekende waardes door drieëndertig respondenten (N=33) is onderverdeeld in achttien respondenten van school A (N=18) en vijftien respondenten van opvang B (N=15).

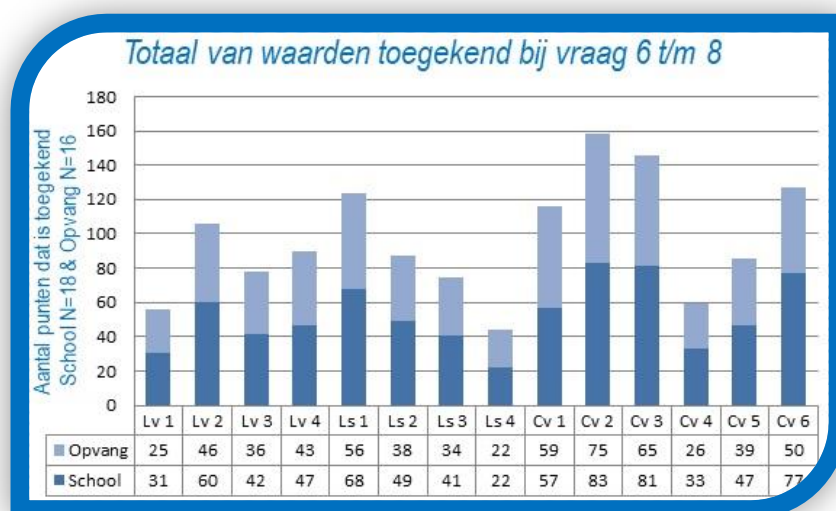
Van de leervoorwaarden in vraag zes ziet de top vier er voor respondenten van school

A en kinderopvang B identiek uit. 'Emotioneel vrij zijn' (Lv2) wordt met de meeste punten gewaardeerd, gevolgd door 'zelfvertrouwen hebben' (Lv4). Dan volgt op de derde plaats 'nieuwsgierig zijn' (Lv3) en tot slot dat het aanbod 'betekenis' (Lv1) heeft voor kinderen.

Voor de leerstrategieën bij vraag zeven geldt ook dat de top vier van respondenten van school A en kinderopvang B identiek is. Aan 'experimenteren' (Ls1) wordt de meeste waarde toegekend. Hierna volgen 'imiteren' (Ls2) als tweede en 'oriënteren' (Ls3) als derde. Aan 'toekijken' (Ls4) de minste punten toegekend.

Binnen de top zes van cognitieve vaardigheden gebaseerd op de taxonomie van Bloom (Brouwer&Alhers, 2011) wisselen het 'hogere orde-denken' en 'lagere orde-denken' elkaar af. De cognitieve vaardigheden in vraag acht vormen nagenoeg dezelfde top zes voor respondenten van school A als van kinderopvang B. Alleen de derde en vierde plaats worden door beide beroepsgroepen andersom gewaardeerd. Aan 'begrijpen' (Cv2) worden de meeste punten toegekend, gevolgd door 'creëren' (Cv3). Waar respondenten van school A met 'toepassen' (Cv6) hun top drie sluiten, doet kinderopvang B dat met 'analyseren' (Cv1). Gezamenlijk zetten respondenten van school A en kinderopvang B 'onthouden' (Cv5) op een vijfde plek. De minste punten worden toegekend aan 'evalueren' (Cv4).

Bij de negende vraag hebben de respondenten de mogelijkheid gekregen om iets toe te voegen aan de gepresenteerde visie op het jonge kind. De antwoorden van de respondenten (N=18) die deze vraag hebben beantwoord zijn weergegeven in bijlage 12. De uitkomsten worden niet meegenomen in de analyse omdat de focusgroep deze inbreng meeneemt in het vervolgproces na dit onderzoek.

Figuur 16 Uitkomsten 'Visie op het jonge kind' vraag 6-8

4.3 Deelvraag 3

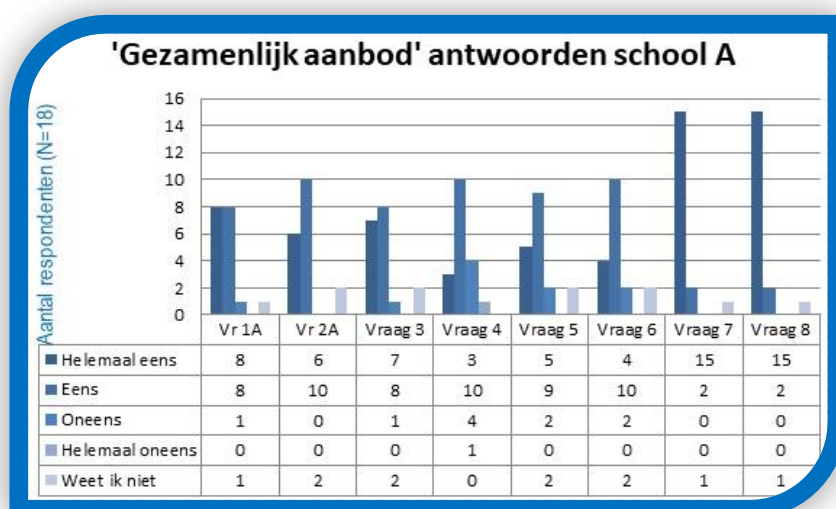
Wat wordt het gezamenlijke ontwikkelingsgerichte aanbod van thema's, ten behoeve van een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind, binnen toekomstig kindcentrum C?

Tijdens de bijeenkomsten van de focusgroep is stapsgewijs toegewerkt naar een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod. Middels de 'golden circle' (Sinek, 2011) is gekeken naar wat een kindcentrum kinderen biedt. 'Meer stabiliteit en herkenning kunnen geven' werd genoemd, evenals 'meer kennis en vaardigheden binnen een groter team verrijkt ook de kinderen'. Naar het voorbeeld van 'Reggio Emilia' waarbij 'ruimte de derde pedagoog is' (Brouwers, 2010) wordt aangegeven dat hetzelfde thema op verschillende plaatsen meerwaarde heeft. Elkaars ruimtes kennen helpt in de overstap van opvang naar school. Door een roze bril is dromend naar de toekomst gekeken. Met hetzelfde thema werken met een passend aanbod is wat daarbij genoemd wordt, evenals het Ontwikkelingsgericht Onderwijs voor school A in combinatie met Startblokken voor kinderopvang B. Bij het toekomstbeeld past ook de uitwisseling van aanbod tussen school A en kinderopvang B onderling. Samenvattingen van de focusgroep zijn opgenomen in bijlage 10 en transcripties in bijlage 11. De data is na open coderen axiaal gecodeerd en weergegeven in een codeboom (figuur 17). De focusgroep heeft twee thema's als voorbeeld uitgewerkt op ontwikkelingsgerichte wijze. De thema's zijn breed opgezet zodat er voor kinderen van nul tot zes jaar activiteiten zijn geschikt voor hun ontwikkelingsfase. Leerkrachten en pedagogisch medewerkers kiezen uit de thema's wat past bij hun eigen groep. Het thema 'Feest met kikker' voor de start van het schooljaar 2018-2019 is opgenomen in bijlage 13 en thema 'Ik ben boer' voor het voorjaar 2019 na een evaluatieperiode in bijlage 14.

De thema's zijn gepresenteerd aan leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B. Drieëndertig medewerkers hebben naar aanleiding van de presentatie (bijlage 11) en de ingerichte thematafels met daarboven de uitgewerkte ontwikkelingsgerichte thema's de vragenlijst 'Gezamenlijk aanbod' ingevuld. De volledige antwoorden op de vragenlijst zijn uitgewerkt in verschillende tabellen (bijlage 15). Vanuit deze tabellen

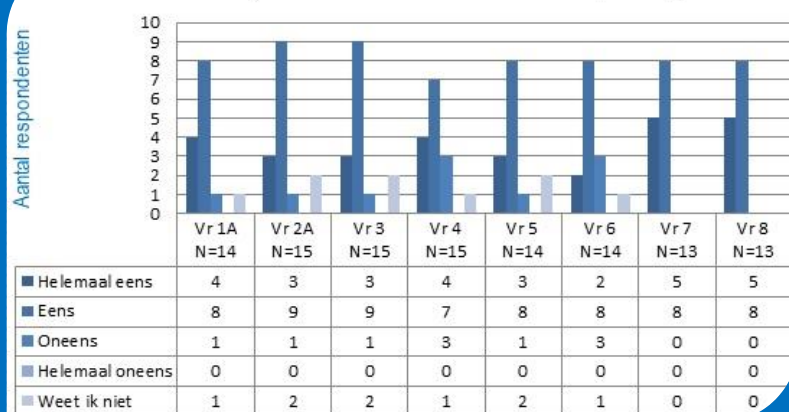
Figuur 17 Codeboom aanbod

Figuur 18 Uitkomsten vragenlijst aanbod school A

zijn de uitkomsten van vraag één tot en met acht weergegeven in figuur 18 voor respondenten van school A (N=18) en in figuur 19 zijn de antwoorden van respondenten van kinderopvang B (N=15) verwerkt. Door het geven van dubbele antwoorden zijn bepaalde uitkomsten van respondenten uitgesloten. Dit wordt apart aangegeven.

'Gezamenlijk aanbod' antw kinderopvang B

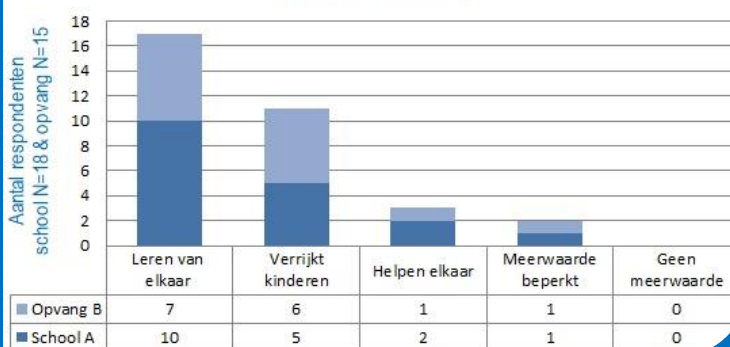
Figuur 19 Uitkomsten vragenlijst aanbod kinderopvang B

Op de stelling dat een gezamenlijk aanbod van thema's binnen het kindcentrum meerwaarde heeft voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers (2A) antwoordt 89% van de respondenten van school A positief naast 80% van de respondenten van kinderopvang B. In figuur 21 is weergegeven wat voor respondenten van school A (N=18) en kinderopvang B (N=15) de meerwaarde is voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers.

Op de stelling dat het gezamenlijk aanbod binnen het kindcentrum meerwaarde heeft voor ouders (vraag 3) reageert 83% van de respondenten van school A (N=18) bevestigend naast 80% respondenten van kinderopvang B (N=15). Dat binnen het kindcentrum school en kinderopvang werken vanuit gezamenlijke thema's (vraag 4) bevestigt 72% van de respondenten van school A (N=18) en 73% van de respondenten van kinderopvang B (N=15). Een gezamenlijk aanbod van thema's draagt bij aan een doorgaande ontwikkeling voor jonge kinderen (vraag 5) bevestigt 78% van de respondenten van school A (N=18) en 79% van de respondenten van kinderopvang B (N=14). Een gezamenlijk aanbod van thema's aan jonge kinderen leidt tot kwaliteitsverbetering (vraag 6), 78% van de respondenten van school A (N=18) deelt deze mening, naast 71% van de respondenten van kinderopvang B (N=14).

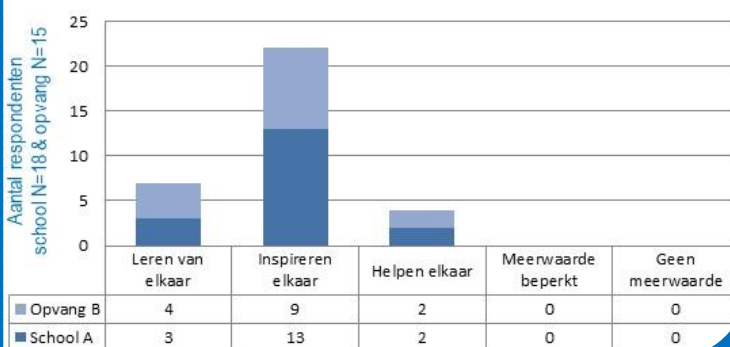
In de staafdiagrammen is te zien dat zowel respondenten van school A als van kinderopvang B overwegend bevestigend antwoorden. Op de stelling of een gezamenlijk aanbod binnen het kindcentrum meerwaarde heeft voor kinderen (vraag 1A) antwoordt 89% van de respondenten van school A positief naast 86% van de respondenten van kinderopvang B. In figuur 20 is weergegeven wat die meerwaarde van het gezamenlijk aanbod voor kinderen is volgens de respondenten van school A (N=18) en kinderopvang B (N=15).

1B Meerwaarde gezamenlijk aanbod voor kinderen

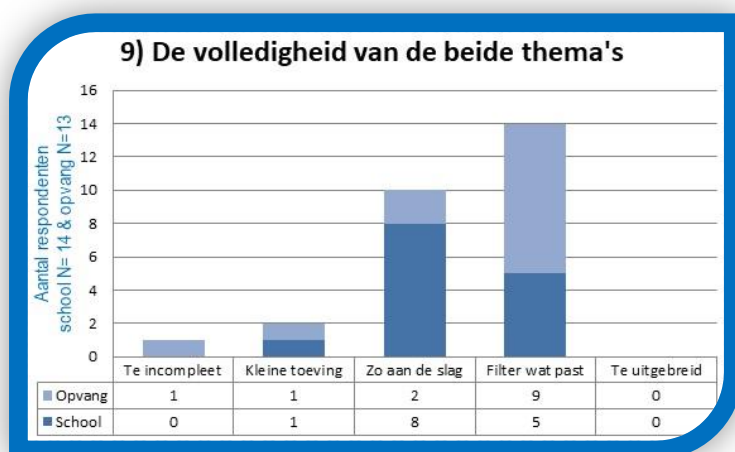

Figuur 20 Uitkomsten 'Gezamenlijk aanbod' meerwaarde voor kinderen

2B Meerwaarde gezamenlijk aanbod voor lk en pm

Figuur 21 Uitkomsten 'Gezamenlijk aanbod' meerwaarde voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers

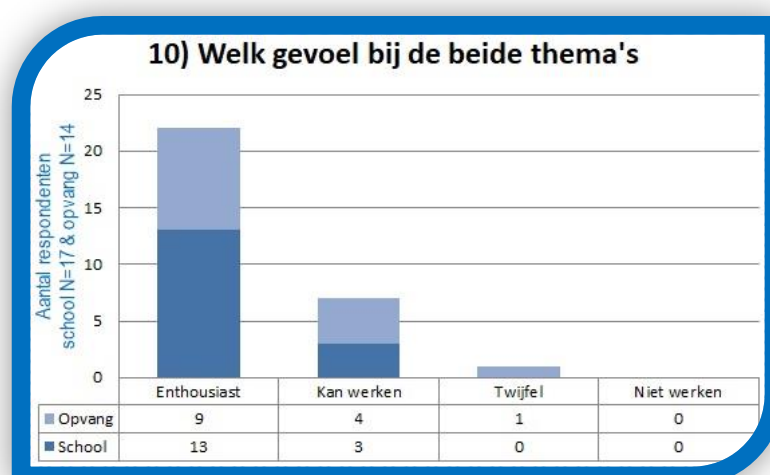

Figuur 22 Uitkomsten 'Gezamenlijk aanbod' volledigheid van het gepresenteerde thema aanbod

beide thema's. De meerderheid (57%) van de respondenten van school A (N=14) kan 'zo aan de slag' met beide thema's. Van de respondenten van kinderopvang B (N=13) geeft de meerderheid (69%) aan 'te filteren' uit de thema's wat bij hun groep past.

Het gevoel van de respondenten over de beide thema's is weergegeven in figuur 23. De meerderheid van de respondenten is 'enthousiast' over de ontworpen thema's. Voor de respondenten van school A (N=17), gaat het om 76% van hen en voor de respondenten van kinderopvang B, gaat het om 64% van hen.

De gegeven antwoorden op de elfde open vraag, om iets toe te voegen aan het gepresenteerde thema aanbod, is opgenomen in bijlage 15 (N=21). Omdat de uitkomsten hiervan pas na dit onderzoek worden meegenomen binnen de focusgroep worden ze hier niet verder genoemd.

Figuur 23 Uitkomsten 'Gezamenlijk aanbod' gevoel bij het gepresenteerde thema aanbod

In het volgende hoofdstuk worden naar aanleiding van alle data conclusies getrokken en hoofd- en deelvragen beantwoord.

5 Conclusie

'The ability of a group of people to do remarkable things hinges on how well those people can pull together as a team.'
(Sinek, 2016)

5.1 Conclusie

5.1.1 Deelvraag 1

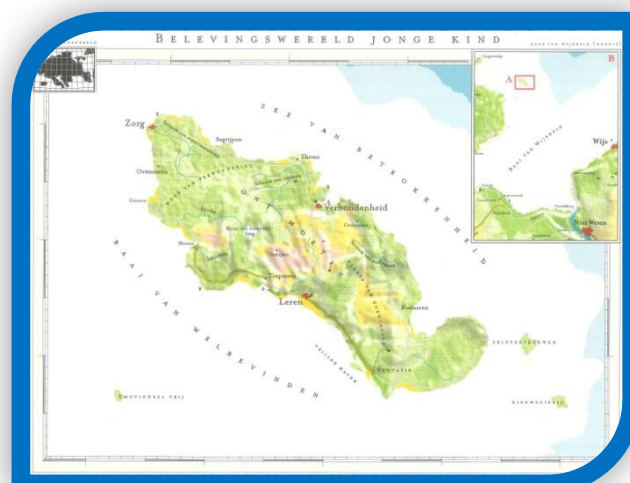
Hoe ontwikkelen jonge kinderen zich nu binnen kinderopvang B en school A en wat zijn hun behoeften binnen toekomstig kindcentrum C?

Op basis van de gedane observaties in de drie kleutergroepen van school A, de twee dagopvanggroepen en één peuterspeelzaalgroep van kinderopvang B is geconcludeerd dat alle jonge kinderen op deze plaatsen volop de mogelijkheid krijgen om zich te ontwikkelen. De vrijheidsgraden hiervoor zijn bij kinderopvang B groter dan binnen school A. Alle jonge kinderen hebben beschikking over een rijke speelleeromgeving (Brouwers, 2010) waarbinnen hun welbevinden (Laevers & Depondt, 2004) altijd voorop staat. Daarnaast is geconcludeerd dat de nadruk voor ontwikkeling van kinderen binnen school A ligt op 'leren' en binnen kinderdagverblijf B op 'zorg' (Fukkink, Jilink & Oostdam, 2015). De geobserveerde peuterspeelzaalgroep van kinderopvang B balanceert in het midden tussen het 'leren' en de 'zorg' en vormt een combinatie van die twee. Binnen toekomstig kindcentrum C is het meer balans vinden tussen zorg en leren voor alle jonge kinderen een kansrijke optie (Sardes, 2015) ten behoeve van de doorgaande ontwikkelingslijn.

Hun behoefte aangeven binnen toekomstig kindcentrum C is lastig voor jonge kinderen, antwoorden gerelateerd aan het hier en nu is wat hun mening weergeeft. Gelukkig zijn er volwassenen die de behoeften van jonge kinderen voor hen verwoorden. Jonge kinderen hebben behoefte aan relatie, zich competent voelen en aan autonomie (Stevens et al. in Brouwers, 2010). Een veilige basis is daarbij voor jonge kinderen van belang (Kohnstamm, 2009). Naast welbevinden is betrokkenheid belangrijk (Laevers & Depondt, 2004), want als kinderen betrokken zijn zullen zij vanuit intrinsieke motivatie gaan spelen en van daaruit leren en ontwikkelen. De bemiddelende rol van een volwassene heeft daarop een positieve invloed (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017). Die rol zit in het scheppen van voorwaarden en in betrokkenheid bij het spel (Singer & De Haan, 2017). Afhankelijk van de behoefte van de kinderen zit die betrokkenheid bijvoorbeeld in nabijheid of rustige aanwezigheid van de volwassene en meespelen op initiatief van de kinderen. Een rijke speelleeromgeving laat kinderen 'lerend spelen' (Van Oers, 2018).

De conclusie als antwoord op deze deelvraag is in kaart gebracht in de atlaskaart van bijlage 16 met aansluitende toelichting (figuur 24 verkleinde weergave).

De kaart toont het eiland 'Ont-moeten', de belevingswereld van jonge kinderen van school A en kinderopvang B, waar zij zich volop ontwikkelen met hoofd, hart en handen (Beets-Kessens, 2015).

Figuur 24 Belevingswereld jonge kind, het eiland Ont-moeten
Polet naar Van Swaaij & Klare, 2004

5.1.2 Deelvraag 2

Hoe ziet de gezamenlijke visie op jonge kinderen, ten behoeve van een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind, er binnen toekomstig kindcentrum C uit?

Doordat de focusgroep is opgebouwd vanuit de diepere lagen van het ui-model (Korthagen & Vasalos, 2007) hebben de leden elkaar gevonden in gezamenlijke overtuigingen, identiteit en betrokkenheid. De visie op jonge kinderen zoals die er nu is binnen school A en kinderopvang B is uitgewisseld en vandaaruit is toegewerkt naar een gezamenlijke visie. Eén pedagogische en educatieve visie binnen een kindcentrum is belangrijk (Van Rozendaal et al., 2015). De visies liggen dicht bij elkaar, is de conclusie vanuit resultaten binnen de focusgroep en de uitkomsten van de vragenlijst 'Visie op het jonge kind'. Zowel leerkrachten van school A als pedagogisch medewerkers van kinderopvang B vinden dat er binnen kindcentrum C gewerkt moet worden vanuit een gezamenlijke visie op jonge kinderen, dat dit bijdraagt aan een doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen en dat die visie leidt tot een kwaliteitsverbetering binnen onderwijs en opvang. De grote gezamenlijkheid binnen de visie op het jonge kind is een goede basis om vanuit te starten naar een doorgaande ontwikkeling van kinderen binnen kindcentrum C.

De verdeling tussen de verschillende categorieën binnen leren met hoofd, hart en handen (Beets-Kessens, 2015) bij leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B komt nagenoeg overeen. De verklaring voor het feit dat 'emotioneel vrij zijn', 'zelfvertrouwen hebben' en 'nieuwsgierig zijn' de top drie vormen binnen leervaardigheden is dat dit met het welbevinden van kinderen te maken heeft. Het welbevinden werd in het vooronderzoek door de leerkrachten en pedagogisch medewerkers als belangrijke kernwaarde aangegeven en het is de grootste voorwaarde voor jonge kinderen om tot ontwikkeling te komen (Laevers & Depondt, 2004). Binnen de top vier van leerstrategieën wordt 'toekijken' ondergewaardeerd, al speelt het een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen (Beets-Kessens, 2015). Een nieuw kind mag even toekijken, daarna wordt door leerkrachten en pedagogisch medewerkers vrij snel het volwaardig meedraaien binnen de groep verwacht.

Binnen de cognitieve vaardigheden wordt 'begrijpen' het hoogst gewaardeerd. Dit is verklaarbaar omdat begrip een kind een stap verder helpt dan iets alleen 'onthouden' en dat begrip ook zeker helpt om kennis te kunnen 'toepassen'. Dat 'toepassen' voor leerkrachten van school A belangrijker is waar 'analyseren' dat is voor pedagogisch medewerkers van kinderopvang B, laat zich verklaren vanuit de ontwikkeling van kinderen waarbij baby's wel beginnen met het zien van verbanden en patronen waar het kunnen 'toepassen' nog niet mogelijk is (Kohnstamm, 2009). Dat 'onthouden' door beide beroepsgroepen niet hoog gewaardeerd wordt, past in de tijdsgeschiedenis waarbij het in deze dagen niet meer alleen gaat om het herinneren van informatie, feiten of theorieën (Fukkink, Jilink & Oostdam, 2015). 'Evalueren' wordt door beide beroepsgroepen ondergewaardeerd omdat het evalueren met kinderen er in de praktijk nog wel eens 'bij inschiet'. Hoe vaak nemen we als professionals de tijd om met kinderen na de activiteit of het spel het proces te evalueren en van daaruit nieuwe plannen te maken? Binnen de Basisontwikkeling van het Ontwikkelingsgericht onderwijs is het een belangrijk onderdeel binnen het thematiseren, niet alleen als professional, zeker ook met de kinderen (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017).

De gezamenlijke visie is dat jonge kinderen 'lerend spelen' (Van Oers, 2018), wetend dat het contactspel met een baby heel anders is dan het rollenspel van een zesjarige. Zij spelen met hoofd, hart en handen (Singer & Kleerekoper, 2009) waarbij welbevinden en betrokkenheid van kinderen een voorwaarde zijn (Laevers & Depondt, 2004).

5.1.3 Deelvraag 3

Wat wordt het gezamenlijke ontwikkelingsgerichte aanbod van thema's, ten behoeve van een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind, binnen toekomstig kindcentrum C?

Binnen de focusgroep is gesproken over het plannen en vormgeven van thema's zoals dat nu gebeurt binnen school A en kinderopvang B. Ieders capaciteiten zijn ingezet (Ryan & Deci, 2000) om tot een ontwikkelingsgerichte themaplanning te komen die, binnen toekomstig kindcentrum C, een samenhangend en beredeneerd aanbod vormt (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017). Een samenhangend aanbod binnen thema's en het integreren van de thema's in verschillende spelhoeken is daarbij het uitgangspunt. Op basis van de observaties moet geconcludeerd worden dat het op die manier integreren van thema's nieuw zal zijn voor pedagogisch medewerkers van kinderopvang B. Binnen de kleutergroepen van school A kan de speelleeromgeving breder geïntegreerd met het thema worden aangeboden dan nu geobserveerd is.

Figuur 25 Meerwaarde gezamenlijk aanbod voor kinderen (N=33)

Figuur 26 Meerwaarde gezamenlijk aanbod voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers (N=33)

De meerwaarde van een gezamenlijk aanbod voor kinderen zit voor leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B voornamelijk in het leren van elkaar (figuur 25). Binnen het vormen van heterogene groepen is het 'leren van elkaar' ook een van de belangrijkste argumenten (Brouwers, 2010). Zowel binnen kinderopvang B als de kleutergroepen van school A wordt gewerkt met heterogene groepen.

Voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers zit de meerwaarde van een gezamenlijk aanbod in het 'inspireren van elkaar' (figuur 26). Dit komt overeen met de resultaten van het eerste teammoment waarbij wordt aangegeven dat men wil 'wisselwerken' binnen kindcentrum C. Leerkrachten en pedagogisch medewerkers plannen niet alleen gezamenlijk, zij ondernemen ook gezamenlijke activiteiten. Doornenbal (2012) bevestigt dit; "lets doen met elkaar inspireert".

Bij werken vanuit gezamenlijke thema's is inspringen op de actualiteit in de groep (zoals een geboorte of trouwerij van de juf) belangrijk (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017).

Een gezamenlijk aanbod draagt bij aan een doorgaande ontwikkelingslijn en leidt tot kwaliteitsverbetering. Doornenbal (2012) verklaart dit vanuit de wederzijdse invloed van kind op volwassene en breed aanbod. Binnen een kindcentrum leidt het

brede aanbod tot verbetering van de kwaliteit van de interactie tussen de drie aspecten. De toename van de kwaliteit van die interacties, of relaties daartussen, leiden tot wat heet een doorgaande ontwikkelingslijn.

Dat leerkrachten van school A 'zo aan de slag' kunnen met de gepresenteerde thema's, waar pedagogisch medewerkers uit de thema's 'filteren wat bij hun groep past' is te verklaren door de planning op de ontwikkelingsgerichte manier. Leerkrachten van school A zetten een themaplanning breed op, zodat zij tijdens het thema een beredeneerde bron hebben om uit te putten. Voor pedagogisch medewerkers van kinderopvang B is de brede opzet veel ruimer dan zij gewend zijn, waardoor zij 'filteren' wat bij hun groep past.

Het antwoord op deze deelvraag is het gedragen gezamenlijk, ontwikkelingsgericht aanbod in de thema's 'Feest met kikker' en 'Ik ben boer'. Als één team binnen kindcentrum C ontwerpen, uitvoeren en evalueren van gezamenlijke ontwikkelingsgerichte thema's draagt bij aan de doorgaande ontwikkelingslijn van jonge kinderen.

5.1.4 Onderzoeksvraag

Hoe kan ik vanuit 'multi-level learning' (Korthagen & Vasalos, 2007), de 'self-determination theory' (Ryan & Deci, 2000) en positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) de 'golden circle' (Sinek, 2011) inzetten om met kinderen, leerkrachten en pedagogisch medewerkers te komen tot een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind binnen toekomstig kindcentrum C?

De theorie van 'multi-level learning' (Korthagen & Vasalos, 2007) is succesvol ingezet tijdens het vooronderzoek en de bijeenkomsten van de focusgroep. Naast het spreken binnen de focusgroep over onderwerpen gerelateerd aan de 'omgeving', 'gedrag' en 'competenties' van de leden is ook gesproken over 'overtuigingen', 'identiteit' en 'betrokkenheid'. Door binnen deze diepere lagen van het ui-model te zoeken naar gezamenlijkheid is het van daaruit mogelijk geweest om te komen tot een gezamenlijke visie op jonge kinderen en een gezamenlijk aanbod. Daarnaast heeft ook gedragsverandering plaatsgevonden naar aanleiding van de gesprekken binnen de focusgroep. In de laatste bijeenkomst van de focusgroep geeft een pedagogisch medewerker aan dat zij voor het eerst binnen kinderopvang B een themaspelhoek heeft ingericht binnen het thema boerderij met knuffeldieren en stro. Zij heeft haar 'overtuigingen', 'identiteit' en 'betrokkenheid' zwaarder laten wegen dan de bezwaren die zij tegenkomt in de 'omgeving'.

In de binnenste lagen van het ui-model zit de overlap met de 'autonomie' vanuit de 'self-determination theory' (Ryan & Deci, 2000). Naast die ruimte om dicht bij zichzelf te blijven is binnen de focusgroep ingezet op het echt in contact gaan met elkaar, de 'relatie'. Gezamenlijk is gekeken hoe ieders 'competentie' kan worden ingezet ten gunste van de ontwikkeling van de doorgaande ontwikkelingslijn door uit te gaan van ieders krachten en daarop voort te bouwen (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). De 'relatie' is ook bij het observeren binnen kinderopvang B en school A van belang geweest. Voor de observatiemomenten is met kinderen en pedagogisch medewerkers een positieve relatie opgebouwd. Hierdoor heeft het observatiemoment zo min mogelijk als een bedreiging gevoeld.

Vanuit de positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000), uitgaan van wat goed is, is toegewerkt naar de gezamenlijke visie op jonge kinderen en het gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod. De focusgroep ziet het traject tot kindcentrum C als een mooie kans en durft vanuit het goede wat er is te dromen over wat zou kunnen zijn. De gesprekken binnen de focusgroep brengen de leden in een 'flow' (Nakamura & Csikszentmihalyi, 2009); de aangename uitdaging gaat men graag aan, ieder in haar kracht, met een twinkeling in de ogen. Zoals in paragraaf 2.3 is aangegeven, wil de focusgroep de overige leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B meenemen in dezelfde flow. Op basis van het grote aantal positieve antwoorden kan geconcludeerd worden dat dit is gelukt.

Vanuit de uitkomsten van de vragenlijsten 'Visie op het jonge kind' en 'Gezamenlijk aanbod' blijkt dat school A en kinderopvang B meer overtuigingen, identiteit en betrokkenheid (Korthagen & Vasalos, 2007) delen dan zij voorafgaande aan dit onderzoek gedacht hadden. Het naar elkaar toegroeien als verschillende beroepsgroepen en gaan werken als één team zou op basis hiervan een haalbare uitdaging moeten zijn.

Om tot de doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen binnen toekomstig kindcentrum C te komen is de 'golden circle' (Sinek, 2011) een waardevolle theorie gebleken om kwaliteit van binnenuit (=flow) te laten opbloeien. De kern van betrokkenheid binnen het ui-model (Korthagen & Vasalos, 2007) voor pedagogisch medewerkers van kinderopvang B en leerkrachten van school A is 'het beste willen voor kinderen en hun ontwikkeling'. Het is de 'why' uit de 'golden circle' (Sinek, 2011), als ataskaart vormgegeven in bijlage 16. Vanuit 'how' is het mogelijk geweest de visie op het jonge kind te formuleren en 'what' is het gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod binnen toekomstig kindcentrum C.

De theorieën van 'multi-level learning' (Korthagen & Vasalos, 2007), de 'self-determination theory' (Ryan & Deci, 2000) en positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) zijn door mij tijdens de observaties, focusgroep en presentatie succesvol ingezet. Zij hebben geleid tot een gezamenlijke visie op jonge kinderen en een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod ten behoeve van een doorgaande ontwikkelingslijn voor het jonge kind binnen toekomstig kindcentrum C. Met ieders inzet vormt zich door die doorgaande ontwikkelingslijn een goed draaiend kindcentrum C waar kinderen voor in de rij staan (figuur 27).

Figuur 27 Een kindcentrum waar kinderen voor in de rij staan. Foto: Polet, 2017

5.2 Discussie

Uit dit onderzoek blijkt dat de speelleeromgeving binnen school A en kinderopvang B grote overlap kent. Leerkrachten en pedagogisch medewerkers delen daarnaast gezamenlijkheid in hun overtuigingen, identiteit en betrokkenheid (Korthagen & Vasalos, 2007). De geformuleerde visie op het jonge kind en het ontworpen ontwikkelingsgericht aanbod genieten instemming van een overgrote meerderheid van de medewerkers van school A en kinderopvang B. Ondanks de vertraging binnen de stuurgroep en werkgroepen van toekomstig kindcentrum C zijn medewerkers van school A en kinderopvang B gekomen tot een gezamenlijke visie op jonge kinderen en een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod. Vanuit de onderzoeksresultaten mag verwacht worden dat de samenwerking tussen school A en kinderopvang B kan leiden tot een goed draaiend kindcentrum C.

Door de kwaliteitsverandering van binnenuit te laten opbloeien ontstond 'flow' (Nakamura & Csikszentmihalyi, 2009), even leerzaam als overweldigend. Er zullen echter alleen veranderingen plaatsvinden in competenties en gedrag van medewerkers, wanneer er voldoende geïnvesteerd wordt in relaties en men in contact is met eigen bronnen van autonomie (Korthagen & Vasalos, 2007).

Dit onderzoek draagt bij aan de kennisontwikkeling van elkaars werelden en overtuigingen binnen school A en kinderopvang B betreffende het jonge kind en de overeenkomsten daartussen.

Voor andere scholen is dit onderzoek van waarde bij onderwijsvernieuwingen. Wanneer dit van binnenuit wordt aangeboord en vandaaruit kan opbloeien zal die vernieuwing meer kans van slagen hebben. Theorieën van Korthagen & Vasalos (2007), Ryan & Deci (2000) en Seligman & Csikszentmihalyi (2000) die hierbij helpen zijn binnen dit onderzoek succesvol ingezet. Ook de inzet van de 'golden circle' (Sinek, 2011) is waardevol bij vernieuwingen of kwaliteitsverbeteringen op andere scholen. Bij vernieuwingen niet inzetten op het 'how' en 'what', zonder dat iedereen de 'why' begrijpt, voelt en vanuit eigen betrokkenheid kan invullen.

De binnen dit actieonderzoek ontworpen ontwikkelingsgerichte thema's zijn nog niet uitgevoerd in de praktijk. Het onderzoek biedt echter voldoende handvatten om als school A en kinderopvang B het proces tot kindcentrum C gezamenlijk verder voort te zetten.

Een grotere focusgroep, zou meer mensen met hun eigen overtuigingen, identiteit en betrokkenheid (Korthagen & Vasalos, 2007) bieden. Gemiddeld bestaat een focusgroep uit zes tot twaalf personen (De Lange, Schuman & Montessori, 2012). De focusgroep binnen dit onderzoek is samengesteld door de 'stuurgroep kindcentrum'. Hierbij is rekening gehouden met bijvoorbeeld het vrijroosteren van pedagogisch medewerkers of het taakbeleid van leerkrachten.

Voor dit onderzoek zijn geen gestandaardiseerde vragenlijsten gebruikt. De eigen vragenlijsten, hoe overwogen ook, zijn mogelijk minder betrouwbaar en valide dan onderzoeksinstrumenten die daar op zijn getest. Echter een gestandaardiseerde vragenlijst aanpassen aan de eigen context doet ook afbreuk aan de betrouwbaarheid en validiteit. Bovendien mag bij inzetten van een gestandaardiseerde vragenlijst zonder aanpassingen er niet

zondermeer vanuit worden gegaan dat het in een andere situatie net zo betrouwbaar en valide is (Van Swet & Munneke, 2017).

De open blik en oprechte nieuwsgierigheid van de onderzoeker, zoals bij de observaties, is een van de sterke punten van dit onderzoek. Door de aanpak binnen dit onderzoek is de kwaliteitsontwikkeling van binnenuit aangeboord. Voortdurend is getracht onderwerpen 'onder de waterspiegel' (Spencer & Spencer, 1993) net zoveel ruimte te geven als 'boven de waterspiegel'. Mijn overtuiging, positieve houding en betrokkenheid ten opzichte van kindcentrum C, op alle ontmoetingsmomenten, hebben bijgedragen aan de positieve uitkomst van dit onderzoek.

5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen

Als vervolgonderzoek kan, binnen andere praktijken met een traject tot kindcentrum, onderzocht worden hoe een doorgaande ontwikkelingslijn gevormd kan worden vanuit andere onderwijstheorieën of voorschoolse programma's. Binnen de eigen praktijk kan de beleavingswereld van jonge kinderen binnen het draaiende kindcentrum worden onderzocht. Wat is er voor deze kinderen veranderd ten opzichte van de situatie zoals beschreven in dit onderzoek?

Er is een gezamenlijke visie op het jonge kind geformuleerd. De volgende stap is onderzoeken hoe deze visie binnen toekomstig kindcentrum C door alle medewerkers, op eigen autonome wijze, kan worden uitgedragen met verschillen in overtuigingen, identiteit en betrokkenheid (Korthagen & Vasalos, 2007). Ook is een gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod ontworpen. Een vervolgonderzoek kan gewijd worden aan de teamvorming tussen leerkrachten van school A en pedagogisch medewerkers van kinderopvang B om te komen tot het gezamenlijk ontwerpen, uitvoeren en evalueren van het gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod (Janssen-Vos & Van der Meer, 2017).

Een vervolgonderzoek binnen andere onderdelen van het traject tot kindcentrum C vanuit de theorieën van 'multi-level learning' (Korthagen & Vasalos, 2007), de 'self-determination theory' (Ryan & Deci, 2000), positieve psychologie (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000) en de 'golden circle' (Sinek, 2011) is mogelijk. Heeft het aanboren van de kwaliteit van binnenuit ook een positief effect op andere onderdelen binnen het traject tot kindcentrum C?

Tot slot moet gezegd worden dat de gezamenlijke visie op jonge kinderen en het gezamenlijk ontwikkelingsgericht aanbod voor toekomstig kindcentrum C nog moeten worden toegepast in de praktijk. Doornenbal (2012) raadt aan om gewoon te beginnen en al werkende nieuwe stappen in de samenwerking te zetten om visie en aanbod aan te scherpen en zo de doorgaande ontwikkelingslijn te bereiken. Bij die mening sluit ik mij als onderzoeker aan. Misschien sneller dan wij verwachten zijn, vanuit een gezamenlijke visie en aanbod, pedagogisch medewerkers en leerkrachten met ouders binnen kindcentrum C:

'samen één om het kind heen'

*Figuur 28 Samen één om het kind heen
Foto: Polet, 2017*

Literatuurlijst

Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H. & Peij, S. (2010). *Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo*. HBO-raad.

Beets Kessens, A. (2015). Spelen is leren met hoofd, hart en handen. Stimuleren van de cognitieve ontwikkeling. *HJK*, 43, (1), p.4-8.

Bertels, M. (2017). *Onderweg naar 'Samen 1'*. (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank]. Geraadpleegd op 11 februari 2018, van https://www.hbo-kennisbank.nl/record/sharekit_kpz/oai:surfsharekit.nl:e4d40134-7aab-4354-a342-59e4536eaa0a.

Bodrova, E. & Leong, D. (2007). *Tools of the mind. The Vygotskian Approach to Early Childhood Education*. New Jersey: Pearson Education.

Boland, A. (2015). *Het jonge kind* (lectorale rede). Amsterdam: iPabo.

Brouwer, G., & Ahlers, L. (2011). *Knappe koppen in de klas*. Amersfoort: CPS.

Brouwers, H. (2010). *Kiezen voor het jonge kind*. Bussum: Coutinho.

Doornenbal, J. (2012). *Opgroeien doe je maar één keer. Pedagogisch ontwerp voor het kindcentrum*. Groningen: Andere Tijden voor Onderwijs en Opvang.

Fukkink, R., Jillink, L. & Oostdam, R. (2015). *Blik op de toekomst*. Amsterdam: Kennis Centrum Onderwijs en Opvoeding Hogeschool van Amsterdam.

Hagenaar, J. & Vingerhoets, I. (2011). *Startblokken in de kinderopvang. Spel met 0 tot 4 jarigen*. Alkmaar: De activiteit.

Huijberts, E. (2016). *Woordenschatontwikkeling. Praktijkgericht afstudeeronderzoek naar de doorgaande leerlijn binnen een kindcentrum*. (Afstudeeropdracht) [HBO kennisbank]. Geraadpleegd op 11 februari 2018, van https://www.hbo-kennisbank.nl/record/sharekit_fontys/oai:surfsharekit.nl:b881e796-2cc6-4660-a26e-00c25e1ef44e.

Janssen-Vos, F. & Meer, L. van der (2017). *Basisontwikkeling voor peuters en de onderbouw*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie I. Het jonge kind*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Korthagen, F. & Vasalos, A. (2007). Kwaliteit van binnenuit als sleutel voor professionele ontwikkeling. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 28(1), pp.17-22.

Kotter, P. (2012). *Leiderschap bij verandering*. Den Haag: Sdu uitgevers.

Laevers, F. & Depondt, L. (2004). *Ervaringsgericht werken met kleuters in het basisonderwijs*. Leuven: CEGO Publishers.

Lange, R. de, Schuman, H. & Montessori, N. (2012). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Apeldoorn: Garant.

Nakamura, J. & Csikszentmihalyi, M. (2009). The concept of flow. In Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (Ed.). *Oxford handbook of positive psychology*. Oxford University Press, USA. 89-105.

Oers, B. van (2013). Is it play? Towards a reconceptualisation of role-play from an activity theory perspective. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21(2), pp. 185-198.

Oers, B. van (2018). Leren door te spelen. In Dobber, M. & Oers, B. van (red.). *Spelen en leren op school*. (pp. 1-18). Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Rozendaal, G. van, Doornenbal, J., Duin, A., Zoontjes, P., Laseur, S., Streefkerk, J., Wit, G. de, Schilder, A., Banis, P., Pous, M. de, Wieland, L., Peeters, R. & Bashara, S. (2015). *Kindcentra 2020, een realistisch perspectief*. Hoofddorp: GDS Cross Media Group.

Ryan, R. & Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.

Sanders, E. (2017). *Een passende ondersteuningsstructuur in de voorschool*. (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank]. Geraadpleegd op 11 februari 2018, van <https://www.hbo-kennisbank.nl/nl/page/search?q=passende+ondersteuningsstructuur>.

Sardes (2015). *Jonge kinderen zijn de toekomst*. Utrecht: Sardes in opdracht van de Onderwijsraad.

Seligman, S. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology. *American psychologist*, 55(1), 5-14.

Sinek, S. (2011). *Start with why. How great leaders inspire action*. Great Britain: Portfolio Penguin.

Sinek, S. (2016). *Together is better. A little book of inspiration*. Great Britain: Portfolio Penguin.

Singer, E. & Haan, D. de (2017). *Speels, liefdevol en vakkundig. Theorie over ontwikkeling, opvoeding en educatie van jonge kinderen*. Amsterdam: uitgeverij SWP.

Singer, E. & Kleerekoper, L. (2009). *Pedagogisch kader kindcentra 0-4 jaar*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Spencer, L. & Spencer, S. (1993). *Competence at work. Models for superior performance*. New York: John Wiley & Sons.

Swaaij, L. van & Klare, J. (2004). *Atlas van de belevingswereld*. Amsterdam: Meteor Press.

Swet, J. van & Munneke, L. (2017). *Praktijkgericht onderzoeken in het onderwijs*. Amsterdam: Boom.

Thijs, A., Fisser, P., & Hoeven, M. van der (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs*. Enschede: SLO.

Tjepkema, S & Verheijen, L. (2012). Appreciative inquiry. In: Ruijters, M. & Simons, R.J. *Canon van het leren* (pp 77 – 89). Deventer: Kluwer.

Vervoort, Y & Velsen, J. van (2017). *Een KINDcentrum. Waarom zou u dat willen & hoe kunt u dat realiseren?* Utrecht: Libertas Pascal.

Vis, S. (2009). *De doorgaande lijn van 0-6: de ideale combinatie of een gedwongen huwelijk?* (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank]. Geraadpleegd op 11 februari 2018 van <https://www.hbo-kennisbank.nl/nl/page/search?q=doorgaande+lijn+0-6>.

Winter, T. de (2014). *Kleine stappen, grote stappen!* (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank]. Geraadpleegd op 11 februari 2018, van https://www.hbo-kennisbank.nl/record/sharekit_fontys/oai:surfsharekit.nl:a4d6bf0d-d6a6-4a09-98bb-97ff4ffd6beb.

Zwijssen (z.d.). *Uk & Puk voor kindcentra*. Geraadpleegd op 5 mei 2018 van <https://www.zwijssen.nl/lesmethoden/uk-puk/hoe-het-werkt>.

Bijlage 1 - Vragenlijst vooronderzoek

Vragenlijst voor iedereen met betrekking tot het kindcentrum

Graag doorhalen van niet van toepassing is.

Ik werk: op school bij de opvang

Hier ben ik: directielid medewerker anders, nl:

Ik werk met: jonge kinderen oudere kinderen
 (0-6 jaar) (7-13 jaar)

Ik ben wel geen onderdeel van een werkgroep van het kindcentrum

Voel u vrij om alle antwoordruimte te gebruiken die u nodig heeft.

1. *Wat komt u nu tegen met betrekking tot het traject kindcentrum? Waar heeft u nu al mee te maken?*

2. *Wat doet u nu met betrekking tot het traject kindcentrum?*

3. *Wat kunt u toevoegen aan het traject kindcentrum nu? En wat aan het draaiend kindcentrum straks?*

4. *Waar gelooft u in met betrekking tot een goed draaiend kindcentrum?*

5. *Hoe ziet u zichzelf in het toekomstige kindcentrum? Hoe ziet uw rol als professional er dan uit?*

6. *Waar doet u het allemaal voor? Wat is uw doel, uw missie binnen het onderwijs of de opvang?*

Bijlage 2 - Uitkomsten vooronderzoek

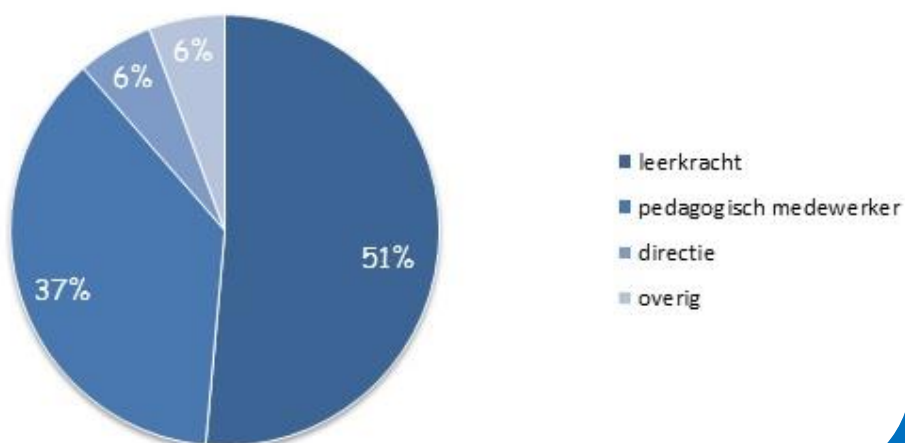
Gecodeerde antwoorden op vragenlijst vooronderzoek

Nr	functie	leeftijd kind	werk-groep	1	2	3 nu	3 straks	4 aanbod	4 visie	5	6
1	anders	4-13	nee	-	overig	-	overig	-	-	overig	-
2	LK	7-13	nee	niets	niets	mee denken	1 lijn	1 lijn+ br ontw	1 ped klimaat	gez aanbod	ontw II
3	LK	0-6	nee	school-bso	teambij	niets	-	1 lijn	-	-	ontw II
4	directie	4-13	nee	stuurgr	stuurgr	kennis	1 lijn	-	1 team	1 team	ontw II
5	LK	0-6	nee	teambij	niets	mee denken	1 lijn	1 lijn	1 team	1 ped klimaat	welzijn + ontw
6	PM	0-13	ja	school-bso	werkgr	kennis	1 lijn	brede ontw	1 ped klimaat	1 team	org niv
7	LK	0-6	nee	school-bso	teambij	-	-	-	gez verantw	1 ped klimaat	welzijn + ontw
8	LK	0-6	ja	werkgr	werkgr	mee denken	1 lijn	-	1 team	PM	org niv
9	LK	0-6	nee	school-bso	niets	-	ik zie wel	-	1 team	LK	welzijn + ontw
10	LK	7-13	nee	teambij	niets	mee denken	mee denken	-	1 ped klimaat	LK	welzijn + ontw
11	LK	0-6	nee	niets	teambij	-	niets	1 lijn	-	LK	welzijn
12	LK	7-13	ja	school-bso	niets	mee denken	ik zie wel	-	1 team	LK	org niv
13	LK	0-6	ja	werkgr	werkgr	mee denken	mee denken	info delen	-	LK	ontw II
14	LK	7-13	nee	niets	-	niets	niets	1 lijn	1 visie	-	welzijn + ontw
15	LK	0-13	ja	werkgr	werkgr	mee denken	mee denken	-	1 team	PM	org niv
16	LK	7-13	nee	school-bso	overig	-	overig	-	door pt-kl	LK	ontw II
17	LK	0-6	nee	overig	overig	niets	mee denken	info delen	-	1 team	ontw II
18	LK	7-13	ja	niets	werkgr	-	-	info delen	-	1 team	welzijn + ontw
19	directie	4-13	ja	stuurgr	stuurgr	kennis	overig	-	1 visie	overig	org niv
20	LK	7-13	nee	school-bso	teambij	mee denken	1 lijn	-	door pt-kl	1 ped klimaat	welzijn + ontw
21	PM	0-6	ja	werkgr	werkgr	mee denken	1 lijn	info delen	-	coach	welzijn + ontw
22	PM	0-6	nee	teambij	teambij	kritisch	overig	-	kind centraal	PM	welzijn
23	PM	0-6	nee	niets	niets	-	-	-	1 team	-	overig
24	PM	0-6	nee	niets	niets	niets	-	-	1 team	-	-
25	PM	0-6	nee	niets	-	-	-	-	-	-	-
26	PM	0-6	nee	mail	niets	-	ik zie wel	brede ontw	-	coach	welzijn + ontw
27	PM	0-6	nee	mail	niets	-	-	-	-	-	-

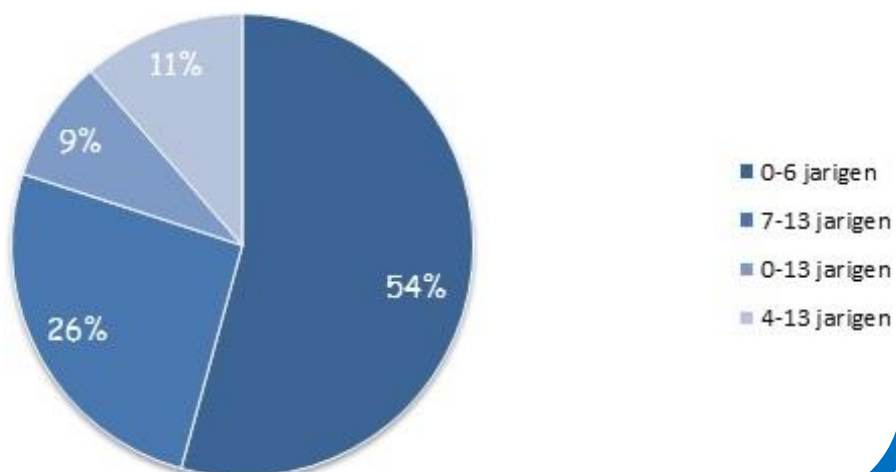
28	PM	0-6	nee	niets	overig	-	-	vertr omg	-	-	welzijn
29	LK	7-13	nee	teambij	niets	niets	niets	-	kind centraal	-	ontw II
30	PM	0-6	nee	niets	niets	niets	niets	vertr omg	-	-	welzijn
31	PM	0-6	ja	werkgr	werkgr	niets	overig	-	-	PM	welzijn + ontw
32	PM	0-6	nee	teambij	niets	niets	zie wel	-	kind centraal	-	ontw II
33	LK	7-13	nee	teambij	overig	mee denken	1 lijn	1 lijn+ br ontw		LK	welzijn + ontw
34	PM	0-13	nee	niets	niets	niets	zie wel	-	-	1 team	overig
35	anders	4-13	nee	niets	niets	niets	zie wel	-	-	-	org niv

Relevante antwoorden vooronderzoek kwantitatief uiteengezet

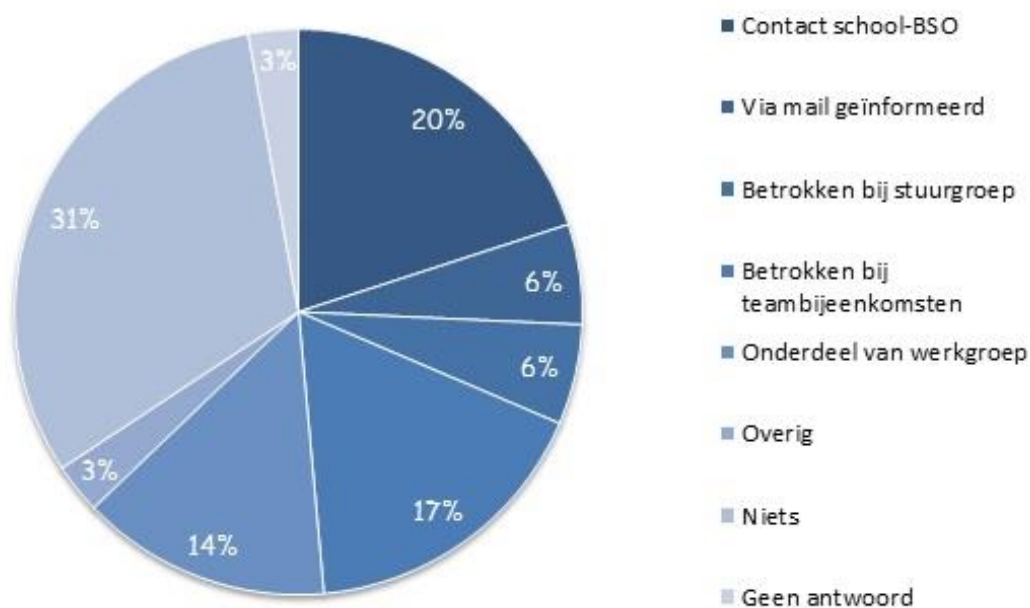
Ik ben...

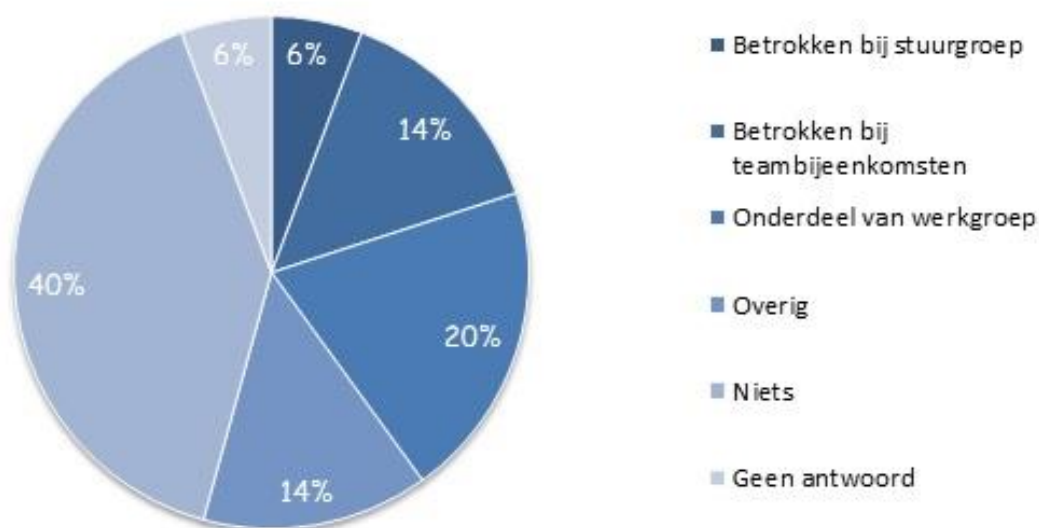
Ik werk met...

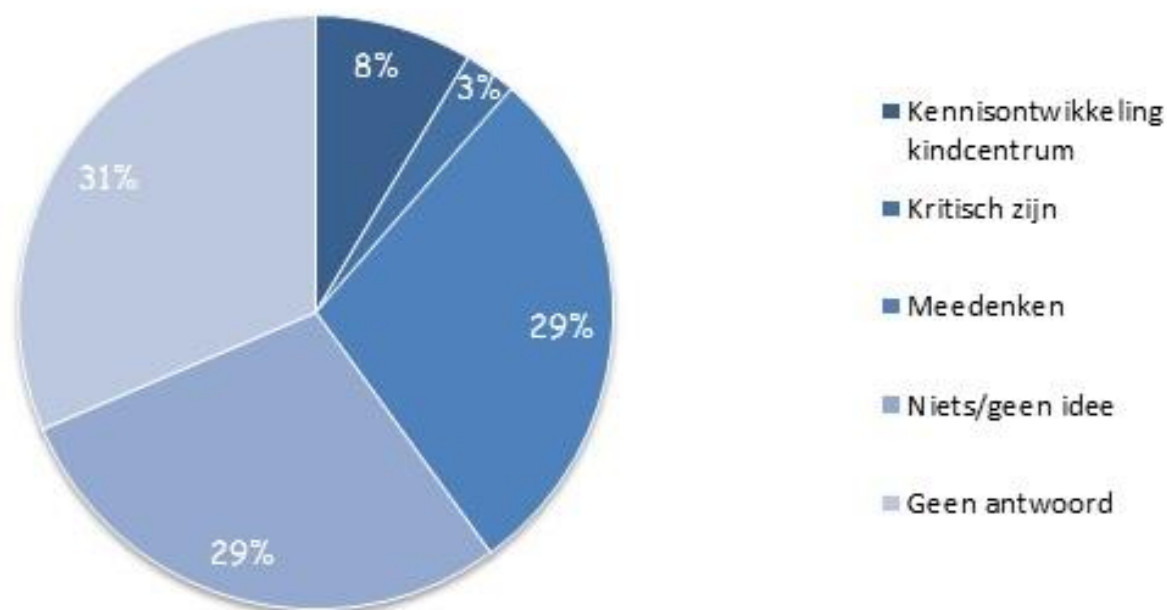
1) Wat komt u tegen met betrekking tot het traject kindcentrum?

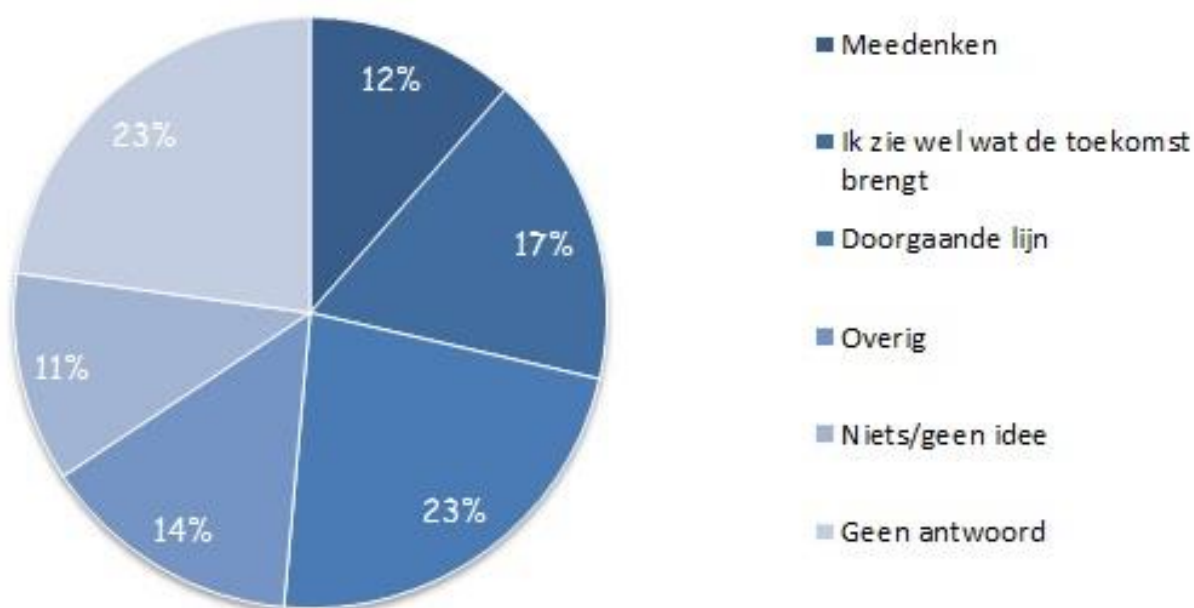
2) Wat doet u nu met betrekking tot het traject kindcentrum?

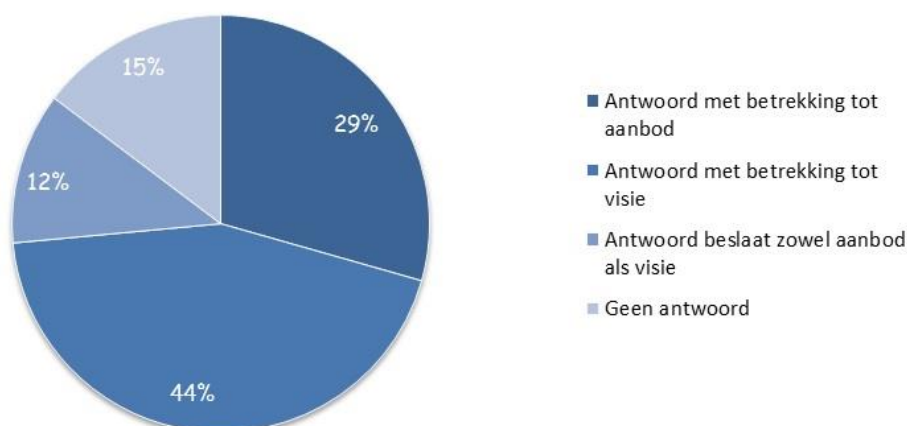
3) Wat kunt u nu toevoegen aan het traject kindcentrum?

3) Wat kunt u toevoegen aan een draaiend kindcentrum straks?

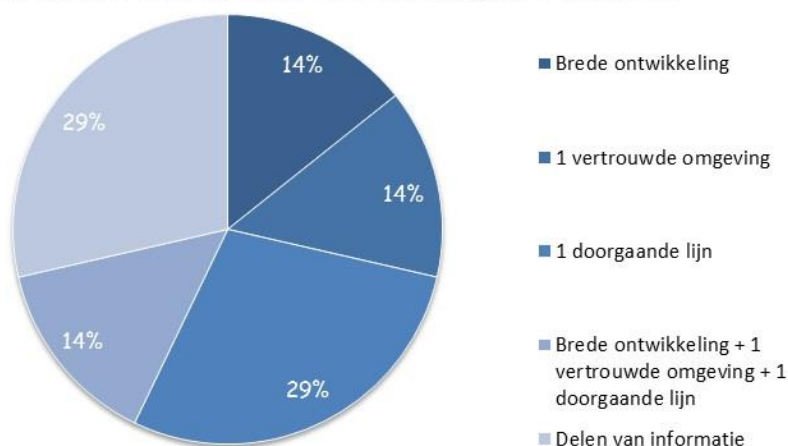

4) Waar gelooft u in bij een goed draaiend kindcentrum?

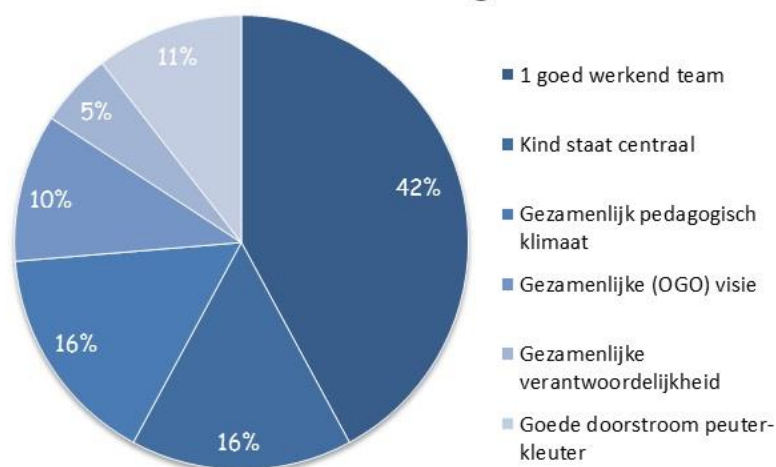

De antwoorden die gegeven zijn met betrekking tot aanbod en visie worden hieronder verder uiteengezet.

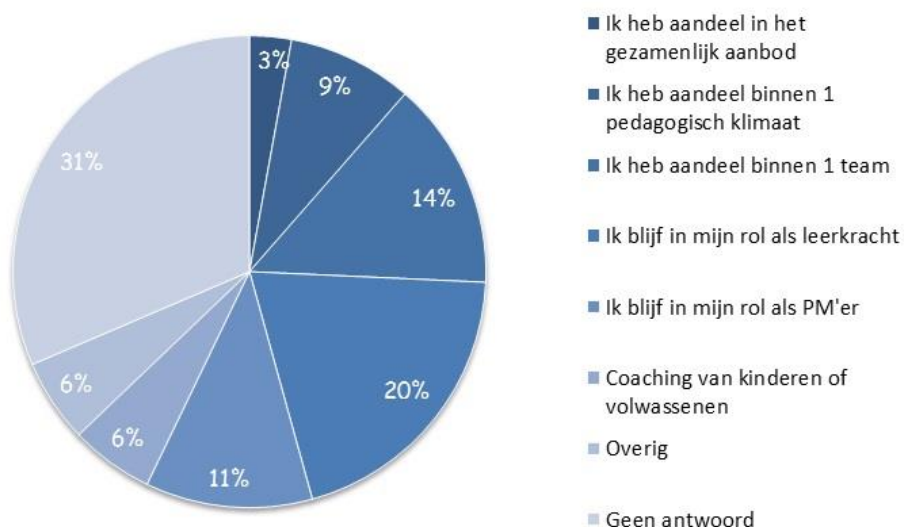
4) Antwoorden met betrekking tot aanbod

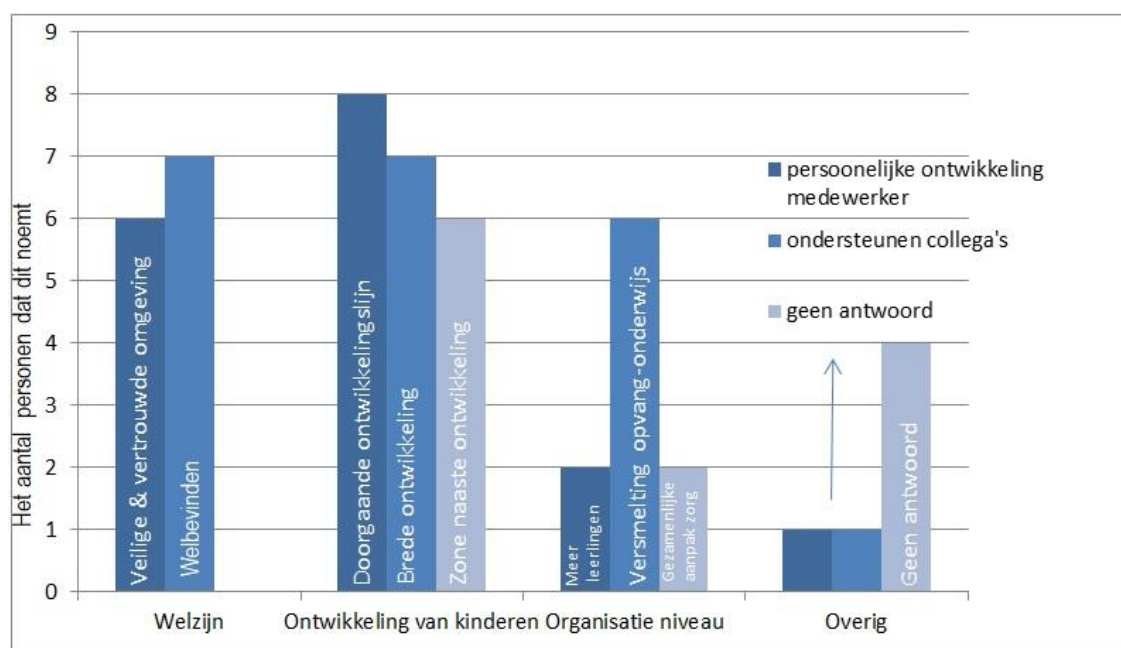
4) Antwoorden met betrekking tot visie

5) Hoe ziet uw professionele rol eruit in het toekomstig kindcentrum?

Vooronderzoek vraag 6: 'Betrokkenheid in beeld'

Opvallend is het aantal mensen die ontkennend of niet antwoorden:

	Ontkennend	Geen antwoord
Vraag 1	31%	3%
Vraag 2	40%	6%
Vr 3 nu	29%	31%
Vr 3 straks	11%	23%
Vraag 4	-	15%
Vraag 5	-	31%
Vraag 6	-	11%

N=35

Bijlage 3 - Observatiemodel spel 0-3 jaar

Observatiemodel spel binnen, buiten, in de ruimte/speelzaal voor kinderen van 0-2/3 jaar

A) Betekenissen en motieven

Aandachtspunten voor het observeren van ontwikkeling

- aandachtig kijken: aankijken en rondkijken
- plezier hebben in interacties met volwassenen en zelf initiatief nemen, zelf contact zoeken
- plezier hebben in bewegen met het hele lijf, rollen, kruipen, lopen
- contact zoeken met andere kinderen: kijken, geluid maken, aanraken
- op zoek gaan naar voorwerpen in de omgeving en die verkennen
- met anderen mee willen doen, erbij willen zijn, kunnen aanpassen
- nieuwe situaties aangaan
- opgaan in spel

B) De ontwikkeling van het contactspel naar manipulerend spel en rolgebonden handelingen

Aandachtspunten voor het observeren van spelontwikkeling

Emotieverbonden contactspel

- reageert op volwassene tijdens verzorgen (bewegen, trappelen, geluidjes maken, kraaien, lachen....)
- reageert door te kijken, volgen, gerichte blik
- reageert door te bewegen (trappelen, rollen, meewerken bijvoorbeeld gaan zitten)
- reageert door te lachen
- wil deelnemen aan contacten met de volwassene
- er is gezamenlijke aandacht tussen kind en volwassene en/of andere kinderen
- er is vanuit het kind non-verbale communicatie
- kind luistert naar volwassene en/of andere kinderen
- kind maakt geluidjes, brabbelt, geeft reactie, 'antwoordt'
- kind neemt beurt

Objectgebonden contactspel

- met volwassene en/of andere kinderen
- gezamenlijke aandacht voor een object. Kijken, aanraken, voelen, proeven
- gezamenlijke non-verbale communicatie over object
- kind luistert naar taal van de volwassene en/of andere kinderen over object
- gezamenlijke verbale communicatie over object
- verkennen van object op functie en gebruik: wat gebeurt er? Het kan open/dicht, rollen, wat doe je er mee?
- handelingen imiteren
- zelf initiatief tot handelen nemen
- kind wijst aan en brabbelt
- kind gebruikt woorden
- object krijgt culturele betekenis (de lepel gaat naar de mond en weer in het bakje)

Manipulerend spel/rolgebonden handelingen

- vooral bewegend actief met objecten, rollen, graaien en grijpen
- manipulerend spelen met voorwerpen en daarmee experimenteren, slaan, tikken, aaien, openen
- objecten een betekenis geven, iets in het bakje stoppen, de bal laten rollen, boekje vasthouden en blz omslaan
- objecten een andere rol/betekenis geven, het lapje op je hoofd als een hoed, de knijpers in een bakje als eten
- doen alsof je echt iets doet, met een vorkje in de speeltaart prikken, met een stokje in de muur boren
- losse rolgebonden handelingen spelen naast andere kinderen

Gezamenlijk thematisch rollenspel

- samen met andere kinderen spelen in eenzelfde spelsituatie

- meer en meer gesprekken voeren tijdens het rollenspel met andere kinderen
- thematisch rollenspel spelen met het voeren van rollendialogen
- samen plannen maken voor spelthema's en rollenspel
- thematisch rollenspel spelen waarin doen alsof lezen en schrijven een plaats hebben

C) *Taal-denken*

Aandachtspunten voor het observeren van taaldenkontwikkeling

- reageren op anderen (aankijken, lachen, geluiden maken)
- contact zoeken met anderen door geluiden te maken
- woorden geven aan voorwerpen en handelingen
- taal begrijpen die hoort bij voorwerpen en handelingen
- woorden geven aan voorwerpen en aan eigen handelingen
- vertellen over voorwerpen en handelingen: steeds vollediger zinnen
- in gesprek gaan

D) *Brede ontwikkeling*

Aandachtspunten voor persoonlijke en sociale competenties

- actief zijn, initiatieven nemen om te spelen, te bouwen, te maken, samenspelen
- anderen aanvoelen, volgen en leiding nemen
- zorgen voor elkaar en de omgeving
- rekening houden met de ander
- delen en probleem oplossen
- communiceren en taal
- - non-verbale communicatie inzetten
- praten met anderen en 'onderhandelen'
- wereld verkennen
- onderzoekende houding aannemen, iets proberen, vragen stellen
- interesse voor fysieke en sociale omgeving
- interesse in taal
- interesse voor verhalen en gedrukte taal
- interesse voor de wereld van rekenen en wiskunde (hoeveelheden, tijd en ruimte)
- uiten en vormgeven
- eigen verlangens en wensen kunnen inbrengen, jezelf begrijpelijk kunnen maken
- de anderen willen en kunnen begrijpen
- uiten door dingen te maken en te verbeelden
- tekenen
- zelfsturing en reflectie
- zelfredzaam worden bij persoonlijke verzorging
- emoties reguleren, controle krijgen over impulsen
- concentratie, vasthouden aan kleine spelplannen
- zelfsturing en reflectie

E) *Specifieke kennis en vaardigheden*

- motorische vaardigheden
- grove motorische vaardigheden: rollen, zitten, kruipen, staan, lopen, rennen, klimmen, glijden
- fijne motorische vaardigheden: aanpakken, overpakken van hand naar hand, met vingers iets pakken, indrukken, bouwen en construeren met verschillende materialen
- waarnemen en ordenen
- zintuiglijke ervaringen aangaan en ordenen (voelen, zien, horen, ruiken, proeven)
- materialen gebruiken en ordenen
- woorden en begrippen
- woordenschat bij dagelijkse activiteiten en contacten
- woordenschat bij spel en wereld verkennen
- woordenschat bij hoeveelheden, ruimtelijke oriëntatie

Uit: Hagenaar, J. & Vingerhoets, I. (2011). Startblokken in de kinderopvang. Spel met 0 tot 4 jarigen.

Bijlage 4 - Observatiemodel spel vanaf 2 jaar

Observatiemodel voor spelactiviteiten. Manipulerend spel en rollenspel

A) Betekenissen en motieven van kinderen

Aandachtspunten voor het signaleren van ontwikkeling:

- plezier in en betrokkenheid bij het manipulerend spel en het rollenspel
- willen deelnemen aan het spel van andere kinderen
- zelf het initiatief nemen om met andere kinderen samen rollenspel te spelen
- graag een rol spelen en ingaan op rollen van anderen

B) De ontwikkeling van het rollenspel

Aandachtspunten voor het signaleren van spelontwikkeling

a. Bewegingsspel en manipulerend spel

- vooral bewegend actief zijn met spelmateriaal
- ook manipulerend spelen met voorwerpen en daarmee experimenteren

b. Symbolisch spel en eenvoudig rollenspel

- voorwerpen een andere rol of betekenis geven
- doen alsof je iets echt doet
- zelf een rol aannemen
- losse rolgebonden handelingen spelen naast andere kinderen

c. Gezamenlijk thematisch rollenspel

- samen met andere kinderen spelen in eenzelfde spelsituatie
- meer en meer interactief rollenspel spelen met andere kinderen samen
- thematisch rollenspel spelen met het voeren van rollendialogen
- samen plannen maken voor spelthema's en rollenspel
- thematisch rollenspel spelen waarin doen alsof lezen en schrijven een plaats hebben

d. Bewuste leeractiviteit

- rollenspel spelen met echt lezen, schrijven en rekenen

C) Taal-denken binnen rollenspel

Aandachtspunten voor het signaleren van taal-denkontwikkeling binnen het spel

a. Bewegingsspel en manipulerend spel

- woorden geven aan voorwerpen en aan eigen handelingen

b. Symbolisch spel en eenvoudig rollenspel

- de taal begrijpen die hoort bij de voorwerpen en spelhandelingen
- voorwerpen en handelingen zelf benoemen
- voorwerpen, handelingen en gebeurtenissen beschrijven
- vertellen over spelactiviteiten

c. Gezamenlijk thematisch rollenspel

- rollentaal en rollendialogen gebruiken in het spelthema
- taal gebruiken voor het verwoorden van relaties tussen voorwerpen en de rollen
- vertellen en redeneren waarin woorden als 'want' en 'omdat' gebruikt worden
- onderhandelen over betekenissen en ideeën, of wensen motiveren

d. Bewuste leeractiviteit

- schema's en modellen inzetten als denkinstrument
- 'vaktaal' gebruiken: de taal die hoort bij het thema van het spel

D) Brede ontwikkeling binnen rollenspel

Bij de ontwikkeling van het rollenspel vooral letten op de volgende aspecten:

Actief zijn, initiatieven nemen en plannen maken

- zelf keuzen maken voor spelactiviteiten en zelf het initiatief nemen
- in staat om plannen te maken voor het spel

Samenspelen en samen werken

- zich gemakkelijk bij het spel van anderen voegen en anderen uitnodigen om er bij te komen en mee te doen
- met elkaar praten en 'onderhandelen' over het spel
- aandacht hebben voor de wensen en verlangens van andere kinderen in het spel

Uiten van ervaringen, gevoelens en voorstellingen

- in staat om eigen wensen en verlangens in te brengen
- laten blijken de werkelijkheid in spelsituaties te herkennen
- uiting geven aan de emotionele betrokkenheid bij het spel: blij, ingespannen, enthousiast

Zelfsturing tijdens het spel en reflectie op activiteiten

- in staat om volgens de (zelfbedachte) activiteiten en (zelf gemaakte) plannen uitvoering te geven aan het spel
- terugkijken op het spel, de volgorde van handelingen en plannen in gedachten weer terug halen
- waardering toekennen aan de uitvoering van plannen en vertellen wat en waarom iets niet helemaal goed ging en welke oplossingen gevonden zijn
- in staat om de eigen prestaties te waarderen: wat het kind zelf al goed kan, wat het al bijna kan, wat het fijnvindt om te doen en wat minder fijn

E) Specifieke kennis en vaardigheden binnen rollenspel

Bij de ontwikkeling van het rollenspel vooral letten op de volgende aspecten:

Grote motorische vaardigheden in het spel controle over grote motorische vaardigheden:

- ☐ klimmen en klauteren
- ☐ gooien en vangen
- ☐ rennen, huppelen en springen
- ☐ balanceren

Fijne motorische vaardigheden in het spel

- ☐ zichzelf en poppen aan- en uitkleden
- ☐ water/limonade schenken
- ☐ doen-alsof schrijven met potlood en pen
- ☐ met kleine spelattributen aan de verteltafel spelen

Waarnemen en ordenen: de zintuigen nauwkeurig gebruiken met oog voor details

- ☐ verschillen en overeenkomsten in kleur, vorm, afmeting, gewicht
- ☐ in stof en textuur (glad of stekelig),
- ☐ geluiden en smaken herkennen
- ☐ bij elk de woordbetekenissen gebruiken
- ☐ betekenis geven aan kleuren en vormen etc. van voorwerpen in spelsituaties (rood betekent dat je moet stoppen)
- ☐ omgaan met verschillen en overeenkomsten in ruimtelijke situaties in het spel

(het decor van de verteltafel staat achteraan en aan de zijanten)

Woordbetekenissen en begrippen gebruiken in het spel

- ☐ woordbetekenissen bij spelsituaties actief gebruiken (de dokter ken je aan zijn witte jas, een automonteur kan banden plakken en wioldoppen vast maken)
- ☐ relatieve en abstracte begrippen herkennen en toepassen in het spel (de grootste moet achteraan, evenveel snoepjes in elk zakje doen)

Omgaan met gereedschappen en technieken in het spel

☐ hanteren van materialen, hulpmiddelen en apparatuur die in het echt en in het spel voorkomen (weegschaal, schaar, plakband, winkelkassa, schroefdeksels, mes en vork)

☐ apparaten en handelingen inzetten in het spel (stempels voor de conducteur, linkprint om teksten te maken, liniaal en centimeter om de juiste maat te nemen)

Bron: horeb-po.nl via abonnement van school A

Bijlage 5 - Vragenlijst 'Visie op het jonge kind'

Werkt u op school of opvang?

☐ school

☐ opvang

Werkt u met het jonge of oude kind?

☐ jonge kind (0-6)

☐ oude kind (7-12)

☐ beiden

1: Binnen het kindcentrum moeten school en opvang werken vanuit een gezamenlijke visie op het jonge kind.

☐

Helemaal
eens

☐

Eens

☐

Oneens

☐

Helemaal
oneens

☐

Weet ik niet

2: Een gezamenlijke visie binnen het kindcentrum draagt bij aan een doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen.

☐

Helemaal
eens

☐

Eens

☐

Oneens

☐

Helemaal
oneens

☐

Weet ik niet

3: Pedagogisch medewerkers en leerkrachten zijn onmisbaar voor de ontwikkeling van jonge kinderen.

☐

Helemaal
eens

☐

Eens

☐

Oneens

☐

Helemaal
oneens

☐

Weet ik niet

4: Een gezamenlijke visie op jonge kinderen binnen het kindcentrum leidt tot kwaliteitsverbetering.

☐

Helemaal
eens

☐

Eens

☐

Oneens

☐

Helemaal
oneens

☐

Weet ik niet

5: Jonge kinderen mogen altijd spelend leren.

☐

Helemaal
niet eens

☐

Enigszins
oneens

☐

Eens

☐

Helemaal
eens

☐

Weet ik niet

6: Welke leervoorwaarden zijn het belangrijkste voor jonge kinderen?.

Ken waarde toe aan de antwoorden (1= minst belangrijk tot 4= meest belangrijk)

Voorwaarde	Cijfer
Aanbod heeft betekenis voor het kind	
Emotioneel vrij zijn	
Nieuwsgierig zijn	
Zelfvertrouwen hebben	

7: Welke leerstrategieën zijn het belangrijkst voor jonge kinderen?

Ken waarde toe aan de antwoorden (1= minst belangrijk tot 4= meest belangrijk)

Voorwaarde	Cijfer
Experimenteren	
Imiteren	
Oriënteren	
Toekijken	

8: Welke cognitieve vaardigheden zijn het belangrijkst voor jonge kinderen?

Ken waarde toe aan de antwoorden (1= minst belangrijk tot 6= meest belangrijk)

Voorwaarde	Cijfer
Analyseren	
Begrijpen	
Creëren	
Evalueren	
Onthouden	
Toepassen	

9: Wat wilt u toevoegen aan de gepresenteerde visie op het jonge kind voor ons kindcentrum?

Bijlage 6 - Vragenlijst 'Gezamenlijk aanbod'

Werkt u op school of opvang?

- ☐ school
☐ opvang

Werkt u met het jonge of oude kind?

- ☐ jonge kind (0-6 jaar)
☐ oude kind (7-12 jaar)
☐ beiden

1A: Een gezamenlijk aanbod voor jonge kinderen binnen het kindcentrum heeft meerwaarde **voor kinderen**.

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

1B: Welk antwoord over de meerwaarde van een gezamenlijk aanbod voor jonge **kinderen** past het best bij u?

☐	☐	☐	☐	☐
Kinderen leren meer van elkaar	Gezamenlijk aanbod verrijkt kinderen	Kinderen helpen elkaar	Meerwaarde is beperkt voor kinderen	Er is geen meerwaarde

2A: Een gezamenlijk aanbod voor jonge kinderen binnen het kindcentrum heeft meerwaarde **voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers**.

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

2B: Welk antwoord over **leerkrachten** (LK) en **pedagogisch medewerkers** (PM) met betrekking tot de meerwaarde van een gezamenlijk aanbod past het best bij u?

☐	☐	☐	☐	☐
LK en PM leren van elkaar	LK en PM inspireren elkaar	LK en PM helpen elkaar	Meerwaarde is beperkt voor LK en PM	Er is geen meerwaarde

3: Een gezamenlijk aanbod voor jonge kinderen binnen het kindcentrum heeft meerwaarde **voor ouders**.

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

4: Binnen het kindcentrum moeten school en opvang werken vanuit gezamenlijke thema's voor jonge kinderen:

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

5: Een gezamenlijk aanbod van thema's binnen het kindcentrum draagt bij aan een doorgaande ontwikkelingslijn voor jonge kinderen.

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

6: Een gezamenlijk aanbod van thema's aan jonge kinderen binnen het kindcentrum leidt tot kwaliteitsverbetering.

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

7: Het thema 'Feest met kikker' zoals gepresenteerd kan ik gebruiken in mijn groep.
(Ervan uitgaande dat u komend jaar met jonge kinderen werkt)

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

8: Het thema 'Ik ben boer' zoals gepresenteerd kan ik gebruiken in mijn groep.
(Ervan uitgaande dat u komend jaar met jonge kinderen werkt)

☐	☐	☐	☐	☐
Helemaal eens	Eens	Oneens	Helemaal oneens	Weet ik niet

9: Welke uitspraak over de twee thema's past het best bij u?

(Ervan uitgaande dat u komend jaar met jonge kinderen werkt)

- ☐ De geplande thema's zijn veel te incompleet
- ☐ Met een kleine toevoeging kan ik met de thema's aan de slag
- ☐ Met de geplande thema's kan ik zo aan de slag
- ☐ Uit de geplande thema's filter ik wat bij mijn groep past
- ☐ De geplande thema's zijn veel te uitgebreid

10: Welke uitspraak over de twee thema's past het best bij u?

(Ervan uitgaande dat u komend jaar met jonge kinderen werkt)

- ☐ Van werken met deze thema's word ik enthousiast!
- ☐ Met deze geplande thema's kan ik werken
- ☐ Ik twijfel of ik met deze thema's kan werken
- ☐ Met deze thema's kan ik niet werken

11: Wat wilt u toevoegen aan het gepresenteerde thema aanbod voor ons kindcentrum?

Bijlage 7 - Observaties school A en opvang B

Observatie School A kleutergroep 1

Datum: 11-10-2017

Aantal kinderen: 29

Leerkracht: 1

8.15-8.30 uur inloop. De ouders brengen de leerlingen. De juf is in de klas. De kinderen geven haar een hand bij binnenkomst. Ouders stellen een korte vraag als zij die hebben, doen een mededeling of zeggen goedemorgen. De kinderen of de ouders zetten bekers en bakjes voor de pauze in de daarvoor bestemde bak. Een deel van de ouders neemt dan afscheid van zijn kind en een ander deel blijft nog. De kinderen hangen hun kaartje op het kiesbord bij een activiteit van hun keuze en gaan aan de slag. Er zijn bijvoorbeeld twee jongens achter de computer, een derde staat erbij en kijkt ernaar. Er zit een meisje aan een groepstafel met een ton met klei. Ze heeft ook een onderlegger gepakt en een mand met vormpjes. Aan dezelfde tafel zit ook een jongen met een bak met constructiematerialen, zijn moeder heeft 3 minuten naast hem gezeten voor ze afscheid nam. Ook zitten er twee kinderen met een grote houten puzzel.

Twee meisjes aan een andere groepstafel hebben witte A4-tjes gepakt en kleurpotloden. Even later zijn het 4 meisjes. Op de grond zitten 2 jongens met een plastic knikkerbaan. Een jongen en een meisje pakken een grote bak met Lego en eerdere bouwwerken van een plank om mee verder te gaan. 2 jongens gaan in de bouwhoek verder met het bouwwerk van gisteren. Het gaat nog wel om, ze willen opnieuw beginnen. Twee jongere jongens zitten op een bankje vlakbij en kijken toe naar de bouwhoek. In de bouwhoek zijn de volgende materialen: grote en kleine blokken, een spiegel, plankjes en een kast met bakjes voor dieren, poppetjes, auto's.

Inmiddels spelen vier kinderen op de grond met Lego. Daarnaast zit een kind met een houten puzzel, voor de puzzel af is pakt hij een andere.

Om 8.35 uur zijn alle ouders weg. De kinderen spelen door. Er zitten 3 jongens in de bouwhoek. Twee zijn volop in interactie met elkaar. "Dit is de parkeerplaats". 1 jongen zit aan de zijkant met een hond in z'n hand. Hij laat die op een bak lopen en door een gat in een deksel gaan terwijl hij de hond vasthoudt. Als een klasgenoot de deksel opendoet, valt de hond door het gat. Er is even interactie tussen de jongens. De eerste jongen doet de deksel weer op de bak en gaat alleen verder met zijn hond. Hij kijkt wel steeds in de richting van de jongens in de bouwhoek.

Op de gang spelen twee meisjes op de grond met een houten treinbaan. Er is interactie tussen de twee en ze werken samen aan dezelfde baan. "Dan kunnen we maken wat we net aan het maken waren". In de klas zitten twee kinderen met een kralenplank, de ene legt een voorbeeld na op een houten plank, de ander heeft een plastic doorzichtige plank op het voorbeeld liggen.

Om 9.00 uur wordt er opgeruimd na een rijmpje vooraf. De kinderen helpen elkaar met opruimen en zetten een kring van banken klaar. Twee kinderen zitten naast de juf. Zij zijn de hulpjes van die dag. De dagen van de week worden besproken, welke dag is het vandaag, morgen en gisteren. Er is een gezamenlijk gebedje en er worden samen liedjes gezongen vanuit de Christelijke traditie. Vanuit de methode Trefwoord wordt een verhaal gelezen en daarna worden weer een paar liedjes gezongen in combinatie met het smartboard.

De klas heeft de laatste buitenspeelbeurt, dus gaat nu in de klas spelen.

In de kartonnentrein op de gang: machinist met pet en conducteur met pet en spiegelei. Eerst het klaarzetten van de materialen, de kiosk wordt ingericht met eten en drinken. Twee meiden checken in met een zelfgemaakte pas op een zelfgemaakte paal. "De trein gaat nog niet vertrekken want er moet nog iemand naar de wc". De conducteur toont zijn spiegelei aan de machinist, de trein mag vertrekken. De conducteur controleert de kaartjes. "Kaartjes laten zien" en maakt een klikkend/knip geluid. Er zijn drie passagiers in de trein. Bij de volgende stop zegt de machinist: "de trein vertrekt over 20 minuten". Na 10 minuten wordt het spel drukker en de kinderen kruipen als honden door de trein.

De jongen van de hond in de bouwhoek is nu op de gang met een meisje. Ze leggen samen de houten treinbaan op een kleed. Er is interactie over en weer over de materialen. Meisje: "deze kan niet". Jongen: "Nee". Het meisje begint op een gegeven moment 'Op een klein stationnetje' te zingen, het jongentje gaat meezingen.

Twee jonge kinderen mogen niet meedoen met het spel in de trein op de gang. Samen met hen ga ik spelen in de trein van de buurklas. De rollen van machinist, conducteur en passagier worden tijdens het spel herhaaldelijk

gewisseld. Rolgebonden handelingen worden door de kinderen uitgevoerd en door mij benoemd. Ondanks de achterlopende taalontwikkeling nemen beide kinderen wel woorden over die horen bij het spel van de trein.

Om 10.30 uur is het opruimtijd. In de kring eten en drinken de kinderen hun pauzehap. De kinderen hebben zelf hun beker en bakje gepakt. Wanneer zij morsen dan drogen of dweilen de kinderen zelf met een doek die zij pakken bij het aanrecht. De meeste kinderen openen hun beker zelf, als het niet lukt vragen zij het aan de leerkracht. Als de meeste kinderen klaar zijn met eten en drinken gaat de leerkracht voorlezen.

Om 11.15 uur is het buitenspeeltijd. Het regent, de materialen blijven in de schuur. De kinderen wandelen, rennen, huppelen, klimmen, lopen door de plassen, kijken binnen bij andere klassen.

Om 11.45 uur maken de kinderen allemaal een tekening van zichzelf. Dit doen zij iedere maand. Daarna wordt met het smartboard en interactief voorgelezen 'Boer Boris gaat naar oma'.

Om 12.30 uur gaan de kinderen naar huis.

Voorbeeld coderen:

Welbevinden + aanbod + spelontwikkeling + thema aanbod ter stimulering van + rijke speelleeromgeving

Vanuit het 'Observatiemodel voor spelactiviteiten; manipulerend spel en rollenspel' is opgevallen:

A) Betekenissen en motieven

Zelf het initiatief nemen om met andere kinderen samen rollenspel te spelen → twee jonge kinderen willen ook meedoen in het spel van de trein, proberen zich herhaaldelijk in het spel van de anderen te voegen.

B) De ontwikkeling van het rollenspel

Doen alsof je echt iets doet → in de trein.

Zelf een rol aannemen → als machinist, conducteur of passagier.

Losse rolgebonden handelingen spelen naast andere kinderen → zelf met taartjes in kiosk bezig zijn.

Samen met andere kinderen spelen in eenzelfde spelsituatie → is veel te zien met de materialen als bijvoorbeeld Lego, puzzels en de knikkerbaan.

Meer en meer interactief rollenspel spelen met andere kinderen samen → bij de bouwhoek en de houten trein.

Samen plannen maken voor spelthema's en rollenspel → dit is te zien in de trein. Jammer dat de huishoek en verteltafel dicht zijn.

C) Taal-denken binnen rollenspel

Voorwerpen en handelingen zelf benoemen → bij de houtentreinbaan gebeurt dit hardop.

Rollentaal en rollendialogen gebruiken in het spelthema → dit is hoorbaar in de trein.

Taal gebruiken voor het verwoorden van relaties tussen voorwerpen en de rollen → uitleg van oudste kinderen aan de jongsten; rode pet is van de machinist en de blauwe is de conducteurspet met spiegelei.

'Vaktaal' gebruiken → beetje terug gehoord in de trein.

D) Brede ontwikkeling binnen rollenspel

Zelf keuzes maken voor spelactiviteiten en zelf het initiatief nemen → met het kiesbord, zelf kaartje ophangen bij activiteit van keuze en naar hoek gaan of het materiaal pakken. Klaar? Opruimen en weer naar het kiesbord.

In staat om plannen te maken voor het spel → in de bouwhoek doen kinderen dit en ook bij de houten trein.

Zich gemakkelijk bij het spel van anderen voegen en anderen uitnodigen om te bij te komen en mee te doen → wel bij de activiteiten, gebeurt niet zo veel in de spelhoeken.

Met elkaar praten en 'onderhandelen' over spel → Dit gebeurt bij de bouwhoek en bij de houten treinbaan.

In staat om eigen wensen en verlangens in te brengen → wensen aangeven welke rol je wil bij de trein of als je na een tijdje wil wisselen van rol.

Laten blijken de werkelijkheid in spelsituaties te herkennen → je moet wel inchecken, je kan in de trein niet door die deur als hij rijdt.

In staat om volgens activiteiten en plannen uitvoering te geven aan het spel → bij de trein, treinbaan en in de bouwhoek.

Waardering toekennen aan de uitvoering van plannen en vertellen wat en waarom iets niet helemaal goed ging en welke oplossingen er gevonden zijn → niet uit de kinderen zelf, moet naar gevraagd worden.

In staat om eigen prestaties te waarderen → dit wordt ingevuld/benoemt door de leerkracht. Kinderen gebruiken 'dat kan ik niet' voor 'geen zin'.

E) *Specifieke kennis en vaardigheden binnen rollenspel*

Zichzelf en poppen aan- en uitkleden → huishoek is dicht, dus helaas geen poppen gezien. Wel trekken de kinderen zelf hun jas aan bij het buitenspelen.

Doen-alsof schrijven met potlood en pen → niet in spel, wel bijvoorbeeld naam op een tekening proberen.

Betekenis geven aan kleuren, vormen etc van voorwerpen die in spelsituaties voorkomen → het spiegelei van de machinist.

Woordbetekenissen bij spelsituaties actief gebruiken → petten en spiegelei voor conducteur en machinist.

Apparaten en handelingen inzetten in het spel → draaiknoppen op paneel voor de machinist en in/uitcheckpaal.

Observatie School A kleutergroep 2

Datum: 06-10-2017
 Aantal kinderen: 30
 Leerkracht: 1 (+ 1 stagiaire)

8.15-8.30 uur inloop. In verband met een andere activiteit vandaag een start in de kring en niet zoals altijd kiezen. Kinderen 'lezen' boekjes die klaarliggen op de tafel in de kring. De kinderen bladeren zelf door de boeken of ze lezen samen. Ook moeders nemen plaats in de kring, ze kijken mee of lezen een stukje voor.

Om 8.30 uur is er een gezamenlijke start met een gebed, Christelijke liedjes en een verhaal uit de methode Trefwoord. Ook is er aandacht voor de dag vandaag, morgen en gisteren en het weer.

Op 7 kinderen na gaat iedereen kiezen op het kiesbord en vervolgens spelen. Die 7 kinderen zijn door de leerkracht uitgenodigd mee te doen aan een activiteit over geld. Eerst bekijken ze een filmpje op het smartboard en na een gesprekje met de leerkracht maken ze een verwerkingsboekje.

Twee jongens spelen met constructiemateriaal op de grond. Ze bouwen samen aan een kasteel. Een jongen en een meisje zijn in de bouwhoek. De jongen legt een treinbaan neer en het meisje bouwt met blokken en bakjes. Ze zit met haar rug naar de jongen toe. Zo nu en dan is er interactie over wat ze willen bouwen. Het meisje zet blokken als een tunnel over de treinrails heen. Eerst is de jongen het daar niet mee eens, na argumenten van het meisje gaat hij akkoord.

Twee jongens aan tafel spelen met klei op onderleggers met verschillende vormpjes en gereedschappen. Twee meisjes zitten achter de computer, de ene doet een rekenspel en de ander een taalspel. Drie jongens spelen in de huishoek met veel echte materialen, zoals oude elektrische apparaten. Ze spelen met tassen, kleding, de strijklank en het poppenbed. Ook met de apparaten zijn zij druk in de weer en dat wisselt tussen aanrrommelen tot rolgebonden handelingen uitvoeren. Kinderen lopen in de klas steeds naar het kiesbord na het afronden en opruimen van een andere activiteit. Vier kinderen maken aan tafel bij de stagiaire een tekening van wat zij zien door het raam van de trein. De stagiaire schrijft een zin bij iedere tekening. De kinderen bedenken die zin zelf.

Twee kinderen zijn bij het verfbord. Zij maken een tekening naar eigen idee.

In de treinhoek op de gang zijn een machinist, conducteur, reizigers en verkopers uit de kiosk te vinden. De kiosk heeft een kassa en bakken met gesorteerd eten en drinken en klei om dingen te maken voor in de kiosk. Naast een reclameposter van een echte kiosk hangt een groot blad met plaatjes/tekeningen van hapjes en drankjes die verkocht worden in de kiosk. De woorden zijn bij de plaatjes/tekeningen gestempeld evenals het bedrag van 1 of 2 euro. Bij de trein hangt een klok en er hangt een blad met vertrektijden en bijhorende klokken. Naast de zelfgemaakte paal om in te checken is er ook een kaartjes machine, die ook bemand kan worden door een persoon, die geld kan ontvangen en kaartjes uit kan geven.

Om 10 uur hebben de kinderen alles opgeruimd en viert een meisje haar verjaardag. Na de het verjaardagsritueel binnen wordt de traktatie (ijs) buiten voor het lokaal opgegeten. Na een KIVA-les binnen wordt de pauzehap opgegeten en opgedronken binnen. Ieder kind krijgt een doekje om mond, handen en bank/stoel schoon te maken in verband met een kind met allergie.

Om 11 uur gaan de kinderen buitenspelen. Ze spelen met paardentouwen, fietsen, karren, planken, grote tollens, tonnen, scheppen, emmers en auto's. Op de tafel in het midden van de zandbak worden emmers water geleegd. Zo'n 15 kinderen staan om de tafel heen en spelen met de combinatie van zand en water met bootjes, emmers en scheppen. Deze kinderen spelen hier zo'n half uur onafgebroken. Drie jongens verzamelen met scheppen zand in een ton. Zij overleggen hierbij samen. De ton gaat op planken die op de trekkar liggen. Vijf kinderen spelen een tikspel.

Na het buitenspelen eerst de spullen opruimen en binnen zelfstadij tas, beker, bakje en andere benodigde spullen pakken. De vertelkoffer wordt in de kring uitgepakt. Kinderen die iets meegenomen hebben mogen daar iets over vertellen en het laten zien.

Vanuit het 'Observatiemodel voor spelactiviteiten; manipulerend spel en rollenspel' is opgevallen:

A) Betekenissen en motieven

Zowel 'plezier in en betrokkenheid bij het manipulerend spel en rollenspel', het 'willen deelnemen aan het spel van andere kinderen', het 'zelf initiatief nemen om met andere kinderen samen rollenspel te spelen' als het

'graag een rol spelen en ingaan op rollen van anderen' is op verschillende momenten en plekken tijdens de observatie terug te zien.

B) *De ontwikkeling van het rollenspel*

Vooraf bewegend actief zijn met spel materiaal → herkenbaar bij de allerjongsten in de groep, zij dwalen ook meer door de groep en kijken om zich heen.

Zelf een rol aannemen → in de trein, in de kiosk, in de huishoek en bij de verteltafel.

Losse rolgebonden handelingen spelen naast andere kinderen → dit doen de jongsten die op hun manier meedoen in de spelhoeken.

Zowel 'meer en meer initiatief rollenspel spelen met andere kinderen samen', 'thematisch rollenspel spelen met het voeren van rollendialogen', het 'samen plannen maken voor spelthema's en rollenspel' als 'thematisch rollenspel spelen waarin doen alsof lezen en schrijven een plaats hebben' zijn terug te zien bij de trein, de kiosk, de huishoek en bij de verteltafel.

Rollenspel spelen met echt lezen, schrijven en rekenen → het lezen en rekenen komt terug in de kiosk.

C) *Taal-denken binnen rollenspel*

Vertellen over spelactiviteiten → niet, gebeurt alleen tegen de juf of in de kring als er iets mis gaat.

Zowel 'rollentaal en rollendialogen gebruiken in spelthema', 'taal gebruiken voor het verwoorden van relaties tussen voorwerpen en de rollen' als 'vertellen en redeneren waarin woorden als 'want' en 'omdat' gebruikt worden' zijn geobserveerd in de spelhoeken.

D) *Brede ontwikkeling binnen rollenspel*

Zelf keuzes maken voor spelactiviteiten en zelf het initiatief nemen → kinderen kiezen door middel van het kiesbord voor een bepaalde activiteit. Zij starten dit zelf op, doorlopen de activiteit of het spel veelal zelfstandig en ruimen de spullen weer op, waarna zij een nieuwe keuze maken op het kiesbord.

In staat om plannen te maken voor het spel → dit is nodig omdat kinderen de activiteiten zelf opstarten en beginnen.

Met elkaar praten en 'onderhandelen' over spel → gebeurt regelmatig, ook in de bouwhoek bijvoorbeeld.

Uiting van emotionele betrokkenheid bij het spel → dit is met name zichtbaar in de spelhoeken. Bij spel aan tafels met materialen zijn kinderen vlakker in hun emoties.

E) *Specifieke kennis en vaardigheden binnen rollenspel*

Grote motorische vaardigheden → kinderen actief buiten op het vierkante klim en klauterrek of op het speelhuis met de glijbaan. Het gooien en vangen mist. Balanceren doen kinderen op de 4 paddenstoelen op het plein of op de grote rode tolleren.

In de kiosk kan geen drinken geschonken worden, kinderen doen alsof. Er is wel eten van stof en karton.

Met kleine spelattributen aan de verteltafel spelen → er is een uitgebreide verteltafel die veel weg heeft van een vertelspeltafel die rijk is ingericht binnen het trein thema.

Woordbetekenissen bij spelsituaties actief gebruiken → schorten in de kiosk, petten voor machinist en conducteur.

Hanteren van materialen, hulpmiddelen en apparaten die in het echt en in het spel voorkomen → zoals de kassa in de kiosk of de echte apparaten die het niet meer doen in de huishoek.

Apparaten en handelingen inzetten in het spel → materialen van de conducteur en het tekstbord in de kiosk wat gestempeld is.

Observatie School A kleutergroep 3

Datum: 04-10-2017

Aantal kinderen: 29

Leerkracht: 1

8.15-8.30 uur inloop. De leerkracht staat bij de deur en begroet de kinderen met een hand en kort gesprekje. De kinderen komen binnen met hun ouders en zetten hun pauzehap weg in de daarvoor bestemde bakken. De kinderen hangen hun kaartje op het kiesbord en starten een activiteit naar keuze. Op het kiesbord staan activiteiten als tekenen, puzzelen of speelleermaterialen. Een deel van de ouders neemt snel afscheid, de rest blijft nog even in de groep en praat met andere ouders of doet mee met activiteit van het kind.

Om 8.30 uur worden alle materialen opgeruimd en gaat iedereen in de kring. De leerkracht begint met het welkom en startgesprek. Naast de dagelijkse rituelen als de dagen van de week en het weer is er een verhaal uit de methode Trefwoord en worden er verschillende Christelijke liedjes gezongen.

Om 9.00 uur wisselt de leerkracht de te kiezen activiteiten op het kiesbord en geeft daarbij een korte uitleg of laat kinderen herhalen wat eerder gemaakte afspraken zijn. Daarna mogen kinderen om beurten, hulpjes eerst, hun kaartje op het kiesbord hangen en direct aan de slag gaan. Twee jongens en één meisje zijn in de bouwhoek. Het meisje begint direct met bouwen, de jongens blijven samen praten en spelen 'standbeeld'. Drie meiden beginnen bij de zandtafel. Ze spreken samen af dat twee van hen 'grootzus' zijn en de ander is 'moeder'. Ze scheppen met bakjes en lepels die in de zandtafel liggen.

Zes kinderen tekenen aan tafel en voeren een gesprek onderling. Op de grond zit 1 jongen met Lego.

Op de gang spelen twee jongens met de houttrein op de grond. In de spelhoek van de trein is een machinist, een conducteur en er zit iemand achter het ticketautomaat. Voor het spelen spreken de kinderen af wie welke rol gaat doen en waar diegene dan gaat zitten. Vanuit de huishoek in de klas komen kinderen om op reis te gaan met de trein. Bij de ticketautomaat zijn kaartjes met plaatjes van bestemmingen en op de achterkant zwarte stippen die aangeven hoeveel euro het kost. Een meisje praat in het apparaat (een doos) en zegt dat ze naar de dierentuin wil. Het apparaat praat terug en zegt hoeveel ze dan moet betalen. Het meisje buigt zich opnieuw naar het ticketautomaat wanneer een muntje terugvalt en ze de tel kwijt is. Ze vraagt haar geld terug. Het 'automaat' geeft door de gleuf alle munten terug en het meisje telt opnieuw hardop wanneer de munten van 1 en 2 euro in de gleuf gaan. Als het bedrag klopt komt door een andere gleuf de treinkaart voor de dierentuinbestemming naar buiten.

Inmiddels spelen 3 kinderen bij de houten treinbaan op de gang. Ze bouwen alle drie aan één baan die wordt neergelegd in een dubbele cirkel. Het meisje bouwt verder aan het laatste stuk, twee jongens rijden al met een treintje op de rails. Soms is er interactie over de baan of de trein. "Ik wil niet zo" en "Die mag eerst".

Twee kinderen zitten achter de computer. De ene doet een taalspel, de ander typt een eigen tekstje in Word.

Een oudste kleuter met educational needs bouwt op de grond met Lego naast drie andere kinderen. Ze drukt alle legosteentjes vast op een grondplaat en blijft daarbij in het platte vlak als een soort vlakvulling. Ze wisselt geen woord met de andere kinderen bij de Lego, die onderling wel spreken. Ze legt haar naamkaartje op het bouwwerk en wil hem op de tentoonstellingskast leggen, pakt het weer op en haalt een deel van de steentjes eraf en bouwt weer verder.

Later sluit dit meisje aan bij een ander meisje wat met de houten treinbaan op de gang gaat spelen. Het meisje met educational needs neuriet zachtjes voor zo'n twee minuten en is daarna weer stil. Als haar spelgenoot even naar de juf gaat in de klas voor een vraag bouwt ze even door aan de treinbaan, kijkt om zich heen, gaat naar de klas en kijkt waar haar spelgenoot is. Wanneer ze heeft gezien waar ze is komt ze terug en bouwt alleen verder aan de treinbaan tot haar spelgenoot terug komt.

Vanuit de huishoek kruipen kinderen op handen en knieën naar de gang en terug. Zij zijn paarden, aan hun handen hebben ze schoenen met hakken zodat het klinkt als de hoeven van een paard. De begeleiders gebruiken sjaals als halster voor de paarden. De paarden worden even 'vastgezet' omdat ze niet met de trein mee mogen. De machinist steekt er een stokje voor wanneer de begeleiders het wel van plan zijn.

Het is tijd om op te ruimen. In de klas gaat de leerkracht een kringactiviteit doen. Met het meisje met educational needs doe ik verschillende kleine activiteiten in een één op één situatie. Om 10.30 uur vieren de kinderen in de kring de verjaardag van een van hen. Ook wordt de pauzehap genuttigd. Om 11 uur gaan de kinderen naar buiten. Hun net gekregen bellenblaas mag mee. Veel kinderen zijn daar met elkaar een hele tijd mee bezig. Ze klimmen op het huis met de glijbaan en blazen de bellen vanaf het huisje. Kinderen die hun bellenblaas hebben

opgeruimd spelen met een tennisracket met bal, met paardentouwen, met een rijdende band, fietsen, grote ton of grote tolleren. Met emmers, scheppen, pannen en vormpjes hebben kinderen veel plezier in de zandbak. Rond 12.15 uur ruimen de kinderen buiten alles op en gaan naar binnen. Daar pakken zij tassen, bekers, bakjes, belenblaas eventueel tekeningen of andere persoonlijke spullen en de leerkracht sluit de dag af met een verhaaltje en een liedje.

Vanuit het 'Observatiemodel voor spelactiviteiten; manipulerend spel en rollenspel' is opgevallen:

A) Betekenissen en motieven

Willen deelnemen aan het spel van andere kinderen → kinderen voegen zich vrij makkelijk bij het spel van andere kinderen en gaan dan meedoen. Wanneer het aantal kinderen boven de toegestane hoeveelheid kinderen dreigt te komen wijzen de kinderen hier elkaar op.

B) De ontwikkeling van het rollenspel

Vooraf bewegend actief zijn met spel materiaal → in de zandtafel is dit herkenbaar.

Manipulerend spelen met voorwerpen en daarmee experimenteren → ook dit is herkenbaar in de zandtafel en ook in de huishoek.

Voorwerpen een andere rol of betekenis geven → hoge hakken worden de hoeven van het paard en een sjaal wordt een halster.

Doen alsof je echt iets doet → bijvoorbeeld een kaartje kopen of met de trein mee gaan.

Zelf een rol aannemen → in de huishoek rol van moeder, grootzus en paard. In de trein de rol van machinist, conducteur en kaartverkoper.

Samen met andere kinderen spelen in eenzelfde spelsituatie → bij de huishoek, de zandtafel of de trein.

Thematisch rollenspel spelen met het voeren van rollendialogen → dit deed zich voor bij de trein.

Samen plannen maken voor spelthema's en rollenspel → "jij zei dat ik..." in overleg.

Rollenspel met echt lezen → boekje met waar je heen wil in de huishoek en bij het automaat van de trein.

C) Taal-denken binnen rollenspel

Rollentaal en rollendialogen gebruiken in het spelthema → zoals dat bijvoorbeeld klonk bij de kaartautomaat.

Vertellen en redeneren waarin woorden als 'want' en 'omdat' gebruikt worden → de machinist legt uit waarom er geen paarden mee mogen in de trein.

'Vaktaal' gebruiken → bij de trein door de machinist, conducteur en bij het kaartautomaat.

D) Brede ontwikkeling binnen rollenspel

Zelf keuzes maken voor spelactiviteiten en zelf het initiatief nemen → er is vrije keus. Wanneer een activiteit is afgerond en opgeruimd mogen kinderen opnieuw kiezen.

Met elkaar praten en 'onderhandelen' over spel → er wordt veel onderhandeld, kinderen die mondeling taalvaardig zijn overrulen hiermee andere kinderen.

Laten blijken de werkelijkheid in spelsituaties te herkennen → paarden mogen niet mee in de trein, net als in het echt.

Uiting van emotionele betrokkenheid bij het spel → naast glimlachen ook serieuze blikken bij het echt spelen in de trein. Ruzie bij bijvoorbeeld bouwhoek of zandtafel die voortvloeit uit emotionele betrokkenheid. Het kind wordt boos of verdrietig omdat erg betrokken is in zijn spel en geen gehoor vindt bij spelgenoten.

E) Specifieke kennis en vaardigheden binnen rollenspel

Grote motorische vaardigheden → klimmen en klauteren op het huis met glijbaan buiten of op het vierkante klimtoestel buiten. Er wordt met een tennisracket en bal gespeeld. Rennen doen kinderen veel buiten, ook met bijvoorbeeld paardentouwen. Balanceren gebeurt buiten op een rijdende band of in een grote rode tol.

Zichzelf en poppen aan- en uitkleden → verkleden in de huishoek doen de kinderen graag.

Hanteren van materialen, hulpmiddelen en apparaten die in het echt en in het spel voorkomen → gebruik van ov-pasjes met foto en naam. Gebruik van het kaartautomaat.

Observatie Kinderdagverblijf B locatie 1

Datum: 12-10-2017

Aantal kinderen: 10

Pedagogisch medewerkers: 2

7.30 uur tot 9.00 uur is inloop. Overdracht vindt plaats tussen ouder en pedagogisch medewerker. Kinderen spelen zelfstandig aan tafel met puzzels, aan een tafel met treinen, achter een duwkar vrij door de ruimte. Er puzzelt een ouder even mee. Pedagogisch medewerker gaat met kind op de arm zwaaien naar de ouder die weggaat. 4 kinderen bewegen zich met rijdend speelgoed vrij door de ruimte.

Er zit een baby in een wipstoel. Langskomende peuter zoekt contact. Aait en knuffelt de baby en loopt door.

Dreumes achter duwkar zit op de grond. Pakt materiaal uit de kast, kijkt om in richting van geluid van andere spelende kinderen. Twee peuters kletsen met een pedagogisch medewerker.

Puzzels op de tafel: houten puzzels in verschillende niveaus, Smart Game puzzel, kartonnen puzzel 3+.

Vrij spel blijft. Alle dreumesen en peuters zijn bezig, vermaken zich zelfstandig vrij door de ruimte met verschillende materialen. Interactie tussen kinderen ontstaat wanneer zij elkaar ontmoeten bij dezelfde materialen. De ene keer leidt dit tot kort samenspel bijvoorbeeld samen achter de duwkar. De andere keer leidt het tot spel naast elkaar, bijvoorbeeld gezamenlijk aan de treintafel maar ieder heeft zijn eigen spel en materiaal en er is geen interactie.

Om 9.00 uur krijgt de baby een fruithap van een pedagogisch medewerker. Er komt een dreumes met ouders binnen. Hij komt vandaag voor het eerst. Een pedagogisch medewerker ontvangt hen en geeft informatie over vandaag. Ouders dragen over hoe het met de dreumes gaat. De dreumes gaat zelfstandig op verkenning door de ruimte. Bij het keukentje blijft hij staan en pakt een pan en appel op. Kijkt om zich heen, zegt lachend 'papa' en loopt terug naar ouders. Na een knuffel en korte interactie loopt de dreumes terug naar het keukentje voor verdere verkenning van de materialen daar.

Een peuter heeft een pop in de wipstoel gezet (baby is naar bed) en giet met een theepot uit het keukentje in de mond van de pop. Een dreumes heeft een stuk speelpizza gevonden en loopt er mee rond terwijl hij op de pizza kauwt.

Om 9.30 uur wordt er opgeruimd. Alle kinderen dreumes of peuter weten wat zij op dit moment moeten doen. Ze bewegen zich door de ruimte en brengen alle losse spullen naar de plek waar ze horen. Ook de dreumesen weten spullen van de andere kant van de ruimte op te bergen in het keukentje bijvoorbeeld.

Alle kinderen gaan aan tafel voor het drinkmoment. Peuters drinken uit een beker. Dreumesen drinken uit een beker met rietje of tuitbeker. Met de baby in bed zitten er nu 9 kinderen aan tafel. Er gaat een bord rond met verschillende soorten fruit tot het bord leeg is. Dan een rondje met crackers of rijstwafels. Kinderen kiezen zelf of ze er smeerkaas of een plakje kaas op willen. De pedagogisch medewerker doet het er voor hen op.

Daarna worden kinderen met een luier verschoond en de andere kinderen proberen een plas op de wc's. Tijdens het wachten zitten drie dreumesen op een kleed bij de la met boekjes en bladeren door boekjes. Dreumes 1 heeft boekje uit, legt het naast zich neer en pakt een ander boekje uit de la. Dreumes 2 heeft boekje uit, stopt het in de la terug en pakt een ander boekje uit de la.

De kinderen spelen weer vrij in de ruimte. Er staat een peuter zingend met zijn handen in een bak materialen aan de treintafel. Er komt een dreumes bij. Die kijkt ruim een minuut toe en stopt dan ook zijn handen in de bak.

De baby is wakker en huilt/moppert in een soort hoge kinderstoel. Dreumes en peuter gaan naar de baby toe en wrijven over het buikje van de baby en geven de baby speelgoed. Twee jongens (een 2,5 en ander 3,5 jaar) spelen elk met een pop. Ze praten tegen de pop en verwoorden wat ze doen (bijvoorbeeld eten geven)

Leunend op auto's gaan twee kinderen vrij door de ruimte. 'Auto, auto, kijk' zegt een van hen.

Spel en speelgoed van kinderen wisselen ongeveer iedere vijf minuten. Kinderen 'treffen' elkaar wat leidt tot interactie of overlap in het spel. Wanneer speelgoed wordt afgepakt lossen kinderen dit onderling op. Er heerst steeds rust in de groep, iedereen speelt.

Aan de grote tafel is de mogelijkheid om met zand op een dienblad te spelen. Naast het zand liggen op ieder dienblad ook 2 bekertjes, 3 verschillende soorten lepels en vormpjes. Met de lepel wordt geschept. Er wordt geknepen in het zand. Een van de peuters constateert dat iedereen een groene lepel heeft. De kleuren van andere bekertjes en lepels worden ook benoemd. Een andere peuter zegt 'met twee lepels gaat het sneller' en zij schept haar hele beker vol.

Een van de kasten heeft een spiegel. Een voorbijgaande peuter ziet zichzelf en stopt. Hij lacht, maakt geluidjes en zwaait speelgoed heen en weer voor de spiegel. Vervolgt daarna zijn weg.

Baby ligt op haar buik. De pedagogisch medewerker maakt contact. 'Dit is Nijntje' of 'Dit is de bal. De bal kan rollen'. De pedagogisch medewerker laat het zien en geeft de bal aan de baby.

Om 11.30 uur opruimen en eten aan tafel. Er is melk en er zijn boterhammen met hartig en later ook zoet beleg. De kinderen kiezen zelf wat zij op hun boterham willen, de pedagogisch medewerker doet het er op. Na de lunch krijgt ieder kind een washandje om zijn gezicht en handen schoon te poetsen.

Aansluitend weer verschoonmoment. Kinderen die nog even gaan slapen doen daarbij zelf schoenen, broek enz. uit. Één voor één worden de kinderen in bed gelegd met een speen, knuffel en slaapzak.

13.15 uur; iedereen slaapt, op twee peuters en de baby na. Één pedagogisch medewerker heeft pauze en is van de groep af, de ander doet administratie (vult peuterestafette in of stuurt ouders berichtjes en foto's van deze dag). De twee peuters spelen bij het keukentje aan een tafeltje met een houten taart. Er is veel interactie over en weer. "Deze is van mij", "Ik wil taart met een kers", "Ik wil ook jarig zijn", "Gefeliciteerd Puk. Jij bent jarig, blaas de kaars maar uit", "Welke wil jij?" of "Dan wordt jij jarig". De taart wordt in stukjes gesneden en verdeeld over bordjes. Wanneer de taart voor de kinderen hun mond is of voor de mond van de knuffels worden eetgeluiden gemaakt. De baby vermaakt zich met speelgoed in de wipstoel en kijkt ook steeds naar spelende peuters.

14.00 uur. Voor 5 minuten spelen de peuters hun eigen spel, ieder met andere materialen. Daarna spelen ze weer samen met plastic dieren op de grond. Pedagogisch medewerker neemt de baby op schoot en gaat bij de spelende peuters zitten op de grond. Afwisselend is er contactspel tussen de pedagogisch medewerker en de baby of interactie tussen de pedagogisch medewerker en de peuters.

Rond 15.00 uur worden alle die slapen wakker. Zij krijgen een schone luier terwijl de rest vrij in de ruimte speelt. Als iedereen wakker en verschoond is, aan tafel om fruit en een kaakje te eten en wat te drinken. Daarna liedjes zingen aan de tafel. Plezier is op alle gezichten af te lezen. Sommige kinderen zingen mee, anderen doen mee met de bewegingen en weer anderen kijken met een glimlach toe.

Alle jassen gaan aan, sjaals om, mutsen op en wanten aan. De kinderen gaan spelen op het plein. Kinderen spelen op verschillende soorten fietsen en lopen of rennen over het plein. Ze rollen met de bal. Ze glijden van de glijbaan (na klimmen op de trap) (zie ook observatieblad) De baby is mee in de buggy.

Vanaf 17.00 uur naar binnen. Kinderen worden om de beurt opgehaald. Blijdschap zichtbaar en hoorbaar bij de kinderen en bij de ouders. Pedagogisch medewerkers geven de ouders een mondelinge overdracht. Ook hebben zij een digitale overdracht ontvangen.

Vanuit het 'Observatiemodel spel binnen, buiten, in de ruimte/speelzaal voor kinderen van 0-2/3 jaar' is opgevallen:

A) Betekenissen en motieven:

Aandachtig kijken: aankijken en rondkijken → vanuit de wipstoel, box of vanaf schoot de allerjongsten.

Plezier hebben in interacties met volwassenen en zelf initiatief nemen, zelf contact zoeken → meer interactie tussen volwassenen onderling dan tussen baby en PM'er.

Contact zoeken met andere kinderen: kijken, geluid maken, aanraken → het kijken en geluid maken doet de baby, de dreumesen zoeken vaak contact met andere kinderen, aanraken hoort daar bij.

Met anderen mee willen doen, erbij willen zijn, kunnen aanpassen → met name viel dit op bij de baby die zichtbaar genoot van kijken naar de andere kinderen.

Nieuwe situaties aangaan → er was een nieuw jongetje vandaag, die sloeg zich hier vandaag kranig doorheen.

Opgaan in spel → doen alle kinderen, al is het wisselend qua tijdsduur bij de verschillende kinderen.

B) De ontwikkeling van het contactspel naar manipulerend spel en rolgebonden handelingen.

Reageert op volwassene tijdens verzorgen → ja, met bewegen, lachen, kraaien. De volwassene nodigt hier ook toe uit tijdens verzorgen.

Reageert door te lachen → naar andere kinderen toe en naar de PM'er.

Wil deelnemen aan contacten met de volwassene → dat wil ieder kind, ze vragen er zelf om of gaan in op de uitnodiging van de PM'er.

Er is vanuit het kind non-verbale communicatie → uitdrukkingen op de gezichten af te lezen en ook verschil in houding.

Kind luistert naar taal van de volwassene en/of andere kinderen over object → soms, weinig taal naar kinderen toe.

Verkennen van object op functie en gebruik → gezien bij het spelen met zand en bijmaterialen.

Kind wijst aan en brabbelt → meerdere keren gezien, leidt soms tot reactie van PM'er en soms niet.
 Kind gebruikt woorden → woorden worden gebruikt voor voorwerpen en soms handelingen.
 Doen alsof je echt iets doet → met een vorkje in een speeltaart prikken
 Losse rolgebonden handelingen spelen naast andere kinderen → de kinderen spelen veel naast en soms met elkaar.

C) *Taal-denken*

Reageren op anderen → baby kijkt je aan, lacht, maakt geluiden. Dreumesen en peuters reageren op elkaar, proberen elkaar met woorden iets duidelijk te maken, of door handelen.
 Contact zoeken met anderen door geluiden te maken → baby en dreumes, bij oudere kinderen komt er taal bij kijken.
 Woorden geven aan voorwerpen en handelingen → hoe ouder de kinderen, hoe meer taal je terug hoort bij veel kinderen. Een oudste kind wat relatief weinig taal gebruikt valt op.

D) *Brede ontwikkeling*

Zelfredzaam worden bij persoonlijke verzorging → zelf schoenen en broek uitdoen, zelf naar het toilet en handenwassen, zelf monden schoonmaken.

Vanuit het 'Observatiemodel voor spelactiviteiten; manipulerend spel en rollenspel' is opgevallen:

A) *Betekenenissen en motieven*

Willen deelnemen aan het spel van andere kinderen → in het spel met de taart, andere kinderen willen meedoen.

B) *De ontwikkeling van het rollenspel*

Voorwerpen een andere rol of betekenis geven → onder het bureau is 'het bed van Puk'
 Doen alsof je echt iets doet → met taart; mes gebruiken, stukje op een bordje doen, doen alsof je het eet.
 Samen met andere kinderen spelen in eenzelfde spelsituatie → gebeurt regelmatig, al lijkt het meer op toeval te berusten dat kinderen elkaar 'per ongeluk' treffen bij een zelfde hoek of bij hetzelfde speelgoed. Ondanks de interactie die er is of de blikken die uitgewisseld worden blijft het voornamelijk naast elkaar spelen.
 Meer en meer interactief rollenspel spelen met andere kinderen samen → alleen twee oudsten met de taart.

C) *Taal-denken binnen rollenspel*

Woorden geven aan voorwerpen en aan eigen handelingen → zichtbaar, niet altijd verstaanbaar.
 Onderhandelen over betekenissen en ideeën → herkenbaar bij de taart, daar werd dit echt besproken.
 'Vaktaal' gebruiken, taal die hoort bij het thema van het spel → "gefeliciteerd Puk"

D) *Brede ontwikkeling binnen rollenspel*

Zelf keuzes maken voor spelactiviteiten en zelf het initiatie nemen → heel veel wisseling van activiteit
 In staat om plannen te maken voor het spel → "En nu gaan we..." in het spel met de taart in het huis.
 Met elkaar praten en 'onderhandelen' over spel → de 3,5 jarigen over de taart en wie met welke pop mag
 Aandacht hebben voor de wensen en verlangens van andere kinderen in het spel → heel jong wordt al speelgoed gedeeld

E) *Specifieke kennis en vaardigheden binnen rollenspel*

Poppen aan- en uitkleden → Puk
 Hanteren van materialen, hulpmiddelen en apparaten die in het echt en in het spel voorkomen → mes en vork bij de taart.

Observatie Kinderdagverblijf B locatie 2

Datum: 01-11-2017
 Aantal kinderen: 12 (1 baby, 7 dreumesen, 4 peuters)
 Pedagogisch medewerkers: 2

8.15 uur binnenkomst kinderen. Overdracht tussen ouders en pedagogisch medewerkers over bijzonderheden over bijvoorbeeld de gezondheid van de kinderen. Deuren tussen drie aangrenzende ruimtes is open. Er wordt gewacht op een pedagogisch medewerker die een zieke collega komt vervangen. De kinderen zijn nu vrij zich door de verschillende ruimtes te verplaatsen. Kinderen spelen vrij.

Een peuter speelt aan grote tafel met dieren en poppetjes. Een baby ligt op een kleed op zijn buik. Huult en wordt opgepakt door een pedagogisch medewerker. "Ben je moe van het spelen? Dit was oefenen hè op je buik. Kom maar in de stoel zitten." Wordt met speelboog in hoge wipstoel gezet.

Een tweeling van 1,5 jaar is identiek gekleed. Ze lopen beiden door de ruimte en kijken overal. Het grootste deel van de tijd volgen ze elkaar op de voet. Ook observeren ze soms op verschillende plekken.

Twee baby's spelen op de grond. Één baby kruipt door de ruimte en pakt verschillende materialen op en legt ze weer neer. De andere baby blijft 5 minuten met een boom spelen; beweegt de klepjes, schuift en slaat. Speelt daarna 3 minuten met een grote auto. Hij leunt er op, legt de auto op zijn zijkant. Daarna kruipt hij door de open deur naar de andere groepsruimte.

8.30 uur; 2 peuters zetten pan op de grond naast een spiegel op de muur. Ze hebben een beiden een afwasborstel in hun hand en dopen die in de lege pan. Ze gaan schoonmaken zeggen ze. Met de afwasborstels wordt op de spiegel en op de muur geveegd. Herhaaldelijk worden de afwasborstels in de lege pan gedoopt en wordt er hoog boven hun hoofd en laag bij de grond geveegd.

9.00 uur; eerst 3 en later 5 peuters aan grote tafel. 1 kind doet een houten puzzel, 1 kind doet kartonnen memorykaartjes eerst allemaal in de deksel van de doos en daarna terug in de viervaksverdeling van de doos. Anderen spelen met dieren en poppetjes.

3 dreumesen op de grond in elkaars buurt. Ze zien elkaar door een gat in het meubel en dat leidt tot interactie. Ze spelen met bakjes, echte pannen en afwasborstels. Een van hen brengt herhaaldelijk de haren van de borstel naar zijn mond.

9.30 uur; alles opruimen. Kinderen weten al jong waar materialen horen. Alle kinderen aan de grote tafel. 3 kinderen zitten in een kinderstoel. Twee kinderen worden gevoerd met geraspt fruit, 1 dreumes pakt zelf kleine stukjes fruit uit een bakje en de andere kinderen krijgen een beker (gewone beker of met tuit) met drinken. Terwijl de pedagogisch medewerker de twee dreumesen fruit voert zingt ze liedjes met de andere kinderen. Na het drinken gaat een bord rond met verschillende soorten fruit. De kinderen pakken 1 stuk fruit en schuiven het bord door. De pedagogisch medewerker benoemt de handelingen wanneer een kind het niet uit zichzelf doet of bevestigt dat het goed gaat.

9.55 uur; 1^e kind uit de kinderstoel, schone luier en naar bed. Tweede en derde kind daarna. Bij het verschonen 1 op 1 contact met de pedagogisch medewerker. De andere pedagogisch medewerker rondt het eet-drinkmoment met de andere kinderen af. Die gaan weer vrij spelen.

4 peuters aan een ronde tafel met een ton houten blokken. De ton wordt rondgegeven en kinderen pakken op die manier om de beurt een blok (of twee). Som trekken twee kinderen tegelijk aan de ton. Dit wordt zonder ruzie zelfstandig opgelost. Twee jongens zetten 4 stoelen achter elkaar en gaan er op zitten. Ze wisselen van plek en gaan wat anders doen in de ruimte. Komen na een paar minuten beiden terug en leggen de stoelen neer op hun leuning.

Buitenspelen: er zijn ballen, driewielers, loopfietsen, auto's om zittend mee te rijden, een zandbak (dicht), een speelhuis met glijbaan (die wordt druk bezocht). De kinderen lopen, rijden en rennen buiten. Twee kinderen pakken handjes zand en leggen dat op het randje van de dichte zandbak. Interactie op de dubbele fiets; het kind voorop zegt dat een 3^e kind er niet bij mag. Na wat zinnen over en weer gaat het 3^e kind weg. Er is een apart gedeelte met kunstgras met een boom in het midden en een hek er omheen. Een dreumes loopt meerdere keren rond de boom, leunt met zijn rug tegen de muur en kijkt rond. Andere kinderen lopen rond in die ruimte en bewegen 'bollen' in een speeltoestel. Andere kinderen gaan de ruimte herhaaldelijk in en uit. De dreumes staat en kijkt. Na 6 minuten loopt hij ook door de ruimte. Hij wil op een 'bloem' klimmen die er staat, als dat niet lukt gaat hij de ruimte uit. Twee peuters volgen hem. Er is interactie tussen twee jongens op loopfietsen die lijken op een motor. Ze volgen elkaar voortdurend en zo nu en dan spreken ze routes af of herhalen dat ze een wedstrijdje doen. Een peutertweeling rijdt allebei rond op een loopfiets, zijn steeds bij elkaar in de buurt.

Na het buitenspelen aan tafel voor boterhammen en melk. De jongsten slapen nog + 1 'zieke' peuter. Na de maaltijd verschoon en plasmoment. Kinderen die 1x per dag slapen gaan naar bed. De jongsten die 2x slapen op de dag komen er uit.

Op meerdere plekken spiegels op de wand. Dat verleidt de jongsten vaak tot interactie gedurende de dag. Wanneer zij al kruipend/schuivend door de ruimte gaan en hun spiegelbeeld ontdekken blijven ze even voor de spiegel. De mimiek verandert herhaaldelijk en er worden armbewegingen gedaan voor de spiegel.

Er is een keukentje van steigerhout met als inhoud voornamelijk echte materialen. Een garde, pannen met deksel, zeef, echte plastic borden, kommen, bestek, afwasborstel. Er zijn grote plastic auto's, meerdere poppen met kleding, poppenbed, bad en doktersspul. Deze materialen leiden tot manipulerend spel en beginnend rollenspel.

Peuter en dreumes in keukentje. Dreumes roert met garde in de pan. Kijkt naar peuter. Die praat, ze benoemt handelingen. "Er moet melk in". Ze pakt een houten pak melk en 'schenkt' in de pan. De dreumes giet de 'inhoud' van de lege pan op het bord. Het spel herhaalt zich. De dreumes laat zich vertellen wat hij moet doen of doet handelingen na van de peuter.

Baby op kleed met babygym. Twee dreumesen er bij om mee te rammelen. Baby kijkt naar de dreumesen. Als er een derde dreumes bij komt vindt de pedagogisch medewerker het te vol. Dit benoemt zij en pakt een tweede babygym. Er kantelt een babygym omdat dreumesen te hard trekken. De baby wordt door de pedagogisch medewerker in de box gelegd met een eigen babygym en de dreumesen spelen op de grond met de andere babygym.

Een peuter klimt op de bank, vanaf een doos over de armleuning en laat zich van de gladde bank glijden op zijn buik. De PM'er reageert erop en geeft aan dat de doos geen goede opstap is. Het kind mag een opstapje uit de badkamer halen. Nog vier andere kinderen sluiten aan om op de bank te klimmen en er af te glijden.

Vanuit het 'Observatiemodel spel binnen, buiten, in de ruimte/speelzaal voor kinderen van 0-2/3 jaar' is opgevallen:

A) Betekenissen en motieven:

Aandachtig kijken: aankijken en rondkijken → doen de allerkleinsten, de baby's al. Ook dreumesen kijken veel rond alvorens weer ergens mee te spelen.

Plezier hebben in interacties met volwassenen en zelf initiatief nemen, zelf contact zoeken → baby's genieten zichtbaar van interactie met PM'ers. Nemen daarin ook zelf initiatief om volgende reactie van de PM'er uit te lokken.

Contact zoeken met andere kinderen: kijken, geluid maken, aanraken → de baby's doen dat vanuit de box of de wipstoel. De dreumesen op de grond kruipen naar anderen toe of spelen kiekeboe om meubel heen.

Op zoek gaan naar voorwerpen in de omgeving en die verkennen → bij de dreumesen veelvuldig gezien. Het spelen was voor hen één grote ontdekkingsstocht waarbij elk materiaal op hun weg verkent en geprobeerd werd.

Afhankelijk of het voorwerp voldoende aansprak of niet bleven de dreumesen korter of langer geboeid.

Opgaan in spel → doen alle kinderen, al is het wisselend qua tijdsduur bij de verschillende kinderen.

B) De ontwikkeling van het contactspel naar manipulerend spel en rolgebonden handelingen.

Reageert op volwassene tijdens verzorgen → niet alleen bij het verzorgen, ook bij 'speelmomenten' in de box of de wipstoel met de PM'er.

Reageert door te lachen → bijvoorbeeld wanneer de PM'er kletst tegen baby of tijdens flesgeven aankijkt.

Wil deelnemen aan contacten met de volwassene → kinderen zoeken PM'ers ook op voor contact, knuffels, een kletspraatje of bevestiging.

Er is vanuit het kind non-verbale communicatie → dreumes buiten kijkt over de rand naar binnen naar PM'er en speelt 'kiekeboe' met haar, daarbij is het plezier niet alleen van het gezicht maar van het hele lijf af te lezen.

Kind luistert naar taal van de volwassene en/of andere kinderen over object → tijdens het geven van een fles verwoordt een PM'er de handelingen die de peuters doen op het kleed voor haar. Het helpt hen verder in hun spel.

Kind maakt geluidjes, brabbelt, geeft reactie, 'antwoordt' → De dreumesen en peuters doen dit, ook baby geeft een reactie op eigen manier.

Manipulerend spelen met voorwerpen en daarmee experimenteren → veel gezien bij de baby's en dreumesen die door de ruimte kropen of liepen en alles uitprobeerden op hun weg. Baby's doen het met het speelgoed wat zij vinden in hun box of wat hen wordt aangereikt in de wipstoel.

Objecten een andere rol/betekenis geven → doos van blokken of dozen van de stapeltoren gaan bij kinderen als hoed op. Het werkt aanstekelijk als er één kind mee begint.

Doen alsof je echt iets doet → met de afwasborstel schoonmaken, met garde of lepel in de pan roeren.

Losse rolgebonden handelingen spelen naast andere kinderen → de kinderen spelen veel naast en soms met elkaar.

Meer en meer gesprekken voeren tijdens het rollenspel met andere kinderen → meerdere gesprekken tussen drie peuters, al is het onverstaanbaar.

C) *Taal-denken*

Reageren op anderen → kinderen onderling of tussen kind en PM'er.

Contact zoeken met anderen door geluiden te maken → baby en dreumes zowel onderling als naar PM'er.

D) *Brede ontwikkeling*

Zorgen voor elkaar en de omgeving → kinderen weten van wie welke knuffel is en brengen die naar het betreffende kind toe wanneer die hem ergens vergeet.

Rekening houden met de ander → kinderen wachten op elkaar, geven elkaar speelgoed.

Interesse in taal → in de vorm van geluiden nabootsen of zelf 'kletsen' tijdens spel op de grond of in de box.

Zelfredzaam worden bij persoonlijke verzorging → wordt gestimuleerd om zoveel mogelijk zelf te doen.

E) *Specifieke kennis en vaardigheden*

Grove motorische vaardigheden → zitten, kruipen, staan, lopen, rennen en klimmen voornamelijk buiten, maar ook binnen klimmen bijvoorbeeld op de bank.

Fijn motorische vaardigheden → aanpakken, overpakken, met vingers iets pakken, bouwen en construeren gebeurt met verschillende materialen herhaaldelijk hele dag.

Zintuigelijke ervaringen aangaan en ordenen → voelen aan speelgoed en materialen. Zien veel in de spiegels, hebben magische uitwerking op alle kleintjes. Proeven van hapjes eten fruit, brood en yoghurt.

Observatie Peuteropvang B

Datum: 13-10-2017
 Aantal kinderen: 15 (normaal 16, 1 ziek)
 Pedagogisch medewerkers: 2 + 1 vrijwilligster

Tot 9 uur inloop van kinderen en hun ouders. Kinderen mogen vrij spelen. Tussen ouders en pedagogisch medewerkers is kort contact en bijzonderheden worden uitgewisseld.

De kinderen spelen verspreid door de ruimte. Er speelt een kind met een trein op de grond. Een ander kind speelt met Russische matroesjka poppen op de grond. Een kind met buggy stopt en gaat meespelen met de poppen op de grond. Het in en uit elkaar halen van de poppen is een handeling die steeds herhaald wordt, evenals het draaien van het bovenste op het onderste gedeelte wanneer die op elkaar zitten.

Er puzzelt een kind aan tafel. Er zit een pedagogisch medewerker bij die dingen benoemd en vragen stelt.

Twee kinderen staan bij de houten boerderij in de vensterbank. Er liggen groene lapjes 'gras' naast. "Dan gaat de deur dicht. Kijk zo."

Aan de grote tafel speelt een kind met Duplo. Het zet losse stukken op elkaar en sorteert een paar dieren.

Twee meisjes verven staand aan op een papier op het verfbord. Vier kinderen zitten aan een kleine groepstafel met klei. Ze rollen en knippen de klei. Er zijn naast vormpjes stokken, stamper, tangetje, 'scharen' en 'messen' bij.

Twee meisjes verkleden zich. Ze trekken een verkleedjurk aan en trekken er schoenen met hoge hakken bij aan. Ze lopen er mee door de ruimte en gaan dan ieder iets anders doen met de verkleedkleden nog aan.

Twee oudsten (een jongen en een meisje) volgen elkaar op grote vrachtwagens leunend door de ruimte. Ze gaan hierbij bijvoorbeeld onder tafels door.

Aan de grote tafel spelen twee kinderen met de Duplo. Er zit een pedagogisch medewerker bij. Één kind speelt met een ijsbeer. Hij benoemt dat het een ijsbeer is en dat die van kou houdt. "Ik weet nog iemand die van kou houdt" zegt de pedagogisch medewerker. Het kind vindt de pinguïn en samen praten ze over de pinguïn.

Er spelen vier kinderen in het huis/de winkel van hout. Daar naast staat een keukentje met echte producten zoals een beslagkom. Lege dozen van pizza, ander eten, koekblik, soepblik, wasmiddel enz.

We zijn 20 minuten verder. Er zijn kinderen al 4x van activiteit gewisseld. 3 meisjes van de klei zitten er al die hele tijd en zijn nu nog volop bezig. 1 jongen zit al die tijd bij de Duplo, stopt nu wel en loopt naar de auto's.

Oudste meisje (X) pakt Duploblok en zet die erop, blok erop en die erop. Haar maatje (een jongen) zit tegenover haar. Geen interactie. Kleinere meisje schuift naast X op de bank. X kijkt naar haar en bouwt verder.

De jongen vraagt: "Waar is de walvis?". X kijkt op, er komen klanken uit haar mond, ze glimlacht en kijkt weer naar haar blokken. Ze pakt een blok met een boog van tafel en zet er een poppetje op. X glimlacht weer en bouwt snel vierkante blokken in 1 rij op elkaar. Als haar maatje weggaat kijkt ze op en bouwt ze verder. Na 1,5 minuut gaat ze ook van tafel. 10 minuten later zijn ze samen terug en zitten naast elkaar. X zoekt contact door de jongen herhaaldelijk op zijn arm te tikken en roepend geluiden te maken. Hij kijkt naar haar, zegt iets en bouwt verder.

9.40 uur. De pedagogisch medewerker geeft aan dat het bijna tijd is om op te ruimen. Ze loopt door de ruimte en laat alle kinderen een grote zandloper zien. De zandloper wordt op een centrale plek op de hoge tafel neergezet. Wanneer al het zand naar beneden is gelopen is het tijd om op te ruimen. De pedagogisch medewerkers en de vrijwilligster zingen een opruimliedje. 1 van de meisjes van de klei vindt op de grond de matroesjka poppen waar ook net een jongentje mee speelt. De poppen worden op elkaar gezet en herhaaldelijk gedraaid. Het meisje bekijkt ze minutenlang met een gefronste blik. Heen en weer lopende en opruimende kinderen of pedagogisch medewerkers trekken haar aandacht niet. Ze blijft gericht op de matroesjka poppen.

Na het opruimen gaat iedereen in de kring. Er wordt door de pedagogisch medewerkers een lied gezongen. De kinderen doen de bewegingen mee, ze zingen niet mee.

Het fruit en drinkliedje zingen op twee na alle kinderen mee. Ook de bewegingen worden daarbij gedaan. Er zijn twee hulpjes, die zitten op een stoeltje tegenover de andere kinderen op de banken. 1 deelt het fruit uit, de ander het drinken. Alle kinderen pakken 1 stuk fruit uit de bak. Dan gaat de bak bij een pedagogisch medewerker op schoot. Wanneer kinderen hun fruit op hebben lopen ze naar de pedagogisch medewerker toe om nog een stuk fruit uit de bak te pakken.

Tijdens het fruit eten in de kring wordt de aandacht getrokken door een vogelhuisje met vogeltje in de opening wat aan een houten rek aan het plafond hangt tussen bloesemtakken. Het huisje draait door de toch/wind. Kinderen wijzen en roepen, ze verwonderen zich, het werkt aanstekelijk voor anderen. De pedagogisch

medewerker daagt kinderen uit om te benoemen wat er gebeurd en waarom. Ook zelf geeft zij daarna nog extra woorden aan het gebeuren.

Meisje X mag de bekers delen. Haar wordt gevraagd een ander kind uit de kring te kiezen om haar te helpen dragen. Meisje X benaderd een ander meisje, maakt geluiden en neemt het meisje mee aan haar hand. Tijdens het stuk van de bank naar de bak met bekers heeft X een grote glimlach, huppelt en slaakt een kreetje. Samen dragen de meisjes de krat met bekers naar de kring en zetten hem daar op de grond. Om de beurt pakken ze een beker en geven ieder kind zijn eigen beker. Een liedje en klapspel voor het begin. Het klappen in de handen en op de benen doet bijna iedereen mee, met zingen doet ongeveer de helft van de kinderen mee.

Tijdens het drinken zijn de pedagogisch medewerkers en de vrijwilligster alle in interactie met de kinderen die het dichtst bij hen zitten. (er is geen interactie tussen de volwassenen onderling).

Daarna een plasmoment. Iedereen die op de wc kan gaat eerst, daarna worden kinderen met een luier geholpen. Een van de kinderen zegt; "ik ga plassen".

Daarna jas pakken. Het zelf aandoen van de jas wordt gestimuleerd. Wie klaar is pakt een boekje uit de krat tijdens het wachten. De kinderen bladeren zelf zittend op de bank door de boeken of zittend op hun knieën voor de bank met het boekje liggend op de bank. Er zijn ook kinderen die samen in een boek kijken.

Buiten zijn kinderen samen op één fiets, ze fietsen alleen of achter elkaar aan. Klimmen en klauteren op het speelhuisje en van de glijbaan glijden. Rondkijken vanaf het speelhuisje. Interactie onder en bovenop het speelhuisje tussen kinderen onderling of kiekeboe met pedagogisch medewerker. Hand in hand over het plein. Kinderen onderling of aan de hand van de pedagogisch medewerker. Kinderen spelen met een bal, vegen en stoepkrijten. Veel energie, veel beweging op het plein, groot verschil ten opzichte van de rust in de groep.

11.00 uur binnen. Zelf jassen opruimen. In drie groepen wordt een boek voorgelezen. De kinderen kiezen bij welk boek zij willen horen en gaan aan die tafel zitten. Iedere pedagogisch medewerker leest een ander boek interactief voor. Vooraf wordt gevraagd waar het boek over zal gaan. De plaatjes op de kaft worden benoemd. De kinderen luisteren en kijken geboeid in de kleine groepen. Ze reageren op de pedagogisch medewerker wanneer die iets vraagt. De pedagogisch medewerkers betrekken kinderen die afdwalen of minder actief meedoen.

11.20 uur; dansen op bijvoorbeeld K3. Kinderen klappen, springen en draaien. Ze vallen en staan weer op. Drie kinderen en een pedagogisch medewerker houden elkaars handen vast in een kring. Kinderen wiebelen met hun lijf, zwaaien met hun armen, lachen en schateren. Er zit één jongen op een bank van de kring. Hij kijkt naar de andere kinderen. Een pedagogisch medewerker gaat bij hem zitten en praat met hem. Ze geeft hem een boek en gaat weer dansen. De jongen pakt het boek op en kijkt naar het dansen. Hij gaat op het boek zitten en kijkt naar het dansen. De pedagogisch medewerker komt weer even bij hem zitten.

Na het dansen iedereen weer in de kring. Er is een doos met dieren. Één kind mag een dier pakken en over dat dier wordt een lied gezongen. (schaap → schaapje, schaapje heb je witte wol. Krokodil → krokodil op bruggetje. Kikker → de kikkertjes, de kikkertjes zijn aardig om te zien. Nijlpaard → ze kunnen zeggen wat ze willen.) tot slot; abrikoos, de deksel op de doos. Een appel en een peer, tot de volgende keer. + zwaailiedje.

11.30 uur ouders komen binnen op de groep en halen de kinderen op. Korte interactie tussen (groot-)ouders en pedagogisch medewerkers en (groot-)ouders en kinderen onderling.

Vanuit het 'Observatiemodel voor spelactiviteiten; manipulerend spel en rollenspel' is opgevallen:

A) Betekenissen en motieven

Plezier in en betrokkenheid bij het manipulerend spel en het rollenspel → de betrokkenheid is groot bij de activiteiten die de kinderen zelf kiezen.

B) De ontwikkeling van het rollenspel

Vooraf bewegend actief zijn met spel materiaal → blokken op elkaar zetten of rijden met een poppenbuggy door de ruimte.

Manipulerend spelen met voorwerpen en daarmee experimenteren → bij de materialen/gereedschappen bij de klei en met de spullen uit de keuken.

Voorwerpen een andere rol of betekenis geven → blokken in de beslagkom voor het deeg.

Zelf een rol aannemen → met verkleedkleden en hoge hakken achter het stuur van de 'auto'.

Losse rolgebonden handelingen spelen naast andere kinderen → in auto naast elkaar zitten, 1 kind draait aan het stuur, ander kind op stoel er naast met buggy. Beiden alleen met hun eigen ding bezig.

Samen met andere kinderen spelen in eenzelfde spelsituatie → bij het huisje, bij de Duplo, bij de klei, in de bouwhoek en met de matroesjka poppen.

C) *Taal-denken binnen rollenspel*

Woorden geven aan voorwerpen en aan eigen handelingen → hoor je zeer regelmatig. Veel verschil tussen woordenschat van kinderen is waar te nemen.

Voorwerpen en handelingen zelf benoemen → bijvoorbeeld bij de dieren van Duplo. Wordt wel veel door PM'ers benoemd.

D) *Brede ontwikkeling binnen rollenspel*

Zelf keuzes maken voor spelactiviteiten en zelf het initiatie nemen → er is vrije keus. Sommige kinderen moeten daar bij geholpen worden.

Met elkaar praten en 'onderhandelen' over spel → gehoord over het materiaal verdelen en over het spel, vooraf aan het spelen.

In staat om eigen wensen en verlangens in te brengen → gebeurt met enige regelmaat. Is wel eenrichtingsverkeer. Er komt vaak geen antwoord terug.

Uiting van emotionele betrokkenheid bij het spel → veel glimlachen, ingespannen observerend in verschillende situaties.

E) *Specifieke kennis en vaardigheden binnen rollenspel*

Grote motorische vaardigheden → klimmen en klauteren in huisje buiten, gooien en vangen met de ballen, rennen/huppelen/springen is buiten, rijden met fiets, auto, poppenwagen en kruiwagen.

Zichzelf en poppen aan- en uitkleden → is wel lastig voor een aantal kinderen. Kinderen worden gestimuleerd om het zelf te proberen of het zelf om hulp vragen als iets niet lukt.

Met kleine spelattributen aan de verteltafel spelen → er is geen verteltafel, wel een boerderij met dieren en gras in de vensterbank.

Geluiden en smaken herkennen → bij het drinken in de pauze, eerst ruiken en benoemen wat het is en wat heeft de ander. Daarna bewust proeven.

Hanteren van materialen, hulpmiddelen en apparaten die in het echt in het spel voorkomen → zowel de spullen uit de keuken als de materialen die bij de klei zitten.

Bijlage 8 - Mening van kinderen

Stel er komt een nieuwe school, de allerleukste school die je maar kan bedenken.

Wat ga jij doen op die school?

Daar ga ik de hele tijd spelen.
(Meisje A, 3 jaar)

Dan wil ik buiten in de speeltuin.
(Jongen B, 3 jaar)

Dan gaat ik een neppe ei maken.
(Jongen C, 3 jaar)

Dan wil ik in de huishoek. Net als mama. Met de hakkenschoenen aan.
(Meisje D, 4 jaar)

Ik wil verkleden. Met de lange jurk.
(Meisje E, 5 jaar)

Dat weet ik nog niet. Dan moet ik eerst daar zijn.
(Jongen F, 3 jaar)

Ik wil met het zand en dan modder maken.
(Meisje G, 5 jaar)

Ik wil spelletje doen met de juf.
(Meisje H, 4 jaar)

Met de barbies spelen. De hele dag.
(Meisje I, 4 jaar)

Auto pelen.
(Jongen J, 1 jaar)

Ik wil lezen. Paardenboeken lezen.
(Meisje K, 6 jaar)

Met nieuwe dingen spelen.
(Jongen L, 5 jaar)

Spelen eh... paarden.
(Meisje M, 5 jaar)

In de bouwhoek huizen bouwen.
(Jongen N, 6 jaar)

Ik wil lezen. Paardenboeken lezen.
(Meisje O, 6 jaar)

In de bouwhoek hele leuke dingen maken zoals kastelen.
(Jongen P, 6 jaar)

Ik vind alles leuk met mijn vriendjes en vriendinnetjes.
(Meisje Q, 6 jaar)

Bijlage 9 - Notulen focusgroep

Notulen focusgroep 13 september 2017

1. **Opening** – gedicht “In gedachten...”
2. **Golden circle** – start with why (Sinek, 2009)
 - Kindcentrum is een verrijking voor de kinderen
 - Is een meerwaarde voor kinderen die extra zorg nodig hebben
 - Je deelt zorgen met meerdere partijen en kan die ook eerder gezamenlijk bespreken/ met z'n allen rondom het kind
 - Het kind staat centraal
 - Meer communicatie/uitwisseling
 - Kind mag altijd zichzelf zijn en is welkom op alle plekken. (inclusief onderwijs)
 - Je vormt een groter team. Meer input. Meer kennis en vaardigheden. Verrijkt de kinderen
 - Ruimte is de derde pedagoog (Reggio Emilia), meerwaarde van zelfde thema op verschillende plaatsen
 - Meer stabiliteit en herkenning kunnen geven
 - Kennis delen over het vak en over de kinderen
 - Je moet er wel echt achter staan
 - Makkelijker voor het kind en de ouders en uiteindelijk ook voor jezelf. (ook al is het spannend voor de teams)
3. **Utopisch denken** – wat willen we voor onze jonge kinderen? Hoe zien wij het aanbod?
 - 1 gebouw
 - 1 leerlingvolgsysteem
 - 1 team vormen (vergaderingen/themaplanningen)
 - 1 logo
 - Startblokken van OGO → cursus in klein team opvang of groot gezamenlijk met kleuterleerkrachten
 - Twinkelende ogen bij nieuwsgierige en betrokken kinderen. Teruggetrokken kinderen stimuleren en ruimte geven.
 - Hetzelfde thema doen met verschillend/passend aanbod.
 - Gezamenlijke informatieavond; avond op kdv met school/leerkracht erbij, avond op school met opvang erbij.
 - 1 lokaal peuterspeelzaal in de school
 - Ouders uitnodigen (van kinderdagverblijf en peuterspeelzaal) voor themaopeningen/sluitingen
 - Bij administratie van opvang ouders al aangeven met vinkje voor school. Nog geen keuze gemaakt? Dan verder doorsturen.
 - Uitstapjes met kleuters; poppenkast, verteltafel of zingen bij elkaar
 - Verrijking voor elke partij
4. **Vragen en tips van collega's** op grote flap (Inventariseren, Categoriseren, Wat kunnen we beantwoorden? Wat nemen we mee?)
 - Vragen over meerwaarde van het kindcentrum
 - Wat doet een kindcentrum met de ontwikkeling van kinderen, wat zijn verwachte opbrengsten. Wat is de meerwaarde van tegelijkertijd thema's draaien?
 - Veel reacties over uitwisseling van leerkrachten en peuterspeelzaal/kinderdagverblijf. Op visite bij elkaar.
 - Gezamenlijke startactiviteit met peuters en kleuters en belangstellende (nieuwe) ouders als opening van een thema. Leerkrachten van school geven info aan ouders opvang bij informatie-avonden.

Peuterouders in de school nu met peuteropstap hebben al voor onze school gekozen. Ouders eerder in de school zien te krijgen.

- 0-6 Startblokken conferentie. **Startblokken cursus** voor onderbouw en opvang. **Themakoppeling voor 0-6 jaar**
 - Hoe voorkom je overlap in het aanbod bij gezamenlijke thema's? **kinderen zelf laten ontdekken, meer de natuur in** met een groep kinderen. Kan school thema's en doelen opleggen naar peuterspeelzaal, kinderdagverblijf en bso? (wij blijven ook met andere scholen werken)
5. **Ideeën voor onderwerp van de gezamenlijke thema's?** Twee thema onderwerpen afspreken en zelf op zoek gaan naar bruikbare ideeën. (meenemen volgende keer)
- **Thema kikker is jarig** (na zomervakantie). Uitgaande van een feestelijk thema ivm start kindcentrum, nav boek Max Velthuis.
 - **Thema de boerderij** (tussen voorjaars- en meivakantie). Na eerste thema tijd om te evalueren en bij te stellen voor dit gezamenlijke thema gedraaid wordt en daarna nog ruimte om te evalueren voor de zomer.
 - NB: Opletten dat bij de overdracht van het thema-aanbod wat er gemaakt gaat worden aangegeven wordt dat dit brede scala **activiteiten de bron vormt** om uit te putten. Dit zodat het voor medewerkers niet aanvoelt als moeten.
6. **Overdracht** nu in kaart brengen
Nu wordt er door peuterspeelzaal of kinderdagverblijf de overdracht ingevuld en bij goedkeuren van ouders ter kennisgeving opgestuurd naar school. Bij kinderen met extra zorg wordt op de peuterspeelzaal in overleg met ouders wel eens gevraagd of de internbegeleider van school een observatie kan doen ter kennismaking.
7. **Reflectie** – laten invullen van reflectie op mijn begeleiding op deze bijeenkomst van de werkgroep.
Top voorbereid. Goede begeleiding van discussies. Goede kennis van ontwikkeling van kinderen. je weet waar je over praat; top!
Leuk gedicht, goede uitleg, ideeën met de flap, enthousiast, goede uitwerking.
Goed dat je alle vragen van 'het team' hebt meegenomen. Goed dat je de cirkels had meegenomen en goud en roze had uitgewerkt. Goede kennis van kinderen en hun ontwikkeling.

Voorbeeld coderen:

Visie: **visie** + **samen één** + **meerwaarde gezamenlijke visie**

Aanbod: **samen één** + **thema aanbod** + **meerwaarde gezamenlijk aanbod**

Notulen focusgroep 1 november 2017

1. **Opening**

- Terugblik vorige keer
- Ter inspiratie; teksten uit boekjes *Betrokkenheid*, *Welbevinden* en *Verbondenheid* (Marcel van Herpen, 2009)
- Betrokkenheid; “het is een wens I het is een fenomeen I het is een middel I het is het ultieme kenmerk van ontwikkeling” + “Als kinderen allemaal dezelfde kip moeten knippen, kunnen ze hun ei niet kwijt”
- Welbevinden; “het is een wens I het is een fenomeen I het is een middel I het is het ultieme kenmerk van geluk” + “Niet moeten, maar ont-moeten, bepaalt een succesvol vervolg”
- Verbondenheid; “het is eens wens I het is een fenomeen I het is een middel I het is een antwoord” + “Als hij doet waar hij goed in is, doet hij niet waar ik een hekel aan heb”

2. **Thema kikker plannen volgens Horeb** → zie themaplanning “Feest met kikker”

3. **Thema boerderij plannen volgens Horeb** → zie themaplanning “Ik ben boer”

4. **Visie** – gesprek over pedagogische cirkel opvang, cirkel van Basisontwikkeling voor school en de visiecirkel zoals ontworpen voor kindcentrum aan begin traject.

5. **Wat willen we voor alle medewerkers bij ons eerste gezamenlijke thema?**

Vertrouwen krijgen in het proces (niet alleen vertrouwen hebben in de kinderen, ook vertrouwen in elkaar), warme houding, veilige omgeving, open sfeer, iedereen moet open en eerlijk zijn, de handen ineen slaan, gewoon lekker positief zijn. Kom op, je hebt de kans om zelf daar in te groeien, en jezelf te ontwikkelen. Echt wel een kans, die krijgt niet iedereen. Betrokkenheid krijgen naar elkaar toe, drempel lager. Het is een verrijking.

6. **Afsluiting** – Wat willen we voor volgende keer? + Evaluatie

Voor volgende keer; controleren en aanvullen themaplanningen. Terugblik golden circle en roze bril. Overdracht in 4D-cyclus model (Tjepkema & Verheijen, 2012)

Notulen focusgroep 17 januari 2018

1. **Opening** – spreuken van scheurkalender 'Onderwijsheden' (Claassen & Mijland, 2018)
"Als je een leerling wil verleiden tot leren moet je eerst zijn hart raken, daarna pas zijn hersenen"
"Kinderen hebben recht op grenzeloze liefde en liefdevolle begrenzing. Dan pas ontdekken ze de grenzen van hun kunnen."
"Zullen we kinderen in een hartje stoppen in plaats van in een hokje?"
2. **Samenhangend beredeneerd aanbod** – themaplanningen daaraan meten en in duo's aanvullen waar nodig.

Basisontwikkeling voor peuters en de onderbouw: peuters en jonge kleuters zijn vooral bewegend en manipulerend bezig. Ze verbinden woorden aan voorwerpen en handelingen. Gaandeweg het spelen en handelen krijgen voorwerpen in het spel een bepaalde culturele betekenis (zand wordt zout voor de soep). Zo komt eenvoudig rollenspel tot ontwikkeling. Met hulp van een volwassene worden handelingen verbonden aan een bepaalde rol, die een naam krijgt ('moeder' 'brandweerman') Manipuleren gaat over in rolgebonden handelingen. Daarna echt thematisch rollenspel.

Is er ruimte voor de 3 B's? 1) betekenisvolle activiteiten 2) Bemiddelen (krijgt pm'er of Ik de kans om mee te doen, aan de praat te komen) 3) brede bedoelingen

Thema's 'Ik ben kikker' en 'Ik ben boer' besproken in duo's en gezamenlijk geconcludeerd dat het een ruime en goede opzet is. Hier zou iedere collega mee uit de voeten moeten kunnen. Wel nuttig om het aanbod gezamenlijk met collega's te bespreken en aan te geven dat ieder vrij is zijn/haar eigen invulling er aan te geven. We bieden een breed aanbod, maar het staat niet vast, niet alles wat er in de themaplanning staat moet zo worden uitgevoerd. Eigen aanvullingen en invulling is ook goed. Belangrijk dat ieder in het thema bij zichzelf blijft, werken vanuit je eigen 'ik'.

Wat doen wij nu al? Nu werken we bij de opvang en peuterspeelzaal wel eens met een themahoek of voor een bepaalde tijd. School heeft altijd een themahoek. We bespreken de mogelijkheden om themahoeken altijd in te kunnen zetten bij de opvang en peuterspeelzaal. Met eenvoudige en verschillende oplossingen is dit te realiseren.

3. **Golden circle en roze bril** – terugpakken; wat willen we alle collega's straks vertellen of meegeven?

Algemeen:

-1 gebouw, 1 team, 1 leerlingvolgsysteem

- kind centraal, kennis delen (zowel over het vak als over kinderen) en zorgen delen

Roze bril: 'als je het vertrouwen en de nieuwsgierigheid van de kinderen kunt winnen, dan kan je daarmee aan de slag'.

Golden circle: aller belangrijkste: hetzelfde thema doen met een verschillend en passend aanbod met daarbij twinkkelende ogen bij nieuwsgierige en betrokken kinderen.

Daarbij:

- Het is een verrijking voor elke partij.
- Ouders uitnodigen bij themaopening of –sluiting van kinderdagverblijf, peuterspeelzaal of school.
- Uitstapjes met de kinderen; poppenkast, verteltafel of zingen bij elkaar.

4. **Overdracht** - Hoe zien wij de overdracht van kinderen binnen het kindcentrum voor ons?
- 1) Discovery: benoem wat nu goed is → wederzijds contact via Peuteropstap. Voelt voor mensen van Peuteropstap al als elkaars directe collega's. Nu ook prettig dat collega's van peuterspeelzaal kwaliteitsondersteuner van school vragen om kind met extra zorg te observeren op de speelzaal en/of uitnodigen voor warme overdracht na schooltijd.
- 2) Dream: stel je voor wat het ideaal zou kunnen zijn →
- Observatie op door kwaliteitsondersteuner op alle groepen (zowel groepen onderbouw als kinderdagverblijf als peuterspeelzaal).
 - Samen activiteiten bedenken om eventuele zorgleerlingen verder te helpen. (bijvoorbeeld; over een half jaar moet het kind ... bereikt hebben. Groepen sturen.)
 - Coachingspersoon vanuit opvang samenwerken met kwaliteitsondersteuner school.
 - Beter contact tussen school en collega's van opvang. Met heldere afspraken.
 - Alle kinderen een warme overdracht. (mentor opvang neemt contact op met school)
 - Mentor van opvang vraagt ouders naar de schoolkeuze. En is het kind al toe aan peuteropstap? Zo ja, dan start bij peuteropstap. Observatie van kinderen die bijna naar school gaan kan bij de peuteropstap en/of op kinderdagverblijf omdat dit in een veilige omgeving is. Bij de overdracht een lijst vanuit peuteropstap en kinderdagverblijf/spelzaal met wat het kind al kan.
- Aanwezig bij warme overdracht: ouders, kwaliteitsondersteuner en opvang.
- 3) Destiny: zoek uit wat het zou moeten zijn → dit doet Lio nu in haar onderzoek.
- 4) Design: creëer wat het wordt → doen we nav terugkoppeling vanuit stuurgroep en beide teams.
5. **Afspraken** – Wat spreken we af voor volgende keer? Wie doet wat?
- Navragen bij procesbegeleider; hoelang duurt de presentatie op 14 maart en waar is het?
- Nadenken voor volgende keer over de presentatie. Eerste ideeën; starten met tegeltjes van 'Onwijnsheden'. Samenvatten van ons proces tot nu toe met beelden er bij. Collega's visueel enthousiast maken. Themahoeken noemen. Blanco tegel of spiegel: wondervraag stellen/ zelf door roze bril laten kijken → wat neem ik mee of wat breng ik mee in het IKC?
- Evaluatie** – verslag doorsturen van vorige keer. Overleg is goed voorbereid, leuke start met onwijnsheden, fijn uitgewerkte beschrijving, goed op tijd.

Notulen focusgroep 7 maart 2018

1. **Opening** – Gedicht 'Spelen is ... leren' (vrij vertaald uit Engels)
 Spelen is... ontdekken, praten, denken, proberen, voorstellen, dagdromen, uitvinden, risico's nemen, geven, delen, keuzes maken, werken, relaxen, uitdagen, beurt nemen, pauzeren, rennen, doorgaan, springen, gillen, fluisteren, zingen, vrienden maken, jezelf zijn, iemand anders zijn, rollenspel, acteren, zorgen, onderhandelen, lezen, schrijven, tellen, meten, uitproberen, voelen, leiden, volgen, probleem oplossen, verhaal vertellen, bouwen, lachen... leren.
2. **4D-bloem voor visie op het jonge kind** – invullen (samenvatting van ons werk, helpt belangrijke dingen voor presentatie)
 - 1) Discovery: benoem wat nu goed is → kinderen zelf laten ontdekken, beleven. Kinderen leren van volwassenen en elkaar door naspelen en samen ontdekken. Betekenisverlening (intrinsieke motivatie)
 - 2) Dream: stel je voor wat het ideaal zou kunnen zijn → meenemen wat goed is van discovery + samen zorg delen, samen plannen, samen evalueren. Kennis delen. Samen ontdekken als 1 team. Samen één om het kind heen.
 - 3) Destiny: zoek uit wat het zou moeten zijn → openheid naar elkaar. Visie en kijk op kind blijven gelijk. Je gaat op andere manier om kind heenwerken. Kinderen merken er niet zoveel van, volwassenen meer. Kijken hoe elkaar ontmoeten.
 - 4) Design: creëer wat het wordt → geborgenheid en veiligheid zowel emotioneel als fysiek. Duidelijke regels en structuur bieden. Kinderen niet in hokjes maar in hartjes plaatsen. Balans tussen aanbod en eigenheid van een kind.
3. **4D-bloem voor gezamenlijk aanbod** – invullen
 - 1) Discovery: benoem wat nu goed is → werken met thema's. OGO. Uk en Puk. Kiva, Horeb.
 - 2) Dream: stel je voor wat het ideaal zou kunnen zijn → elkaar bezoeken en ontmoeten. Gezamenlijke thema's vanuit gezamenlijke voorbereiding + overleg tussendoor en evaluatie achteraf.
 - 3) Destiny: zoek uit wat het zou moeten zijn → thema kikker, thema boerderij. Pak daaruit wat bij je past. Groepen opvang in hoofdgebouw school.
 - 4) Design: creëer wat het wordt → wordt verwerkt nav feedback medewerkers na presentatie.
4. **Presentatie volgende week** – brainstorm, plannen en afspreken
 Moet inspirerend zijn. Iets met tegeltjes omdat we tijdens focusgroep veel in 'tegeltjeswijsheden' gesproken hebben. We zoeken allen naar foto's van kinderen passend bij inspirerende teksten. Visie wordt toegelicht + terugkomen op teaminbreng. Allen afgesproken spullen verzamelen om thematafels in te richten bij de themaplanningen. Om 12 uur aanwezig voor het klaarzetten van de thematafels en de presentatie.

Bijlage 10 - Transcripties focusgroep

Focusgroep 1 november 2017

PM1: als je ze zelf hun gang laat gaan dan zijn ze nog langer en nog leuker bezig, maar dat duurt alleen zo lang. Want je hebt dan de volgende tree of het volgende werkje of volgende dingetje wat je moet doen.

LK1: voel jij de rust, zeg maar, om te wachten tot kinderen dat zelf gedaan hebben of voel je druk omdat je denkt ja, maar ik moet ook nog dit en morgen moeten ze dat?

PM1: ja, vaak is dat wel zo ja. Omdat je dan, nou ja, sowieso moet je zoveel doen en zoveel kunnen eh afvinken of ze het wel of niet eh beheersen.

LK1: dat doen jullie dus eigenlijk ook? Dat vinden wij op school eigenlijk dat we dat veel doen maar dat doen jullie ook.

PM1: ja, dat begint al bij ons.

LK1: ja

PM1: ja. Dat is wel jammer.

LK1: zowel op de opvang als bij de peuterspeelzaal of zit daar nog verschil tussen?

PM1: nou, op opvang heb je gewoon ook veel meer eh verzorgende taken voor de jonge kinderen voor de jongste kinderen.

PM2: je houdt het gewoon heel erg bij he per activiteit. Bijvoorbeeld dan pak je de klei, en dan dan ben je aan het observeren en doen, oké, hu hu hu. En vervolgens moet je een fles geven of er valt iemand, dus je bent continu... Je hebt echt heel veel eh ja flistmomenten. Ja, ja, ja, ja en dan maak je de observatie en dan denk je hm, ik twijfel even. Dan ga je dat even extra apart nemen. Nee hoor. (gelach) Soms wel gekstekend, waar zit Puk?

PM1: het kost wel weer zoveel tijd.

PM2: Zit Puk boven of onder? Of dan eh kiezen XX en ik bewust voor eh als we aan tafel zitten met alle kinderen tijdens het fruit eten. Van 'O jongens, waar zit Puk? Eh eh eh ja 'Pim' wil jij het zeggen? Ik noem maar even een naam hoor. En dan eh spelenderwijs heel erg zo eh ja. Dan kan je hem weer afvinken ja. Hij kan tellen tot tien, jaaaa.

PM1: zo is het ja.

PM2: en bij zo'n observatie. Je observeert elke dag natuurlijk. Maar eh ja.

PM1: de peuterspeelzaal heeft natuurlijk ook wel eh.. Die heeft nog meer.

LK1: dat is mijn gevoel. Is dat ook zo?

PM1: ja

LK2: die hebben ook die peutersestafette ook nog.

PM1: ja peuter estafette

LK2: die is ook wel groot vind ik.

PM2: die hebben wij ook nog de peuterestafette.

PM1: en ook nog eh VVE kinderen.

LK1: ja

PM1: en daar moet je wel weer al die rapporten naar het gemeente sturen. Dan moet je je verantwoorden wat je met die kinderen hebt gedaan dus. Die hebben nog meer, ja al die collega's op het peuterspeelzaal die zijn in principe kwart voor twaalf kindloos. Maar ze zijn tot half 2, kwart voor 2, 2 uur nog bezig.

LK1: zo, met administratie?

PM1: ja. Om dat alles dan weer af te maken, af te vinken eh...

PM2: maar dat heb ik nooit gedaan. Ik heb ook wel soortement van VVEkindje gehad die eh. Nee die ging toch eh uiteindelijk wel naar peuterspeelzaal.

PM1: ja, peuterspeelzaal, die VVE kinderen, die worden...

PM2: want wij hoeven dat toch niet voor het kdv?

PM1: nee

PM2: nee, dat is echt voor de peuterspeelzaal die dat eh.

PM1: die krijgen dan gewoon bepaalde subsidiegeld. Dan zorgt de gemeente daarvoor. En ze krijgen en inspectie vanuit de gemeente daarvoor en ze moeten het gewoon verantwoorden aan het eind van de rit als de kindje weer gaat en dan he wat hebben we allemaal mee gedaan en tussendoor worden ze ook nog gecheckt.

LK2: zo.

PM1: dus dat is. Dat is echt heftig.

PM2: ik ben wel voor minder eh...(maakt gebaren)

LK1: minder administratie

LK2: het is zo zonde

PM2: ja, kijk ik ben er voor de kinderen he. En ik weet dat is ook belangrijk, een kind heel goed in schema hebben. Van wat kan ie wel, wat kan ie niet, wat eh waar moeten we extra mee stimuleren. Ja, ik vind ooh...

LK1: zo doen wij dat eigenlijk ook.

LK2: ja, op school.

PM1: ik heb eh mijn buurvrouw. Mijn achterbuurvrouw is dan leerkracht enne ze zegt, ze zit gewoon in groep 1/2, en ze zegt ik mis zo verschrikkelijk om gewoon met die meiden of met die jongens in de poppenhoek te gaan zitten en even kijken en he.

LK1: maar weet je hoeveel je dan ziet?

PM1: ja, maar ze zegt doordat zooo een berg van afvinkwerk en bolletjes invullen op mij zit te wachten zegt ze ik doe het gewoon veels te weinig. Dat is iets wat er gewoon eh.

LK 1: ja

PM2: dat is ook wel met je collega afstemmen.

LK1 en 2 in koor: een leerkracht is maar alleen. (gelach)

PM1: en ze werkt 2 dagen of 3 dagen en dan is er een ander 2 of 3 dagen.

LK1: en dan wil je in die 2 dagen wel zien wat je normaal in 5 dagen zag.

LK2 + PM1: jaaaa

PM2: wij kunnen ook zeggen he, nou X ik doe effe nu met 5 peuters effe een eh activiteit.

LK1 ja

PM2: als jij voor de rest, eh dat klinkt een beetje stom, maar de rest effe bezighoudt.

LK1: nee, maar

PM2: dan ben ik echt effe met dat clubje bezig en dan en kan je ze echt even...

LK1: maar dat is ook heel prettig.

PM2: en dan moet je wel echt inplannen, dat moet je echt wel gewoon doen en zeggen, eh .

LK1: plannen jullie dat vaak wel in? Zoals...

PM2: we gaan dat nu wel meer doen. Eh ik ging vorige keer eh cakejes maken. En X zei, het was zo leuk, want ik zie gewoon hoe ze reageren en wat ik dan op dat moment eventjes niet zie dat ziet zij dan wel weer. Omdat ja, je moet toch water en eh roeren en...

LK2: foto's maken...

PM2: gelach, ja want ouders vinden dat ook leuk om te zien. Je kan het opschrijven, maar ja...

PM1: wat ook wel vaak is, als je een groep van eh 3 baby's hebt en dan 3 dreumes en dan heb je nog 6 peuters, nou dan lukt het gewoon niet.

LK1: nee

PM1: ook al neem je die 6 peuters apart, want 1 iemand kan niet voor 3 baby's en 3 dreumes tegelijkertijd zorgen. Dat is gewoon echt onmogelijk.

PM2: en dan schieten echt die eh eh extra activiteiten er bij in. Je doet dan wel andere dingen op zo'n dag. Maar het lukt dan niet.

LK1: nee, dat snap ik.

PM2: want ja, ja het is gewoon pittig.

LK1: ja

PM2: lacht

LK1: en bij jullie? Iemand spreekt jullie daarop aan? Worden jullie gecontroleerd op wat jullie, wat je kinderen aanbied of hoe ver ze zijn of eh..

PM1: nou als je ehm observatie hebt gedaan dan gaat ie naar de leidinggevende. Die moet het eh, die leest het door zeg maar en die gaat ook alles opmerkingen enzo

LK1: mmm

PM1: zo dan schrijft ze als dat nodig is. Ennem bij iedere observatie die zij leest moet zij een samenvatting maken van de groep. Dan krijg je zo'n groepsbeeld van wat voor groep kinderen heb jij dan op zo'n moment en wat voor soort activiteiten moet je dan aanbieden of... kijk ik heb bij de eh, bij de bso heb ik vaak, ik heb heel veel meiden, die heel veel meiden dingen doen. Waardoor, omdat je de hele tijd daarmee bezig bent, vergeet je die jongens, want die zijn en druk en... die die die moeten zich ergens mee bezig houden die worden niet begeleid

en dan krijg je dan dat die jongens druk zijn. En dat is dan wel weer iedere keer naar jezelf kijken, o ja, wat voor groep heb ik nou weer voor me, hoe moet ik ze eh bezighouden, wat moet ik aanbieden. En dat is ook precies hetzelfde op het kinderdagverblijf, wel op een eh

LK1: ander niveau natuurlijk

PM1: ander niveau. Maar zo werkt het zeg maar eh

PM2: ja wij doen ook eh 1x in de eh bij elke vergadering maken wij dan ook van een kind eh van hoe het gaat met een kind, zijn er bijzonderheden en eh waar gaan we nu op letten.

LK1: ja

PM2: dus elke keer kijken we, o, we gaan eh eh eh pietje eh wat moeilijkere activiteiten aanbieden. We gaan wat vaker Loco met hem doen. (LK1: mmm) we gaan nu het stimuleren van eh eh zelfstandig uitkleden. (Lk1: ja) Dus dat noteren wij dan allemaal, bespreken we. Ik alleen met X, we bespreken het op de groep met wie je dan werkt. Enne dan heb je ook, eh dan lees je dat allemaal terug en dan denk je 'o ja, ja' dat kan ga gaat nu ook goed (LK1: ja) Dan heb je een kind zo helder op je...

LK1: en dan krijg je een mooie tijdlijn waarschijnlijk dan ook zeker?

PM2: ja, dan lees je het af en toe terug en dan denk je ooo grappig, o ja, toen zat hij in dat moment weet je, (LK1: ja) Want heel veel dingen vergeet je..

PM1: ja maar ook door de drukte gewoon. Dan vergeet je.

LK1: dat is natuurlijk ook zo

PM1: van het moment. En dat is zo zonde. Maar net wat je zegt, als je dan in je popgroep zit, dan zie je en dan maak je zooveel mee.

PM2: ja, alleen al als je met een baby op de grond zit om de fles te geven en je kijkt.

LK1 en PM1: ja

PM2: want vaak als je mee wil spelen, wat doen ze... lopen ze allemaal van je weg. Want dan hebben ze ble pff, (lacht) doe. Of dan ga je meezingen, bleh, meezingen huh? Okeeeee

LK2: in de auto hoor ik wat anders hoor. (gelach)

PM2: dat is zo leuk, dan hop. Ik hou mijn mond wel. En dan ...

LK1: voor welbevinden vond ik deze ook heel mooi: "niet moeten maar ontmoeten bepaald een succesvol vervolg". Ik dacht nou zeker met ook op het kindcentrum is dat wel een hele mooie uitspraak zeker omdat we, zeker omdat je zag wat er door het team ook op de flappen gezet werd zeg maar over en weer dat ze graag bij elkaar willen kijken. He, veel meer dingen samen kunnen doen, daar zit ook de kracht voor he zeker voor dat jonge kind strakjes eh dat je dat stukje voorschool echt meer gaat integreren zeg maar met elkaar.

PM2: goed gaat verbinden.

LK1: dat je echt met elkaar verbindingen kunt leggen. Dat je inderdaad met baby's kunt gaan spelen of dat je op visite kunt komen en je kunt kijken naar een poppenkastvoorstelling of iets anders wat eh peuters gedaan hebben of ingestudeerd. Dan denk ik dat is toch gewoon hoe het kan.

PM1+2+LK2: ja

PM2: dit zeg ik echt zo vaak, maar dit erbij, ja, die maakt hem af.

LK2: ja, ha ha

PM2: Ja echt, ik zeg altijd niets moeten, je moet niet. Gewoon, het komt, het komt wel.

LK2: het komt vanzelf, ja.

PM1: heel mooi.

LK1: hij is mooi he. En die verbondenheid eh dat heeft daar natuurlijk ook mee te maken. Maar als hij, hij is ondersteboven voor LK2. "als hij doet waar hij goed in is, dan doet hij niet waar ik een hekel aan heb".

LK2: zo. Dat is waar. Als je dat kind dat laat doen waar hij nou goed in is of waar zijn interesse ligt of... dan heb je geen kind aan ze.

LK1: O, je hebt HOREB gebruikt LK2.

LK2: ja.

LK1: nou, das mooi. Ga jij vast roepen. Ik heb hem ook bij me. Laten we even beginnen met kikker. Die zat geloof ik het eerste in de tijdlijn.

Focusgroep 17 januari 2018

LK1: nou gezellig dat we allemaal weer bij elkaar zijn

PM2: zeker weten.

LK1: ik heb uhm om mee te beginnen een spreukje vanuit de Onderwijsheden, een scheurkalender.

PM2: ooo, leuk

LK1: als je een leerling wil verleiden tot het leren moet je eerst zijn hart raken en dan pas zijn hersenen.

LK2: lacht

LK1: kinderen hebben recht op grenzeloze liefde en liefdevolle begrenzing, dan pas ontdekken ze de grenzen van hun kunnen.

PM1: dat klopt helemaal.

LK1: ja he? En dan nog de laatste; zullen we kinderen in een hartje stoppen in plaats van in een hokje?

PM2: zeker weten.

LK2: zo, die helemaal.

LK1: nou heb ik er nog 200, maar die moeten we dan een andere keer eh...

(gelach)

PM1: ja eh

PM2: elke keer he

LK1: ja elke keer.

PM1: we kunnen al gelijk een paar daarvan eh gebruiken bij het eh het eh 1^e bijeenkomst met, met elkaar. Als je gewoon drie van die dingen zegt eh.

LK1: ja, eigenlijk wel. Ja, jij bedoelt strakjes met de eh

PM1: nou, met z'n allen

LK1: ja, met z'n allen weer. Ja, ja, dat is ook wel, dat stond ook op de planning, dat is nu wel goed om even te kijken.

PM1: ja

LK1: wat willen we zeggen dan? Wat gaan we eh... maar we gaan eerst even naar het samenhangend en beredeneerd aanbod. Dat is wat we eh, dat zijn de thema's, die heb ik hier ook. Dat is wel handig dan kunnen we samen kijken.

LK2: ja.

LK1: ik heb de laatste versie LK2, die jij nog had aangevuld.

LK2: ja.

LK1: dat is wel eh. Ik heb opgezocht wat er in het boek van basisontwikkeling staat over een samenhangend en beredeneerd aanbod, ongeveer.

PM2: ja

LK1: En ze zeggen dat peuters en kleuters eh die zijn in eerste instantie, die zijn vooral bewegend en manipulerend bezig. Ze verbinden dan woorden aan voorwerpen en handelingen. Dus ze gaan dingen benoemen; de pan, de, de stok of eh schenken.

PM1+LK2: ja

LK1: En eh gaandeweg gaat dat spelen over in eh en krijgen die voorwerpen in het spel een bepaalde culturele betekenis. Als bijvoorbeeld je kunt zand gebruiken he als zout voor je soep.

PM1+2: ja

LK1: Dus dan ga je iets gebruiken voor iets anders. En zo komt langzaam ook het eenvoudig rollenspel tot ontwikkeling en met behulp van een volwassene worden dan die handelingen verbonden aan een bepaalde rol, die dan ook door die volwassene een naam krijgt. Je bent de 'moeder' of de 'brandweerman' of de 'winkeljuffrouw' of de 'dokter'. En dan gaat dat manipuleren, dat proberen met al die spulletjes, dat gaat echt over tot rolgebonden handelingen en het taalgebruik wat daarbij hoort in zo'n rol als je dokter bent.

PM1: ja

LK1: ehm dan zijn 3B's heel erg belangrijk. Betekenisvolle activiteiten, dus dingen die wij opschrijven moeten echt betekenis hebben voor die kinderen passen bij dat thema, maar ook bij het kind, dat ze daardoor he intrinsiek gemotiveerd zijn om er mee aan de slag te gaan. Je moet kunnen bemiddelen, dus als pedagogisch medewerker of als leerkracht heb je de kans om mee te doen en met kinderen aan de praat te komen om te kijken van wat kunnen ze nou en waar kan ik ze mee verder helpen? En zodat je die brede bedoelingen dan kan inzetten, dat is die derde B. En daar hebben we vorige keer naar gekeken om ze bij de eh, bij de eh eh bedoelingen ook in te zetten, te brengen.

LK2: Ja

LK1: die brede bedoelingen. Mijn vraag is nu om eventjes te kijken naar die **beide thema's** eh laten we dat even in setjes doen zeg maar om te kijken van zit dat er nou in, zitten er genoeg dingen in voor kinderen van welke leeftijd dan ook om die **verschillende stappen van dat spel** te doorlopen en om eh eh heeft het thema echt **betekenis** voor die kinderen, want we zeiden natuurlijk wel van he net als bij de dieren, het, eh dieren spreken kinderen aan, zeker hele jonge kinderen, maar goed hoe gaan we al die kinderen nou echt enthousiast krijgen voor dit thema? Hoe eh zit dat er genoeg in? Dat wil ik eigenlijk eventjes bekijken.

PM2; even kijken hoor, wat zei je nou?... **betekenis**

LK2: **betekenisvol, bemiddelen en brede bedoelingen**

PM1: zou jij mij deze kunnen doormailen?

LK1: ja

LK2: **brede bedoelingen**

PM1: waar heb je het opgezocht? Bij welke eh of is dat iets van de school eh?

LK1: dit is eh uit dit boek

PM1: oh oke

LK1: **basisontwikkeling** voor peuters en de onderbouw

PM2: ooo oke.

PM1: dat is wel een mooie. Ja, daarmee kan je echt wel goed aan elkaar ehm

LK1: ja, en ik heb ook nog de **Startblokkenboeken** tegenwoordig, dat zijn, dat is helemaal voor de...

LK2: o, ja ben jij trouwens nog naar die cursus geweest?

LK1: tuurlijk ben ik geweest

LK2: Ja. Was het leuk?

LK1; ik vond het echt heel interessant. Ja dat was echt eh. (zacht) zo, ik heb het nu al warm

PM2: hi hi, gelukkig. (gelach)

LK1: even een raam open zetten anders zitten we straks helemaal... zo.

PM2: is dat niet zo'n soort boekje die wij hebben in het eh... nee, dat is anders. Dat boek, of heeft dat er wel mee te maken? Het is zo'n soort blauw boek, je hebt hem voor de... voor het kindcentrum

PM1: **pedagogische kader**?

PM2; bedoel ik dat boek? ja, volgens mij wel, ja die. Lijkt dat er misschien ook eh

PM1: nee, ik denk dat dit veel meer op eh.

PM2: ja, maar dat je het een beetje kan vergelijken met...

PM1: ik denk dat deze meer **verbintenis legt tussen** (PM2: ja) eh tussen echt **de peuter en de kleuter** of **doorgaande lijn** meer eh.

PM2; ja, deze boeken samen.

PM1: ja

LK1: ja, en de eh **de visie op jonge kinderen**, die komt wel redelijk overeen zeg maar.

LK2+ PM1+PM2: ja, ja...jaa

LK1: want er zijn nog steeds mensen die daar iets anders over denken, maar zij gaan ook niet uit van het hele schoolse zeg maar. Binnen eh de **basisontwikkeling** is ook echt **spel de leidende activiteit** zeg maar, daar vanuit begint alles.

PM1: Ja, **door spelen ga je leren**. Eerst **moet je leren spelen, wil je verder eh kunnen** eh

LK1: ja, ja, en zo **jong als een kind is, dat begint te spelen** zeg maar.

PM1: ja

LK1; **dan pas leer** het dingen.

PM2: tenzij ouders het heel veel op schoot houden. En wij zeggen...

LK1: ja, dat zien jullie waarschijnlijk ook wel eens

PM2: dat zien wij ook wel eens

LK1: ja, ja

PM2: en dan moet je juist aangeven, neeee, ha ha, **probeer het toch los te laten**.

(gepraat door elkaar)

PM1: jij hebt dit echt, je hebt het hieruit gehaald of heb je zelf die samenstelling gemaakt?

LK1; ehm

PM1; of een samenvatting?

LK1: uhm, nee, deze, dit is gewoon zoals het daar in staat.

PM1: ooo, oke. Ja. Okee.

LK1: ja? Dan mail ik hem even naar jou door.

PM1: ja, graag.

PM2: ook heel graag naar mij.

LK1: ja, naar iedereen, dan doe ik het gewoon naar iedereen. Ja tuurlijk, tuurlijk nee, geen probleem.

LK2: ja, o, want ik vind dat ook altijd wel interessant.

LK1: kijk ik zou hier nog veel meer uit kunnen halen, maar ik dacht wat is nou hieruit het belangrijkste

LK2: ja

LK1: om naar even naar **die thema's** te kijken. Want het zou fijn zijn als we ze vandaag een soort kunnen aftikken.

LK2+PM2: ja.

LK1: dat we weten, nou dit is zoals we het ook eh **met collega's kunnen gaan meegeven** strakjes.

PM1: ja.... Ja

(Er wordt in tweetallen gekeken naar de thema's en door elkaar gepraat...)

LK1: even kijken hoor had jij hier nog iets op aan te vullen? Want je had deze ook gezien he?

LK2: ja had ik gezien. En deze hadden we hier samen al helemaal gemaakt toch?

LK1: ja, we waren al heel ver. Toen heb ik nog wel die briefjes ehh die jullie hadden, die zijn nog wel toegevoegd zeg maar, wat we nog niet besproken hadden heb ik eh er bij gezet. En jouw eh...

LK2: dit lijkt natuurlijk op zoals we het op school altijd doen. Maar volgens mij werken zij ook wel gewoon echt een beetje zo.

LK1: of zou het te...

PM1: nou het is in inne, wat ik er gewoon hiervan zie van die eh van de bedoelingen en zo, is het, in **de kern is het wel hetzelfde**. En natuurlijk jullie bouwen het net iets anders uit of op

LK2: hm mm

PM1: ook en in inne eh de woorden

LK1: ja

PM1: jullie gaan natuurlijk wel veel meer in dat schoolse uitleggen he wat je ermee bedoelt maar in inne **in de kern doen wij het ook op die manier**.

LK2: ja, wij doen het ook, als we **samen een themaplanning** doen. Doen we het meestal ook altijd zo.

LK1+PM1: ja..ja

LK2: en dan schrijven we het ook gewoon even erachter en dan, weet je tuurlijk **geeft iedereen zijn eigen draai eraan**.

PM1+PM2: jaaa

PM2: jaa, wij hebben ook bolletjes, met die cirkels.

PM1: en dat is ook logisch en dan ehm wat je ook doet, **je kan op papier één verhaal hebben, maar je neemt altijd jezelf mee**

LK2: ja

PM1: en doe je toch he,

LK2: ja, want de dinsdaggroep

LK1: ja, dat is bij ons bij iedere klas natuurlijk ook zo.

LK2: wij hebben natuurlijk op dinsdag en dan draaien we op donderdag bijna hetzelfde maar dan, maar iedereen doet toch iets anders.

PM2: tuurlijk, je bent toch eh

LK1: dat is wat jij zegt, je neemt jezelf mee. Ook, we hadden natuurlijk op een gegeven moment zo'n periode zes verschillende kleutergroepen dan zie je dat natuurlijk ook en nu heb je er drie, dan is het ook anders. Maar de **onderliggende basis is hetzelfde** zeg maar eh..

LK2+PM2: ja

LK1: want als jullie **de thema's plannen** dan is het dan ook echt dat je uit **de cirkel**, deze cirkel, ehm.

PM2: niet echt altijd.

LK1: echt nog dingen er uit haalt die je bewust weer ergens anders neerzet?

PM2: niet bewust, nee, ik heb eh toen op de NSO deden we dat wel heel erg bewust. Daar waren we echt met die **cirkel** bezig, maar nu hier eigenlijk niet want dan ben je echt eh bezig met nou eh.. het thema is winter, wat ga je doen voor activiteiten he

LK1: ja

PM2: en waarom, dan neem ik altijd gelijk mee waarom, wat is de reden, **niet knutselen om het knutselen**, nee maar... he

LK1: ja
 PM2: dieper der op in gaan eehhhh dat je heel, hele verhaallijn hebt.
 LK1: hm m... ja
 PM2: maar, die eh h niet bewust.
 PM1: ja (
 LK1: ja dat klopt
 PM2: zit onbewust
 LK1: dat ligt daaronder natuurlijk
 PM2: het ligt daaronder, je doet continu, want ja, he om heel eerlijk te zijn ik ben niet dagelijks met die cirkel bezig maar het zit al...
 PM1: je bent er wel bezig mee
 PM2: jaaa, maar het is niet bewust.
 LK2: ja
 PM2: ja, sorry, niet bewust
 PM1: bekwaam (gelach)
 PM2: nee ha ha, bekwaam ben je wel maar...
 PM1: je doet het wel, maar ja
 PM2: ja, en je moet die cirkel weer een even ehhh...
 LK1: ja, en het verschil dus tussen deze cirkel is en de cirkel vanuit Horeb zoals wij hem gebruiken is dat daar echt de leerdoelen voor de kinderen in staan en dit meer eh eh pedagogische houding van jullie als ehh
 LK2+ PM1+PM2: ja...ja
 LK1: Als mens is zeg maar.
 PM2: ja.
 LK1: en dat zijn twee verschillende dingen.
 PM2: en dit is ook qua leeftijd he, want bij de NSO ehh... gebruik je 'm eigenlijk bij wijze van meer dan... omdat je, omdat je ook kinderen erbij kan betrekken van jongens wat ehhh...
 LK1: wat is belangrijk?
 PM2: ja. Tenminste, ... het zit nog zo in mij die NSO.(lacht)
 PM1: dan ga je ook wel op die manier ga je ook wel werken natuurlijk.
 LK2: ja
 PM1: en op het kinderdagverblijf is het gewoon, je begint met de basis, met de veiligheid
 LK1: ja
 PM1: en eh dan het kind centraal, en dan gaan wij om het kind heen om eh.. eh ideale omgeving te maken voor het beste ontwikkeling voor een kind
 LK1+LK2: ja
 PM1: en daarin pas je je thema's en je activiteiten, je probeert gewoon alle leeftijden aan bod te krijgen.
 LK2: ja en dat aanpassen gebeurt natuurlijk ook wel aan de kinderen, want als ze bijvoorbeeld eh iemand met een inbreng komt
 LK1: hm m
 LK2: daar wordt natuurlijk, het is natuurlijk, al die klassen zijn ook verschillend, wat jij net ook zei.
 LK1: ja
 LK2: want als iemand dan weer met een ballon komt, weet ik veel of eh
 PM2: dat is...dan speel je daar weer op in
 LK2: eh dan speel je daar op in.
 PM2: ja... ja. Dan heb je een dagje geen winter, maar dan heb je gewoon een dagje weer over baby's. (lacht)

Voorbeeld coderen:

Visie: visie + samen één + meerwaarde gezamenlijke visie

Aanbod: samen één + thema aanbod + meerwaarde gezamenlijk aanbod

NB: Deze transcripties zijn steeds 10 minuten van bijeenkomsten van 2 uur.

Focusgroep 7 maart 2018

LK1: ik zet hem weer aan, voor de laatste keer.

PM2: o, je neemt het op?

PM1: dat heeft ze hiervoor ook gedaan hoor.

LK1: en ik typ het nog uit ook. Wil je weten hoeveel pagina's dat is als je dit uittipt? 50.

PM1: daar heeft ze gewoon heerlijk haar voorjaarsvakantie, de hele tijd, met heel veel genot en plezier...

PM2: neeee.

LK2: ja, echt.

LK1: dus ik heb 1 verzoek voor vandaag...

PM1: niet te veel praten.

LK1: om de beurt praten.

(gelach)

LK2: o, is dat iets verstaanbaarder?

(gelach)

LK1: dat maakt het iets makkelijker.

PM1: het praat zo lekker door elkaar, hi hi.

PM2: Prima hoor. Ik vind het wel grappig om zoiets terug te horen.

LK1: nou, het is ontzettend leuk om terug te horen. (PM2: ja) Omdat je, er wordt zoveel gezegd en zoveel dat je denkt; 'ooo, echt waar?' hebben we dat ook? Dat zou je nooit meer in notulen terugzien. (LK2: nee) Maar er wordt zoveel gezegd en ook heel veel waardevolle gezegd en hardop gedacht.

PM1: ook over... je slaat ook niet alles op wat je hier hoort.

LK1: ja en omdat je op een andere manier in zo'n gesprek zit, doordat je met elkaar zit te praten, als dat je achteraf terugluistert. Het is eigenlijk heel leuk (PM2: ja), maar het is wel heel veel werk. Dat terzijde. Ik wilde beginnen met ons prachtige postertje op de deur waar we eigenlijk altijd langslopen als we hier naar binnen komen. (LK 2: ja) Eh want van de opvang is natuurlijk ook, jullie noemen het 'spelend wijs'. Dus spelen is ontdekken, praten, denken, proberen, voorstellen, dagdromen, uitvinden, risico's nemen, geven, delen, keuzes maken, werken, relaxen, uitdagen, beurt nemen, pauzeren, rennen, doorgaan, springen, gillen, fluisteren, zingen, vrienden maken, jezelf zijn, iemand anders zijn, rollenspel, acteren, zorgen, onderhandelen, lezen, schrijven, tellen, meten, uitproberen, voelen, leiden, volgen, probleem oplossen, verhaal vertellen, bouwen, lachen...

PM 1: ... en leren. Ja, heerlijk. Echt een leukerd. Die moeten we bij de presentatie houden.

LK2: ja, vink, die nemen we vast mee. (gelach)

LK1: we hebben hem, hij was er de eerste keer ook bij volgens mij. Toen hadden we ook dat blad van die peuter en die kleuter (PM2: ja) hadden we. En deze volgens mij ook en die eh... die slinger.

PM1: en deze heb ik meegenomen voor bij de presentatie voor bij mijn collega's. Want ik ben wel. Hoe heet het, wij hebben nou sinds kort natuurlijk die nieuwe leidinggevende. (LK1: ja) Nou, en die heb ik dan zeg maar verteld waar ik mee bezig ben hier in eh in het hele proces en die wil ook. Die was heel erg enthousiast en die wil ook heel graag dat ik het vertel in het teamoverleg van waar we hier mee bezig zijn. En dat ik ook wel mensen uitnodig en dan weer... he, kom dan die 14^e maart, het is belangrijk. (LK1: hmm mm) Dan wordt je daar in meegenomen, dan, sowieso leer je er heel veel van, maar dan telt ook je stem, want als je dan niet denkt van 'dat is voor ons niet haalbaar', 'hebben jullie daaraan gedacht', dan kan je het zeggen. (LK 1: ja, juist ja) En natuurlijk ga je na de eerste periode ga je dingen evalueren en dan kan je alsnog wel eerst je stem laten gelden, maar zeg maar vooraf, en als je bij wijze van bij de 14^e bij bent dan kan je gewoon nog lekker meedenken. (PM2: ja) Dus ik ben wel ...

LK1: en dat is bij jullie natuurlijk anders, voor ons is het een studiedag. (PM1: ja) Iedereen is er, of komt ervoor terug.

PM1: ja, ja wij hebben dat wel geprobeerd en de leidinggevende en iemand die bij ons de roosterzaken doet zeg maar, die gaan echt uiterste best doen om zoveel mogelijk vervanging te regelen. Ik heb ook wel een lijstje met ehm hoeveel mensen er zeker komen.

LK1: o, dat is wel fijn voor de lunch.

PM2: ik weet het echt nog niet.

PM1: het hangt nog af van 1 of 2. Als ik dan maandag doorgeef of die komen. Vorige keer waren ook zoveel broodjes over. (LK1: ja). En een collega zegt, anders neem ik gewoon mijn eigen boterham mee als het er om gaat. Nou ja, het zijn heel veel mensen bij ons die ma, di, do werken en woensdag hebben ze eigen kinderen dus die moeten ze wel onderbrengen. (LK1: ja) Maar ehm, ik ben bij de BSO geweest, ik ben bij de verschillende

vergaderingen geweest, bij KDVvergadering ben ik geweest. Jij hebt hier een stuk verteld bij locatie KDV op de vergadering.

PM2: ja, een klein stukje. Dat heb ik gedaan inderdaad.

PM1: en ik ben bij de peuterspeelzaal geweest. En iedereen kon ook gelijk aan mij vragen stellen, van eh hoe en wat. Ik heb ook verteld waar we mee bezig waren en ook een stukje over de thema's (LK1: hmm mm), hoe wij daar over dachten. Dus eh.. nou iedereen vond het wel een eh leuk project. Van wat ik verteld wat ze hebben gehoord, ze waren wel enthousiast. Er waren ook mensen die zeiden, het is dan wel goed dat ik het ook van jou hoor. Dat vinden ze dan ineens heel toegankelijk, makkelijker om te behappen. (LK1: ja) Want, he, zo'n document, iedereen heeft ook dat document zeg maar gehad, maar ze vonden het nog te, nou ja, te algemeen, en te weinig richtlijnen en eh... nou doorgelezen en dan ergens in een mapje gegooid van , joh ik zie het wel wat ik ermee moet als het zover is.

LK2+PM2: ja.

PM1: dus nu heb ik dan toch wel geprobeerd om iedereen zo enthousiast te krijgen, van nou ja, kom maar en dat is heel belangrijk.

LK1: en dit is ook een mooi document, maar ik merk dat natuurlijk, ik ben wezen observeren en als je dan met mensen praat (PM2: ja) dan zeggen ze; o, maar is dat het. (PM1: ja, dat is het) Dan blijkt, ja maar we hebben dit bedacht of we hebben dat bedacht. (LK2: ja) en dan is het, ineens wordt het concreter en laagdrempeliger.

LK2: klopt, klopt.

PM2: die is zo

PM1; dat heb ik ook gemerkt ja. Ook gewoon in de vergadering. Dan zag je gewoon dat mensen, dan zeiden ze zelf ook wel; ja, maar nou valt het kwartje. Weet je dat het gewoon, ja gewoon bepaalde puzzelstukjes op zijn plek kwamen. (LK1: ja, ja) Dus dat eh, daar was ik mee bezig afgelopen periode.

LK2: goeie!

PM1; goed he? (klopt zichzelf lachend op de schouder, gelach) Die moet je ook wel opschrijven in je verslag.

LK1: Dat zeker, 'klopt zichzelf op de schouder'. (gelach)

LK1: nou, ik vond dat er wat te vieren was, dus ik heb wat lekkers mee.

LK2: ik heb al op.

LK1: dat maakt niet uit.

PM2: ja, jij eet voor twee hoor, ha, ha.

PM1: jij bent zwanger, jij mag hi hi.

LK1: ik vond sowieso dat we de afgelopen keren hier ook altijd met rode wangen, stuitend eh.. van enthousiasme weer vandaan gingen, dat ik dacht; ja weet je, dit is een feestje waard. We hebben echt jaar met elkaar zulke mooie dingen bedacht, gedaan ehm, je wil dat ook op die manier zo overbrengen volgende week.

LK2: ja!

PM1: ja, heel graag.

LK1: we gaan nu eerst heel leuk klaverblad schrijven. Dit is het 4D-model. En dat gaan we doen, we gaan hem invullen voor, eigenlijk een soort samenvatten wat hebben wij nou dit jaar met elkaar gedaan.

PM2:

LK1: in de hoop dat als we dit hebben ingevuld, dat we dan het mooie opstapje hebben voor 'hoe brengen we dat volgende week ...'

LK2: (zucht) ja.

LK1; '... bij onze collega's over'. En ik heb een uhm klaverblad voor de visie en eentje voor uhm het aanbod wat we gaan doen (LK2: ja) met de thema's en dergelijke, zodat ik het zelf kan scheiden in mijn eigen stuk. Ik ga jullie allemaal een pen geven, dan gaan we lekker met z'n allen schrijven.

LK2: als wij roepen en jij gaat schrijven.

LK1: ja, dat klinkt leuk, maar ik wil van jullie allemaal, van iedereen z'n inbreng hebben, ook op papier. We gaan beginnen met een stukje visie dacht ik. Visie op uhm het jonge kind op schrijven, dat is de focusgroep die wij zijn. Wat vinden we daar nou van, want ik denk dat we daar elkaar heel erg in gevonden hebben...

PM2: ja, ja.

LK1: ... maar eh.. het eerste stukje wat we gaan opschrijven hier is wat is het nu? Hoe kijken wij als school nu aan tegen onze kleuters, hoe jullie als opvang aan tegen de kinderen van 0 tot 4. Ehm wat is belangrijk voor kinderen, wat doen we nu zeg maar.

PM1: hoe doen we het nu...

PM2: werken met thema's.

LK2: waar eh.. waar staan we voor?

LK1: schrijf maar op bij aanbod.

PM2: toch? Ja.

Er wordt geschreven.

LK1: en waarom werken jullie met thema's?

PM2: ja, dat is omdat we met Uk en Puk werken. En dat werkt uit een thema.

LK1: wat zou de meerwaarde zijn van een thema ten opzichte van zelf iets kiezen? Dat is wat daar onder ligt.

PM2: ja, maar bijvoorbeeld nu hebben we boerderij, nou he lente komt er aan. Dus hoe moet ik dat uitleggen... Ik vind het altijd wel makkelijk, want dan pak je. Je hebt dat thema, en daarop kan je voortborduren en dan kies je je doelen uit van, nou, mijn doel is nu eh.. rekenen, groot, klein, (LK1: hm mm) schapen, lammetjes. Nou daar kan je wel op in gaan.

LK1: ja.

PM2: kuikentjes worden geboren, he, bij wijze van. Dat vind ik wel heel fijn, dan kan je je daar op richten. Wij vullen die cirkels altijd in en dan weet je wat je ook moet doen. (LK1: hm mm) Wat je moet doen, tussen aanhalingstekens natuurlijk.

LK1: wat kan jij toevoegen? Want wij werken natuurlijk ook in thema's. Wat is voor onze school denk je daar de meerwaarde voor? Voor onze kleuters?

LK2: ehm... ook wel zelfontdekking van de kinderen.

LK1: de zelfontdekking, een beetje het onderzoekend leren, bedoel je dat?

LK2: ja, dus als je bijvoorbeeld uhm. Nou wij hadden gisteren bijvoorbeeld wel een voorbeeld, dat was wel heel mooi, want we hadden aan de hand van wat we bij Tonny hadden gedaan voor het OGO schrijven met teksten. Of ik dan die poster compleet kon maken. Dus ik had met XX afgesproken, nou dan hebben we overlegt wat zouden we nou eerst doen, eerst die foto's of eerst dat boek. Toch eerst dat boek, want anders is het wel echt te hoog gegrepen enne toen hadden we eerst het boek gelezen en toen had ik de foto's neergelegd. He, wat is dat nou? Een beestje uit een komkommer? En...o nee, het is een rups uit een eitje. Nou ik had rupsen neergelegd en toen zeiden ze; he, maar die zijn helemaal niet hetzelfde. Toen gaf ik een terugkoppeling naar zichzelf (LK1: hm mm). Ik ben een meisje, dat is een meisje, jij bent een jongen en we zijn allemaal verschillend. Hm, o ja, want dit, iemand zei ook nog, dit is een tekening en dat is een echte. Dus dat is ook wel een ontdekking. En toen had ik ook nog foto's neergelegd van vlinders, dus had ik ook nog het boek van rupsje Nooitgenoeg opengelegd. Hé, die heeft kleuren, en die is helemaal blauw en die is rood met oranje. (LK1: ja, ja) En toen hadden ze als opdracht gekregen van maak een blaadje met een rups. En toen zei eh.. nog een meisje, ja maar een rups, die komt eerst ook nog uit een cocon. (gelach)

PM1: zo dan!

PM2: en bedankt!

LK1: voor deze prachtige volzin.

LK2: ja dus dat was wel heel mooi, dan hebben ze echt wel zelf ontdekt van o ja, er is een tekening of een foto. dat ze zelf ontdekken waar het over gaat. En net zoals wat in een methode staat, van je doet nu dit en je doet nu zus en je doet nu zo. (LK1: ja, ja) Dat het denkbeeld denk ik van de kinderen anders is ehh.

PM2: Je stuurt de kinderen eigenlijk in die richting.

LK2: Ja, maar ruimte voor eigen fantasie. Maar als je een methode hebt, dan staat het al voorgekauwd hoe je het moet doen en als je input krijgt van de kinderen.

PM2: ja een breder...

LK1: het is zoveel waardevoller als ze zelf tot die ontdekking komen als dat jij dat gaat vertellen.

Bijlage 11 - Presentatie teambijeenkomst

1

2

3

4

Foto:
Twee stralende kinderen
die aan het knippen zijn.

5

6

Foto:
Jongentje op krukje om
balletje in zelfgemaakte
knikkerbaan los te laten.
Baan gemaakt van grote
doos met gehalveerde
keukenrollen.

7

8

Foto:
Meisje kijkt fronsend,
ingespannen, met
samengeknepen mond
door een vergrootglas naar
een bloemetje.

9

10

Foto:
Kind waarbij handen en
onderarmen zwart zien van
de modder. Gezicht en
kleding bevatten ook
modderspetters.

11

12

Foto:
Vier dreumesen om een
boom. Voelen aan bast,
gebruiken boom als steun.

13

14

Foto:
Peuter die heel
ingespannen en betrokken
zit te kleuren.

15

16

Foto:
Groep kleuters die aan het
knutselen zijn.

17

18

Foto:
Peuter in een doos met
piratenhoed op en kijkend
door een verrekijker van
keukenrol.

19

Verwachten dat ik vooral uit
een boek leer...

...is hetzelfde als in een reisgids
bladeren en zeggen
dat je op vakantie bent.

20

Twee thema's

- Feest met kikker
- Ik ben boer

21

Samen één

om het kind heen

22

Feedback

- Op de getoonde visie op het jonge kind
- Op het geplande gezamenlijke aanbod

Heel hartelijk bedankt!

Quotes met dank aan: Topwijs.nl + Claassen & Mijland, 2018

23

Quotes met dank aan:
Topwijs.nl + Claassen & Mijland, 2018

Bijlage 12 - Uitkomsten vragenlijst visie

Antwoorden 'Visie op het jonge kind' startvragen & vraag 1 t/m 5

Respondent	Ik werk op	Ik werk met	1) Werken vanuit gez visie	2) Gez visie voor door-gaande lijn	3) PM en LK onmisbaar voor kind	4) Gez visie = kwaliteits-verbetering	5) Altijd spelend leren
1	School	Jonge kind	Helem eens	Eens	Eens	Eens	Helem eens
2	School	Beiden	Helem eens	Helem eens	Eens	Helem eens	Oneens
3	School	Jonge kind	Helem eens	Eens	Helem eens	Eens	Helem eens
4	School	Beiden	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Oneens
5	School	Oude kind	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
6	School	Jonge kind	Eens	Helem eens	Helem eens	Eens	-
7	School	Oude kind	Eens	Eens	Helem eens	Eens	Helem eens
8	School	Jonge kind	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
9	School	Oude kind	Helem eens	Eens	Helem eens	Weet ik niet	Helem eens
10	School	Oude kind	Eens	Eens	Oneens	Eens	Oneens
11	School	Jonge kind	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Oneens
12	School	Oude kind	Eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
13	School	Oude kind	Eens	Helem eens	Oneens	Helem eens	Eens
14	School	Jonge kind	Eens	Eens	Helem eens	Eens	Oneens
15	School	Jonge kind	Eens	Helem eens	Eens	Eens	Helem eens
16	School	Oude kind	Helem eens	Helem eens	Eens	Helem eens	Helem eens
17	School	Oude kind	Eens	Eens	Eens	Eens	Helem eens
18	School	Beiden	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
19	Opvang	Jonge kind	Eens	Eens	Eens	Eens	Helem eens
20	Opvang	Beiden	Eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
21	Opvang	Jonge kind	Eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
22	Opvang	Beiden	Eens	Eens	Eens	Eens	Helem eens
23	Opvang	Jonge kind	Eens	Eens	Eens	Eens	Eens
24	Opvang	Beiden	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
25	Opvang	Jonge kind	Eens	Eens	Eens	Eens	Helem eens
26	Opvang	Jonge kind	-	-	Eens	-	Helem eens
27	Opvang	Jonge kind	Eens	Eens	Eens	Eens	Helem eens
28	Opvang	Jonge kind	Eens	Eens	Helem eens	Eens	Hele oneens
29	Opvang	Jonge kind	Helem eens	Eens	Helem eens	Eens	Hele oneens
30	Opvang	Jonge kind	Eens	Helem eens	Helem eens	Eens	Hele oneens
31	Opvang	Beiden	Weet ik niet	Eens	Helem eens	Weet ik niet	Helem eens
32	Opvang	Jonge kind	Eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Eens
33	Opvang	Jonge kind	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens
N=	N=33	N=33	N=32	N=32	N=33	N=32	N=32

Antwoorden vraag 6 'Visie op het jonge kind' leervoorwaarden:

respondent	Aanbod heeft betekenis voor het kind	Emotioneel vrij zijn	Nieuwsgierig zijn	Zelfvertrouwen hebben
1	1	4	2	3
2	3	4	1	2
3	3	4	1	2
4	1	2	4	3
5	1	2	3	4
6	3	4	1	2
7	3	1	4	2
8	1	3	4	2
9	1	4	3	2
10	1	4	2	3
11	1	4	2	3
12	1	4	2	3
13	3	4	2	1
14	4	3	1	2
15	1	2	3	4
16	1	4	2	3
17	1	4	3	2
18	1	3	2	4
19	3	4	2	1
20	1	2	3	4
21	2	1	4	3
22	2	4	1	3
23	1	2	3	4
24	4	2	3	1
25	2	4	1	3
26	1	4	2	3
27	2	3	1	4
28	1	3	4	2
29	1	2	4	3
30	1	4	2	3
31	1	4	2	3
32	2	3	1	4
33	1	4	3	2
tot	56	106	78	90
N=	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>

Antwoorden vraag 7 'Visie op het jonge kind' leerstrategieën:

respondent	Experimenteren	Imiteren	Oriënteren	Toekijken
1	4	2	3	1
2	4	3	2	1
3	4	3	2	1
4	4	3	2	1
5	4	3	2	1
6	4	3	2	1
7	4	3	2	1
8	3	4	1	2
9	4	3	1	2
10	3	4	2	1
11	4	2	3	1
12	2	4	3	1
13	4	3	2	1
14	4	1	3	2
15	4	2	3	1
16	4	2	3	1
17	4	2	3	1
18	4	3	1	2
19	3	4	2	1
20	4	2	3	1
21	4	2	3	1
22	4	1	3	2
23	2	4	1	3
24	4	3	2	1
25	4	2	1	3
26	3	4	2	1
27	4	1	2	3
28	4	2	3	1
29	4	2	3	1
30	4	2	3	1
31	4	3	2	1
32	4	3	2	1
33	4	3	2	1
tot	124	87	75	44
N=	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>

Antwoorden vraag 8 'Visie op het jonge kind' cognitieve vaardigheden:

respondent	Analyseren	Begrijpen	Creëren	Evalueren	Onthouden	Toepassen
1	6	4	3	1	2	5
2	4	3	6	2	1	5
3	1	6	5	4	3	2
4	3	5	4	1	2	6
5	6	5	2	1	3	4
6	4	6	2	1	5	3
7	2	3	6	1	4	5
8	4	5	6	1	2	3
9	1	4	6	2	3	5
10	3	6	2	1	4	5
11	2	5	4	1	3	6
12	2	4	6	3	1	5
13	4	5	6	3	2	1
14	2	6	3	1	4	5
15	1	3	6	4	2	5
16	1	6	4	2	3	5
17	5	4	6	3	1	2
18	6	3	4	1	2	5
19	6	5	2	1	4	3
20	2	5	6	1	3	4
21	3	6	4	2	5	1
22	4	5	6	1	3	2
23	1	6	5	4	3	2
24	3	4	5	1	2	6
25	3	6	5	2	1	4
26	4	5	3	2	1	6
27	5	3	6	1	2	4
28	1	6	5	2	4	3
29	3	5	6	1	2	4
30	6	5	2	1	3	4
31	6	5	1	3	2	4
32	6	5	4	1	2	3
33	6	4	5	3	2	1
tot	116	158	146	59	86	127
N=	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>	<i>N=33</i>

Antwoorden vraag 9 'Visie op het jonge kind'

Wat wilt u toevoegen aan de visie op het jonge kind voor ons kindcentrum?

Resp	Antwoord
1	Duidelijke presentatie
2	Als we uitgaan van de visie van de school is een externe partner dan mogelijk?
4	Wel ook geleidelijk rekening leren houden met andere kinderen. Wat eigen gedrag teweeg brengt, daarvan leren.
8	Duidelijk, mooi omschreven! Mee eens!
9	Link naar 7-jarigen. Wat is anders dan kindcentrum/opvang?
10	Ik weet niet precies wat nodig is, maar meedenken kan altijd.
11	Niets, het is heel duidelijk en goed verwoord.
15	Een gezamenlijke visie is een voorwaarde om gezamenlijk aanbod aan te bieden.
16	Het zal goed zijn als het persoonlijk inzetbaar wordt op de school en opvang/peutercentrum.
17	Top en verzorgd!
18	Waardevol, met name de foto's ter inspiratie.
19	Verrijking voor het kind en beroepskrachten.
23	Het allerbelangrijkste vind ik veiligheid. Het kind moet zich veilig en vertrouwd voelen in een warme en veilige omgeving groeit een kind en ontwikkelt zich tot een stabiele persoonlijkheid.
25	Ieder leert op zijn eigen manier en eigen niveau. Leren is meer dan wat we in boeken hebben staan. Ervaren belangrijk.
26	Het moet wel blijven aansluiten op alle scholen in de omgeving.
27	De overgang is groot. Wat kan die overgang verbeteren? Misschien toch een begeleide instroom van kleine groepjes in de kleutergroep. (in de laatste maanden voor 4 jaar)
32	Goed uitgangspunt en blijven behouden. Laat kinderen spelend ontdekken.
33	Veel zelf laten ontdekken met de zintuigen en dan vooral buiten.
N=	N=18

Bijlage 13 - Thema 'Feest met kikker'

Thema en inhouden

- Feest → opening kindcentrum
- Kikker en een heel bijzondere dag
- Kikker is kikker (groepsdynamiek, kennismaken)
- Alle personages uit de kikkerboeken van Max Velthuijs komen aan bod

Betekeningen van kinderen

- Kinderen genieten van het voorlezen van prentenboeken
- De thema's uit de boeken liggen dicht bij de belevingswereld van kinderen
- De boeken of filmpjes van kikker en zijn vrienden zijn bekend bij veel kinderen
- Kinderen kunnen zich verplaatsen in de personages

Bedoelingen

- Binnencirkel: emotioneel vrij zijn, zelfvertrouwen hebben en nieuwsgierig zijn
- Vertrouwen (in brede zin, vertrouwen in elkaar; binnen klas en binnen kindcentrum)
- Betrokkenheid (van alle kinderen en drempel naar verschillende groepen binnen kindcentrum minder hoog)
- Samenspelen en samenwerken
- Open sfeer
- Actief zijn en initiatieven nemen
- Motorische vaardigheden

Startactiviteiten

Startactiviteiten met voorwerpen:

- Handpop/ vingerpop van kikker (en ook van zijn vriendjes)
- Keukengerei, taart
- Slingers, ballonnen, confetticanon

Startactiviteiten met illustraties:

- Afbeeldingen uit de boeken van kikker om door kinderen iets over te laten vertellen
- Afbeeldingen van personages uit de kikkerboeken

Startactiviteiten met teksten en boeken:

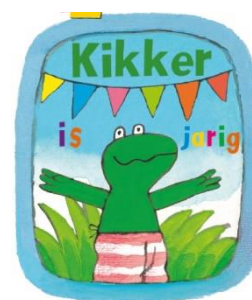
- Boek 'Kikker en een heel bijzondere dag' (Max Velthuijs)
- Boek 'Kikker is kikker' (Max Velthuijs)

Startactiviteit met een video- of tv-fragment:

- Filmpjes/dvd van 'Kikker en zijn vriendjes'

Startactiviteit met een eigen ervaring:

- Eigen ervaring met betrekking tot een (verjaardags-)feest
- Eigen ervaring met betrekking tot taart (bakken, mislukken, laten vallen; succes ervaring of wat er mis ging)

Startactiviteit de wereld in:

- Naar de bakker
- Naar het timmermuseum/de timmerman
- Naar de bibliotheek
- Kikkertentoonstelling in Kinderboekenmuseum Den Haag
- Bij elkaar (school en opvang) lezen en op bezoek
- Elkaars ruimtes leren kennen dmv speurtocht (bijvoorbeeld vossenjacht naar personages uit kikkerboeken)
- Per kind 1 vlag voor slinger versieren, 1 lange slinger van maken en met elkaar buiten vasthouden → zien en ervaren dat we nu met heel veel kinderen zijn
- Heliumballonnen oplaten met alle kinderen van het kindcentrum

Startactiviteit met je zintuigen:

- Ruiken, voelen en proeven van ingrediënten en taart
- Blind proeven van verschillende soorten taart

Startactiviteit een probleemstelling of kwestie oproepen:

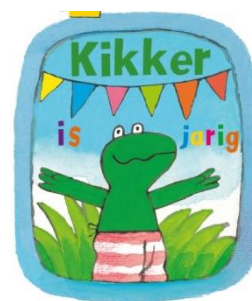
- Niet weten hoe je een taart moet bakken.
- Niet weten hoe je een feest moet geven. Wat is er voor nodig?

Materialen en middelen

Materialen die nodig zijn voor de hoeken en verteltafel

- Slingers en ballonnen
- Houten/plastic taart die gedeeld kan worden ('gesneden') en op schotels met vorkjes
- Bakspullen
- Mutsen van de personages
- Vinger-/handpoppen kikker en vriendjes
- Prentenboeken van Kikker

Boekenlijst:

- Kikker en een heel bijzondere dag (Max Velthuis)
- Kikker is kikker (Max Velthuis)
- Liselotje is jarig (Marianne Busser & Ron Schröder)
- Anna is jarig (Kathleen Amant)
- Bobbi is jarig (Ingeborg Bijlsma & Monica Maas)
- Andere boeken met verhalen, liedjes en gedichten over feest

Doelwoordenlijst verbonden aan de kernactiviteiten

Werkwoorden

• Bakken	• Wegen	• Blij/verdrietig zijn
• Koken	• (Feest) vieren	• Uitnodigen
• Roeren / mixen	• Versieren	• Verrassen
• Meten	• Vergeten	

Zelfstandig naamwoorden

• De kikker	• De bakspullen	• De kookwekker
• De haas	• De kom	• De versiering
• De beer	• De spatel	• De ballon
• Het varkentje	• De oven	• De slinger
• De rat	• De weegschaal	• De vlag
• De taart	• Het meel	• Het recept

Bijvoeglijk naamwoorden

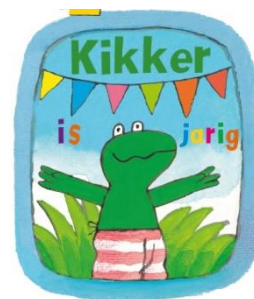
• Bedroefde	• Verraste
• Versierde	• Lekker

Uitdrukkingen

- In gedachten verzonken zijn

Functiewoorden

• Veraf	• Warm
• Dichtbij	• Koud

Spelactiviteiten

Heel jonge kinderen:

Contactspeel

- Voelen aan hand/vingerpoppen van Kikker en zijn vriendjes.
- Voelen aan deeg
- Spelen met pedagogisch medewerker met ballon

Manipulerend spel

- Aanrommelen met en verkennen van materialen als bakspullen in combinatie met zoutdeeg of zand of water.
- In- en uitpakken cadeautjes.

Activiteiten (binnen en buiten) → rollenspel

- Feest in de huishoek; Versieren (zelf slingers en ballonnen ophangen) en taart (zingen, kaarsjes uitblazen, verdelen over schotels, eten met vorkjes enz)
- Verteltafel met vinger-/handpop van kikkerpersonages (of zelfgemaakte poppetjes)
- Muziekzaal (zelf muziek opzetten en dansen, vrij voelen)

Onderzoeksactiviteiten

Activiteiten (binnen en buiten)

- Zelf zoutdeeg maken en kneden
- Taart bakken (hoe?) → meten/wegen, wekker, mixen, kneden, vormen maken, warm/koud

Gespreks- en kringactiviteiten

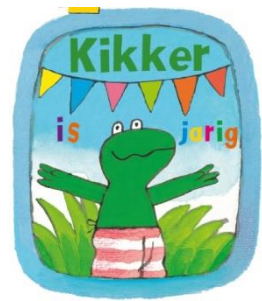
Activiteiten

- Gesprek over feest en verjaardag (delen van eigen ervaringen)
- Gesprek over 'problemen' rondom feest of verjaardag (oplossingen bedenken en verwoorden)

Constructieve en beeldende activiteiten

Activiteiten (binnen en buiten)

- Maak een kikker, haas, varkentje, eend of rat (verf, plak, kleur enz)
- Maak een vlag voor de slinger (1 van elk kind op kindcentrum, 1 lange lijn)
- Maak een taart van zoutdeeg/brooddeeg/witte klei
- Timmerhoek (Rat; maak kennis met hamer, spijkers enz)
- Kikker en vriendjes of taart, vlag, ballon op kralenplank

Lees- en schrijfactiviteiten

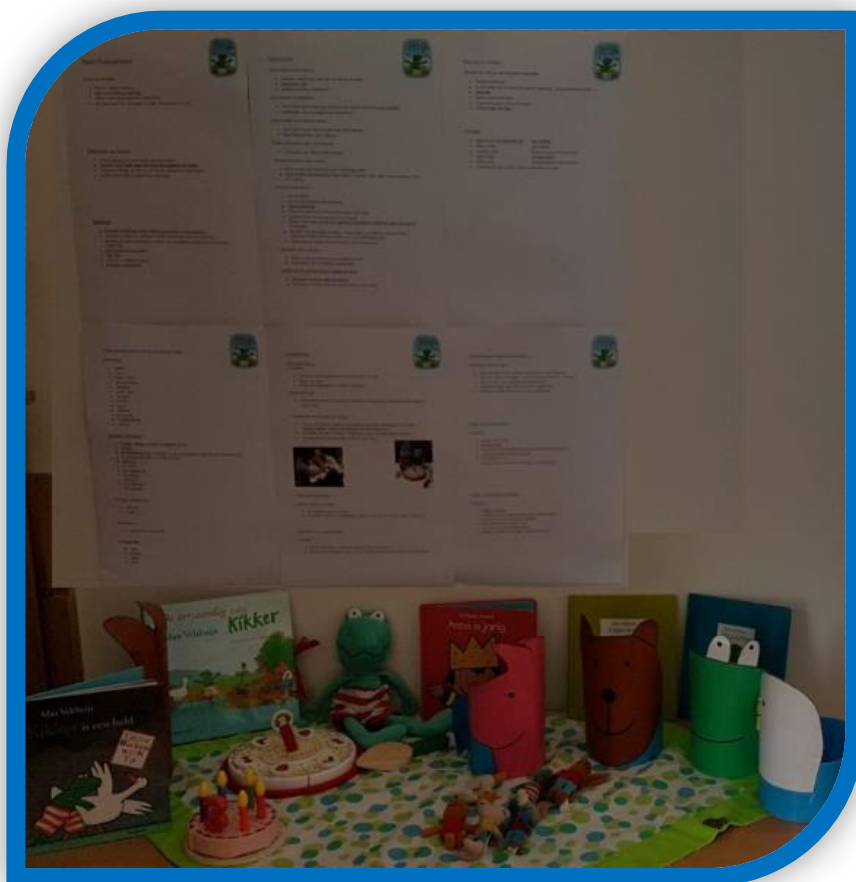
Activiteiten

- Boeken 'lezen' (Haas)
- Recept bekijken
- Stappenplan voor bijvoorbeeld taartbakken met plaatjes (als recept)
- Verjaardagskaart maken en versturen
- Uitnodigingen maken
- Memory of lotto van kikker en vriendjes of met feestthema

Reken- en wiskunde activiteiten

Activiteiten

- Cadeaus inpakken
- Cadeaus, kaarsjes, aarbeien/kersen (enz), ballonnen tellen
- Van klein naar groot → taarten of cadeaus
- Meten/wegen/inhoud bij taart maken
- Vormen benoemen bij koekjes bakken
- Domino van kikker en vriendjes of aantallen ballonnen

Bijlage 14 - Thema 'Ik ben boer'

Thema en inhouden

- Het verzorgen van dieren. Een goede omgang met dieren.
- Boerderij geeft ons eten, drinken, wol enz. Voorziet in ons levensonderhoud.
- Is cultureel erfgoed; oud Hollandse boeren bedrijven.

Betekeningen van kinderen

- Dieren spreken kinderen aan. Zeker jonge dieren.
- Veel kinderen komen wel eens op de kinderboerderij.

Bedoelingen

- Doelen binnencirkel: emotioneel vrij zijn, nieuwsgierig zijn en zelfvertrouwen hebben
- Samenspelen en samenwerken
- De wereld verkennen
- Zelfsturing en reflectie
- Waarnemen en ordenen
- Hoeveelheden en bewerkingen
- Kinderen leren de namen van de dieren, hun kinderen, waar ze wonen en wat ze eten
- Kinderen leren dieren aaien, verzorgen en op de juiste wijze oppakken
- Kinderen weten welk werk een boer doet
- Kinderen weten wat een boerderij aan verschillende producten oplevert

Startactiviteiten

Startactiviteiten met voorwerpen

- Tas met spullen van de boerderij (wollen trui, klompen, overall, eierdoos, pak melk enz.)

Startactiviteiten met illustraties

- Praatplaat de boerderij uit "Ik ben Bas"

Startactiviteiten met teksten en boeken

- Boek "Boer Boris"
- Boek "Anna op de boerderij"
- Boek "Bobbi op de boerderij"

Startactiviteit met een video- of tv-fragment

- Koekeloere op de boerderij
- Biba-boerderij

- Kleine rode tractor en/of Tractor Tom
- Puk op de boerderij

Startactiviteit met een eigen ervaring:

- Foto's en/of verhaal van eigen ervaring op de boerderij

Startactiviteit de wereld in:

- Bezoek kinderboerderij
- Bezoek boerenbedrijf met koeien

Startactiviteit met je zintuigen:

- Echte dieren van thuis voorstellen in de groep.

Startactiviteit een probleemstelling of kwestie oproepen

- Het hek is open...

Materialen en middelen

Materialen die nodig zijn voor de hoeken en verteltafel

- Houten- of plasticdieren, grote pluchen dieren of van karton
- Hekken, bomen, boerderij, tractoren en aanhangers
- Overalls, emmer, bezem, kruiwagen, (trap)tractor
- Stro, mais, bix
- Prentenboek over de boerderij

Boekenlijst:

- Boek "Boer Boris" (of andere uit de serie)
- Boek "Anna op de boerderij" (Kathleen Amant)
- Boek "Bobbi op de boerderij" (Ingeborg Bijlsma & Monica Maas)
- Boek "Bobbi op de kinderboerderij" (Ingeborg Bijlsma & Monica Maas)
- Boek "Ties en Trijntje op de boerderij" (Yvon Jaspers)
- Boek "Dip en Dap op de boerderij"
- Boek "Het rode kippetje" (Max Velthuijs)
- Boerderijboek met zoekplaten
- Praatplaat "Ik ben Bas" (over de boerderij)
- Gedichten, versjes en liedjes over de boerderij en/of de dieren (zoals; boer wat zeg je van mijn kippen, een koetje en een kalfje, er is een kalfje (of elk ander dier) geboren op de kinderboerderij, old macdonald had a farm, mary had a little lamb, ernts en bobbie liedjes van de boerderij).

Websites:

- <http://www.kleuteridee.nl/boerderij/>
- <http://www.jufanke.nl/spel.html> (ideeën voor inrichting spelhoeken)

Doelwoordenlijst verbonden aan de kernactiviteiten

Werkwoorden

- Voeren
- Aaien
- Kammen
- Verzorgen
- Verschonen
- Vegen
- Rollen
- Scheppen
- Blaten, loeien, knorren enz.
- Tractor rijden
- Zaaïen, planten, wieden, oogsten enz

Zelfstandig naamwoorden

- De koe: de stier, de koe, het kalf
- Het paard: de hengst, de merrie, het veulen
- De kip: de haan, de hen, het kuiken
- De geit: de bok, de geit (/de sik), het lam
- Het schaap: de ram, de ooi, het lam
- Het varken: de beer, de zeug, de big
- Het konijn: de rammelaar, het voedster, de lamprei
- De tractor
- De mesthoop
- De mestvork
- De kruiwagen
- De voerbak
- De stal
- De boer
- De boerin

Bijvoeglijk naamwoorden

- Zacht
- Hard
- Vies
- Schoon
- Klein
- Groot

Uitdrukkingen

- Met de kippen op stok gaan

Functiewoorden

- Vegen
- Schoonmaken
- Verzorgen

Spelactiviteiten

Heel jonge kinderen:

Contactspel

- Voelen aan vachten/wol
- Geluidjes horen van dieren
- Spelen in en met stro
- Spelen met veren

Manipulerend spel

- Aanrommelen met en verkennen van materialen als knuffel- en plastic- boerderijdieren om te verzorgen, hok verschonen, eten geven, kammen enz.
- Zand/watertafel gevuld met mais of diervoer. (met bakjes, buisjes enz. erbij)
- Op blote voeten door aarde, modder, stro

Activiteiten (binnen en buiten) → rollenspel

- Hokken verschonen, dieren verzorgen (kammen, eten geven), werk met de tractor
- Zaaïen/oogsten in de zandtafel met aarde
- Zandtafel en bouwhoek met plasticdieren, hekjes, tractor enz.
- Boerderijwinkel (met boerenproducten)

Onderzoeksactiviteiten

Activiteiten (binnen en buiten)

- Hoe maak je kaas?
- Hoe bak je een brood?
- Volgen van het ei in een broedmachine
- Groentes zaaïen en oogsten

Constructieve en beeldende activiteiten

Activiteiten (binnen en buiten)

- Hokken bouwen (groot voor knuffeldieren en klein voor Lego, Duplo, Playmobil (123) of andere kleine dieren)
- Dieren knutselen voor in de hokken
- Voerbakjes vouwen (16-vierkantjes) of voer maken (papier scheuren/knippen in kleine stukjes)
- Stempelen met aardappelen
- Klei: Dieren maken of voerbakjes of dierenvoer

Gespreks- en kringactiviteiten

Activiteiten

- Welke dieren wonen op de boerderij? (en hoe heten ze; man, vrouw en kind)
- Wat eten dieren op de boerderij?
- Hoe woont een dier op de boerderij?
- Wat geven dieren van de boerderij ons?

Lees- en schrijfactiviteiten

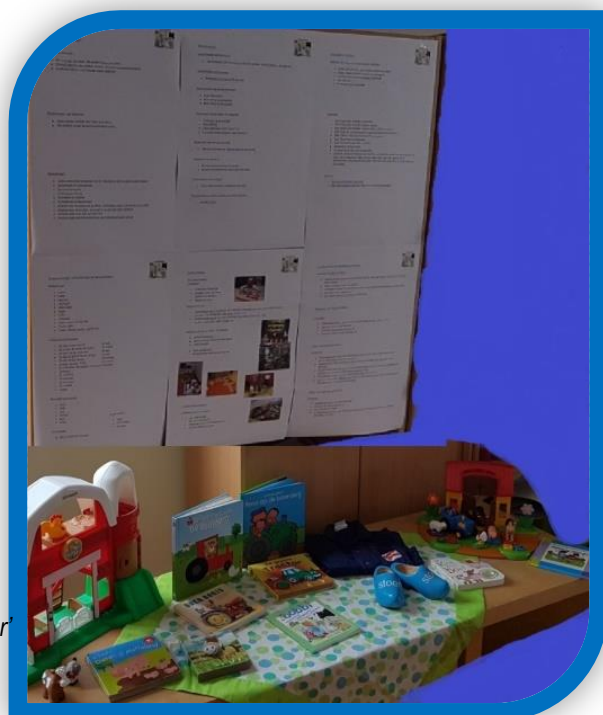
Activiteiten

- Informatieposters maken van boerderijdieren (hoe ze heten (man, vrouw en kind), hoe ze wonen, wat ze eten en wat ze ons geven).
- Naambordjes maken bij de dieren hokken (dit kan met plaatjes voor de jongsten of met woorden)
- Bordjes maken voor welk voer en hoeveel bij de hokken met dieren (belangrijk dat elk dier krijgt wat goed voor hem is en dat hij niet te veel/weinig krijgt)
- Wegwijzerbord maken aan een paal naar de hokken van de dieren
- Schrijven bij een foto of tekening van het kind op de boerderij en dit bundelen in een boek zodat het steeds weer (voor)gelezen kan worden.

Reken- en wiskunde activiteiten

Activiteiten

- Sorteren van dieren van groot naar klein
- Sorteren van dieren op diersoort
- Voer afmeten en wegen
- In zandtafel gevuld met mais of diervoer experimenteren met buizen en bakjes (oa ontdekken verschillen in inhoud)

Thematafel 'Feest met kikker'
Foto: M. Polet

Bijlage 15 - Uitkomsten vragenlijst aanbod

Antwoorden 'Gezamenlijk aanbod' startvragen & vraag 1 t/m 3

Respondent	Ik werk op	Ik werk met	1A) GA heeft meerwaarde voor kind	1B) Meerwaarde voor kind	2A) GA heeft meerwaarde voor Ik + pm	2B) Meerwaarde voor Ik + pm	3) GA heeft meerwaarde voor ouders
1	School	Oude kind	Helem eens	Leren van elk	Eens	Helpen elk	Eens
2	School	Jonge kind	Weet ik niet	Helpen elk	Weet ik niet	Inspireren elk	Weet ik niet
3	School	Jonge kind	Eens	Leren van elk	Helem eens	Inspireren elk	Helem eens
4	School	Oude kind	Helem eens	Leren van elk	Eens	Inspireren elk	Eens
5	School	Oude kind	Eens	Leren van elk	Eens	Inspireren elk	Eens
6	School	Jonge kind	Eens	Leren van elk	Eens	Inspireren elk	Eens
7	School	Beiden	Helem eens	Verrijkt kind	Eens	Inspireren elk	Helem eens
8	School	Jonge kind	Eens	Leren van elk	Eens	Inspireren elk	Eens
9	School	Beiden	Eens	Verrijkt kind	Helem eens	Leren van elk	Helem eens
10	School	Beiden	Helem eens	Leren van elk	Helem eens	Leren van elk	Helem eens
11	School	Jonge kind	Helem eens	Verrijkt kind	Eens	Leren van elk	Eens
12	School	Jonge kind	Helem eens	Leren van elk	Helem eens	Inspireren elk	Weet ik niet
13	School	Beiden	Oneens	Mw = beperkt	Eens	Inspireren elk	Eens
14	School	Oude kind	Helem eens	Leren van elk	Helem eens	Inspireren elk	Helem eens
15	School	Oude kind	Eens	Verrijkt kind	Eens	Inspireren elk	Helem eens
16	School	Oude kind	Eens	Leren van elk	Weet ik niet	Helpen elk	Eens
17	School	Oude kind	Eens	Helpen elk	Eens	Inspireren elk	Oneens
18	School	Oude kind	Helem eens	Verrijkt kind	Helem eens	Inspireren elk	Helem eens
19	Opvang	Beiden	Eens	Verrijkt kind	Eens	Helpen elk	Eens
20	Opvang	Jonge kind	Helem eens	Verrijkt kind	Helem eens	Inspireren elk	Helem eens
21	Opvang	Jonge kind	Helem eens	Verrijkt kind	Eens	Inspireren elk	Eens
22	Opvang	Beiden	Eens	Leren van elk	Eens	Leren van elk	Helem eens
23	Opvang	Beiden	Oneens	Verrijkt kind	Weet ik niet	Leren van elk	Oneens
24	Opvang	Beiden	Eens	Helpen elk	Eens	Inspireren elk	Weet ik niet
25	Opvang	Jonge kind	Helem eens	Verrijkt kind	Helem eens	Leren van elk	Helem eens
26	Opvang	Beiden	Eens	Leren van elk	Eens	Helpen elk	Eens
27	Opvang	Jonge kind	Helem eens	Leren van elk	Eens	Inspireren elk	Eens
28	Opvang	Jonge kind	Eens	Verrijkt kind	Eens	Inspireren elk	Eens
29	Opvang	Jonge kind	Eens	Leren van elk	Helem eens	Inspireren elk	Eens
30	Opvang	Jonge kind	Eens	Leren van elk	Oneens	Inspireren elk	Weet ik niet
31	Opvang	Jonge kind	Weet ik niet	Mw =beperkt	Eens	Leren van elk	Eens
32	Opvang	Jonge kind	-	Leren van elk	Eens	Inspireren elk	Eens
33	Opvang	Jonge kind	Eens	Leren van elk	Weet ik niet	Inspireren elk	Eens
N=	N=33	N=33	N=32	N=33	N=33	N=33	N=33

Antwoorden ‘Gezamenlijk aanbod’ vraag 4 t/m 10

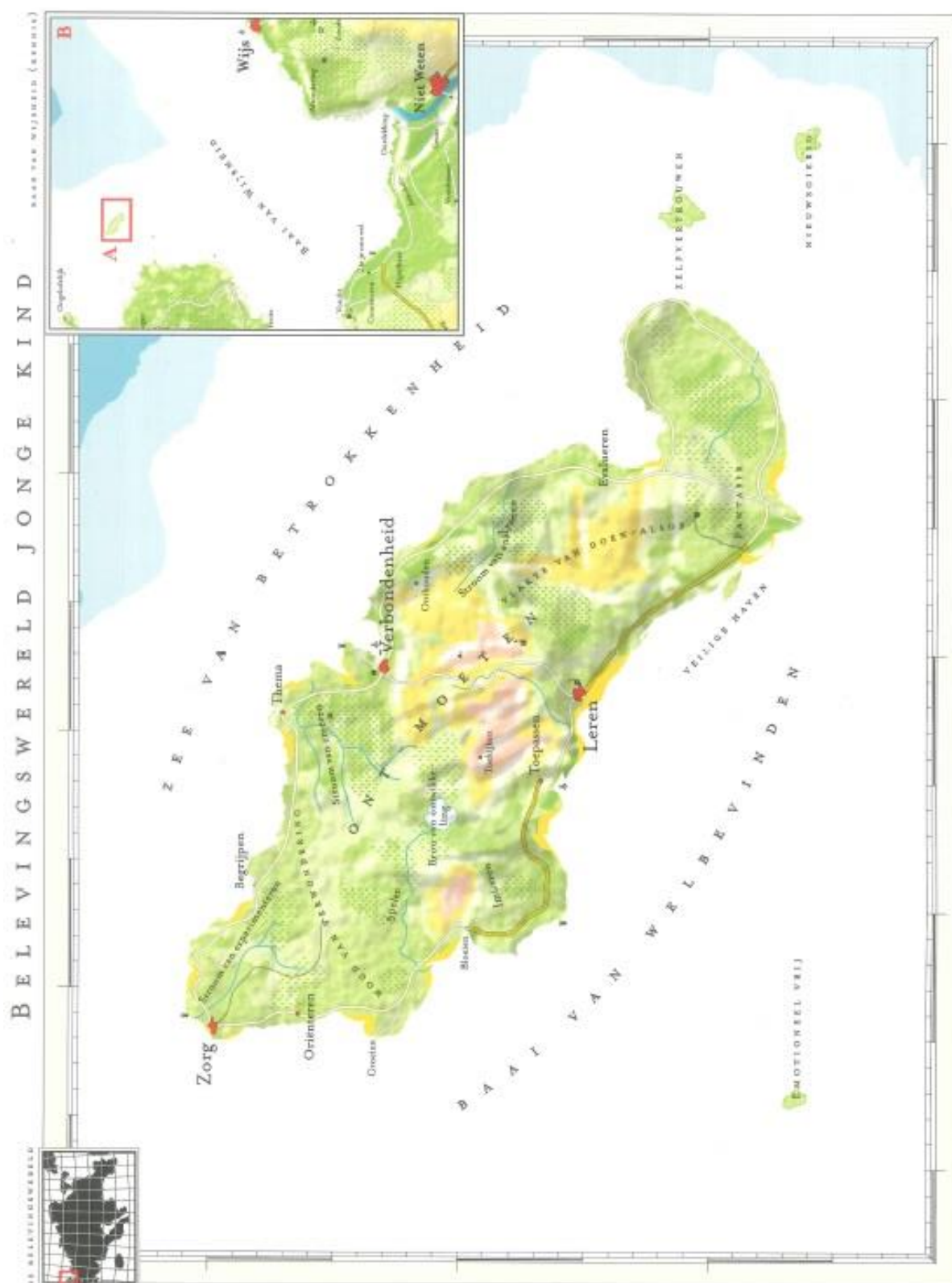
Respondent	4) Gez thema moet	5) GA draagt bij aan doorg lijn	6) GA heeft meerwaarde voor kind	7) Thema kikker gebruiken	8) Thema boer gebruiken	9) Thema's compleet?	10) Werken met thema?
1	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	-	Enthousiast
2	Oneens	Weet ik niet	Oneens	Helem eens	Helem eens	Kleine toev	Kan werk
3	Eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Zo aan slag	Enthousiast
4	Oneens	Oneens	Eens	Eens	Eens	Zo aan slag	Kan werk
5	Oneens	Oneens	Eens	Helem eens	Helem eens	Filter	Kan werk
6	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Filter	Enthousiast
7	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Zo aan slag	Enthousiast
8	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Zo aan slag	Enthousiast
9	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Zo aan slag	Enthousiast
10	Helem eens	Helem eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Filter	Enthousiast
11	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Filter	Enthousiast
12	Eens	Eens	Weet ik niet	Helem eens	Helem eens	-	Enthousiast
13	Oneens	Oneens	Oneens	Eens	Eens	Zo aan slag	Enthousiast
14	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Zo aan slag	Enthousiast
15	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	-	Enthousiast
16	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	-	-
17	Hele oneens	Eens	Weet ik niet	Weet ik niet	Weet ik niet	Zo aan slag	Kan werk
18	Eens	Helem eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Filter	Enthousiast
19	Eens	Eens	Eens	Eens	Eens	Filter	Enthousiast
20	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Kleine toev	Enthousiast
21	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Filter	Enthousiast
22	Helem eens	Eens	Eens	Eens	Eens	Filter	Enthousiast
23	Oneens	Weet ik niet	Oneens	Helem eens	Helem eens	Filter	Enthousiast
24	Eens	Eens	Eens	Eens	Eens	Filter	Kan werk
25	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Helem eens	Incompleet	Enthousiast
26	Eens	Eens	Eens	Eens	Eens	Zo aan slag	Enthousiast
27	Helem eens	Eens	Eens	Eens	Eens	-	Kan werk
28	Eens	Eens	Eens	Helem eens	Helem eens	Zo aan slag	Kan werk
29	Eens	Helem eens	Eens	Eens	Eens	-	-
30	Oneens	Oneens	Oneens	Eens	Eens	Filter	Kan werk
31	Eens	Eens	Oneens	-	-	Filter	Twijfel
32	Oneens	-	-	-	-	Filter	Enthousiast
33	Weet ik niet	Weet ik niet	Weet ik niet	Eens	Eens	Filter	Enthousiast
N=	N=33	N=32	N=32	N=31	N=31	N=27	N=31

Antwoorden vraag 11 'Gezamenlijk aanbod'

Wat wilt u toevoegen aan het thema aanbod voor ons kindcentrum?

Resp	Antwoord
1	Motoriek: in en uitpakken cadeaus.
2	Het aanbod ziet er goed doordacht uit, zorgvuldig gepland!
3	Het is belangrijk dat de groepen zelf het thema aan laten sluiten op de behoeftes van hun eigen groep.
5	Naar mijn mening zit de winst vooral in gezamenlijke planning, gedeelde visie, zelfde aanpak.
6	Het is super!
7	Waardevol dat er vanuit een gezamenlijk aanbod een thema is gepland.
8	Het zag er goed verzorgd uit.
9	Is er op de opvang ruimte voor eigen thema's?
10	Iedereen moet wel zijn eigen inbreng kunnen blijven houden.
11	Enthousiast 😊
13	Na schooltijd hoeft niet perse hetzelfde thema aanbod te komen. Na school meer zelf keuze voor het kind.
16	Mogelijkheid tot aanvulling. Hoe hoeken opbouwen; wat heb ik nodig/plaats etc. organisatie?
17	Ben meer bovenbouw georiënteerd.
18	Het aanbod is vrij breed omdat het voor 0-6 jaar is. Ik heb geleerd de thema's klein te houden, dus ik zou voor mijn groep niet te breed willen werken. Meer accenten aanbrengen.
19	Ik vind het fijn om het thema aan te passen aan mijn leeftijdsgroep en ideeën verzinnen en vernieuwen.
20	Je kan er veel kanten mee op.
23	Naar buiten!!
29	Super.
30	Niet zo te bedenken.
31	Meer gericht op kleuters. Onze kinderen moeten aanpassingen hebben.
32	Het lijkt me leuk om gebruik te maken van de kwaliteiten van leerkrachten & PO & KDVeren en dit ook van elkaar te weten. (waar ligt ieders kwaliteit?)
N=	N=21

Bijlage 16 - Belevingswereld jonge kind

©Jean Klare, 2012. Eigen kaart gemaakt op www.atlasvandebelevingswereld.nl
 Voor toelichting zie volgende bladzijde!

Toelichting op de Belevingswereld jonge kind

Welkom op het eiland Ont-moeten. Het ligt op een fijne plek in de Zee van Betrokkenheid en de Baai van Welbevinden. Het eiland is een plek waar kinderen van school A en kinderopvang B elkaar ontmoeten. Daarnaast is op het eiland niet moeten, maar ont-moeten erg belangrijk.

Kinderen van school A zijn vaak in de plaats Leren en kinderen van kinderopvang B in Zorg. Nu er steeds betere wegen worden aangelegd bezoeken kinderen steeds vaker elkaars plaatsen. Daarbij ontmoeten zij elkaar ook graag in de plaats Verbondenheid, een stad die flink groeit de laatste tijd en aan de Baai van Betrokkenheid ligt. Centraal gelegen tussen de plaatsen Zorg en Leren ontspringt de Bron van Ontwikkeling die de rivier Spelen vormt. De rivier Spelen wordt vaak bevaren en mondt uit in de Baai van Welbevinden midden tussen de kustplaatsen Groeien en Bloeien. Kinderen die Groeien bezoeken, groeien in ontwikkeling en in Bloeien kunnen zij bloeien als persoon.

Vanuit het Woud van Verwondering gaat de Stroom van Experimenteren langs Zorg richting zee. Aan weerszijde van deze rivier bevinden zich de plaatsen Oriënteren en Begrijpen. Een andere grote rivier is de Stroom van Creëren die stroomt in de richting van de drukbezochte kustplaats Thema aan de Zee van Betrokkenheid.

De hoogste berg op het eiland is centraal gelegen en is genaamd Toekijken. Vanaf deze hoge berg is nagenoeg het hele eiland te overzien. Bij mooi weer zijn zelfs de eilandjes in de buurt van het eiland Ont-moeten vanaf deze plek te zien. Zo is er het eiland Emotioneel Vrij in de Baai van Welbevinden evenals het schiereiland Veilige Haven. In de Zee van Betrokkenheid liggen de eilanden Zelfvertrouwen en Nieuwsgierig. Alle eilanden worden regelmatig bezocht door de kinderen voor dagjes uit, en overnachten kan hier ook voor de echte avonturiers.

Vanuit Toepassen, een plaatsje nabij Leren, wordt een verbrede weg aangelegd om de bossen van Imiteren heen. Vlakbij de plaats Verbondenheid ligt het dorpje Onthouden, wat zeker een bezoek waard is en de Stroom van Analyseren is er vlakbij.

Op het zuidelijkste puntje van het eiland liggen de bossen van Fantasie waar je uren kunt ronddwalen en heerlijk nieuwe dingen kunt ontdekken. Van daaruit is een bezoek aan de Vlake van Doen-alsof een aanrader. De vlake wordt vanuit Fantasie steeds anders ingericht waardoor een bezoek aan deze plek elk seizoen of thema weer anders is. Daarna is het heerlijk om tot rust te komen in Evalueren en terug te kijken op alle belevenissen op het eiland Ont-moeten.

Bedankt voor je bezoek aan Ont-moeten, we zien je graag nog eens terug!

Vrij naar: Van Swaaij & Klare, 2004

(tekst gemaakt bij zelfgemaakte kaart op www.atlasvandebelevingswereld.nl)

Samen één om het kind heen

